

Ç.N. Çeviri Edebiyatı
Üç aylık yerel süreli yayın
10/2010

Yayınevi: Komşu Yayınları
Adres: Rasimpaşa Mah. Yeldeğirmeni Sok. Alibey Ap. No: 54 D: 6 Kadıköy - İstanbul.

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Tozan Alkan
tozanalkan@cevirmeninnotu.com
www.cevirmeninnotu.com

Genel Koordinatör: Mete Özel - Nur Peri

Yurtdışı Temsilcilikler Sorumlusu: Mesut Şenol

Editörler: Başak Ergil (Çeviribilim), Gonca Özmen (Söyleşi), Nurduran Duman (Öykü), Seda Özdil, Çağdaş Acar (Genç ÇN)

Danışma Kurulu:

Berrin Aksoy, Erdoğan Alkan, Alova, Hasan Anamur, Oruç Aruoba, Ataoğul Behramoğlu, Egemen Berköz, Alev Bulut, Ahmet Cemal, Simon Cole, Cevat Çapan, Yusuf Eradam, Talat Sait Halman, Suat Karantay, Mel Kenne, Sait Maden, Selahattin Özpallabıyıklar, Güven Turan

Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Düzeltili: Betül Ebcioğlu

Baskı ve Cilt: Kurtiş
Tel: 0 212 613 68 94

Abonelik: Abonet
Tel: 0 212 314 08 88

Dağıtım: Alfa
Tel: 0 212 511 53 03

Ç.N. kültürel bir yayın olup kâr amacı gütmemektedir.

İÇİNDEKİLER

6 Öykü

Stefan Zweig, *Bir Başiboş*, Almancadan Çeviren: Ahmet Arpad
Antonis Samarakis, *Nehir*, Yunancadan Çeviren: Hakan Özkan
Küçürek Öyküler, İngilizceden Çeviren: Nurduran Duman

15 Çağdaş Türk Şiiri

Ahmet Erhan, *Acının Son Şairi*, İngilizceye Çeviren: Elif Kemaloğlu
Ece Ayhan, *Fayton*, İngilizceye Çeviren: George Messo
Hasan Hüseyin, *Benden Bilmeyin*, Japoncaya Çeviren: İnan Öner
Müslim Çelik, *Gözüm Başım Üstüne*, Kürtçeye Çeviren: Müslim Çelik
Ahmet Arif, *Leylim Leylim*, Galisyancaya çevirenler: İrfan Güler, Pepa Baamonde
Ahmet Hamdi Tanpınar, *Her Şey Yerli Yerinde*, İngilizceye Çeviren: Nilüfer Mizanoğlu Reddy
Mehmet Yaşın, *De-composition*, Çeviren: Barış Pirhasan
Cenk Gündoğdu, *Bütün Haritalar Kırmızıdır*, İtalyancaya Çeviren: Nicola Verdame

42 Söyleşi

Celâl Üster, Söyleşen: Gonca Özmen
Gleb Şulpyakov, Söyleşen: Hanife Çaylak

55 Dosya 1: II. Asya Şiir Festivali, Hazırlayan: Tozan Alkan

77 İnceleme

İlyas Tunç, *Çağdaş Güney Afrika Şiiri*

81 Şiir

Francisco De Asis Fernandez, *Ölüm Korkusu, Gece Yarısı Sarhoşluğu*, İspanyolcadan Çeviren: Çağla Soykan
Gloria Gabardi, *Aşk: İtiraf*, İngilizceden Çeviren: Volkan Hacıoğlu
Sotiris Sarakis, *Yolculuk, Orman, Hâlâ Çırpınıyordu*, Yunancadan Çeviren: Thanos Zarangalis
Adrienne Rich, *Kırklarında bir Kadın*, İngilizceden Çeviren: Meltem Gürle
J. K. Ihalainen, *Kabileler arasında Insomnia'dan uyanış, Kökenistan*, İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan
Jıla Huseynî, *Öğüt*, Kürtçeden Çevirenler: Osman Mehmed, Selim Temo

106 Deneme

Semiramis Yağcıoğlu, *Sesler, Tatlar ve Kokular: Yerel Bir İmge Evreni Olarak Çeviri Metin*
Alev Bulut, *Çeviri Gündemde! (mi?) - "Yanlıı çeviri"ye "yanlıı" dedikten sonrası...*
Ralph Waldo Emerson, *Şair ve İmgelem*, İngilizceden Çeviren: Volkan Hacıoğlu

124 Dosya 2: *İştirak Dergisi, İlk Osmanlı Sosyalist ve Anarşist Şairleri*, Hazırlayan ve Osmanlıca-
dan Çeviren: Burhan Şayli

135 Genç Ç.N.

Edgar Allan Poe, *Tek Başına*, İngilizceden Çeviren: Aylin Karagöz

Erich Fried, *Sadakat*, Almanca'dan Çeviren: Çağdaş Acar

Erim Bikkul, *Söyleşen*: Seda Özdil

Lord Dunsany, *Pan'ın Mezarı*, İngilizceden Çeviren: Çağdaş Acar

Ferit Edgü, *Elma*, İngilizceye Çeviren: Esra Seçil Sevinç

Özdemir Asaf, *Canbaz*, İngilizceye Çeviren: Seda Altıparmak

142 Çeviribilim

Ayşe Nihal Akbulut, *Yapılmayan Çeviriye Eleştiri*

Necdet Neydim, *Diliçi Çeviride Tanım Sorunları ve İki Şiir Çevirisinden Yola Çıkarak Diliçi Çeviriye Eleştirel Bir Yaklaşım*

Oktay Eser, *Rönesans Düşüncesinin İlk Kurbanı, Bir Çevirmen: Étienne Dolet - İdeolojik Çeviri Kararlarına Eleştirel Kuramın Işığında Öneriler*

Merhaba,

Ç.N.'nin bu sayısında iki dosya konumuz var. İlki, 2009'un Ekim ayında gerçekleşen 2. Asya Şiir Festivali. Birincisi 2008 yılında Moğolistan'da düzenlenen festival, 2009'da Asya ülkelerinden çok sayıda şairi Çin'in Pekin ve Hefei kentlerinde bir araya getirdi. Türkiye de davetli ülkeler arasındaydı bu kez ve Küçük Asyalı bir şair olarak ben katıldım. Festival boyunca Nâzım'ın dizeleri çınladı durdu kafamda: *Kardeşlerim bakmayın sarı saçlı olduğuma / Ben Asyalıyım, Afrikalıyım.*

Saçımızın, derimizin, ırkımızın, tenimizin hükmü yok insan olmanın karşısında...

İkinci dosya konumuz *İştirak Dergisi* ve ilk Osmanlı sosyalist ve anarşist şairleri. *İştirak*, II. Meşrutiyet İstanbul'unda çıkan ilk sosyalist dergi. 1910 yılında, 15 günlük olarak ancak üç sayı yayımlanan derginin imtiyaz sahibi "*İştirakçi*" lakabıyla bilinen Hüseyin Hilmi. "*İştirak*" logosunun altında, "*Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar*" atasözüyle, "*Sosyalizm efkarının mürevvicidir*" (sosyalist düşüncelerin taraftarıdır) alt başlığı yer alıyor. Sosyalizm ve anarşizm hakkında önemli makaleler içeren dergide şiiirlere de yer verilmiş. Arkadaşımız Burhan Şayli bu şiirleri Osmanlıcadan bizim için çevirdi.

Diğer sayfalarımızda ÇN'nin her sayısında yer verdiğimiz söyleşileri, deneme, inceleme ve çeviri-bilim yazılarını, şiir ve öykü çevirilerini, nitelikli yazar ve çevirmenlerin kalemlerinden okuyabilirsiniz. Genç arkadaşlarımıza ayırdığımız GençÇ.N. de başarılı çeviri örnekleriyle dolu.

Şiir ve Çeviri çalışmalarımızı uluslararası platforma taşımak ve kurumsal bir kimlik kazanmak için kardeş dergiler *Yasakmeyve* ve *Kara Kalem* ile birlikte *Kültürlerarası Şiir ve Çeviri Akademisi (Intercultural Poetry and Translation Academy)*'nin kuruluşuna katkıda bulunduk. Önümüzdeki aylarda faaliyete geçecek olan bu yapılanmaya tüm şair ve çevirmenleri davet ediyoruz.

İyi okumalar.

Tozan Alkan

Stefan Zweig

Bir Başiboş

Almancadan Çeviren: Ahmet Arpad

Kilisenin saat kulesine baktı. Geç kalmış olduğunu fark etti. Ders kitaplarını koltuğunun altına sıkıştırıp tembel adımlarını hızlandırdı. Fakat az sonra bundan vazgeçti, yürüyüşünü yine ağırlaştırdı. Öğle sıcağı çok yorucuydu. Hem o günkü Yunanca dersine tam zamanında yetişmesi de o kadar önemli değildi. Taşları ateş gibi yanan yolda sallana sallana, hiçbir şeyi umursamazca ilerledi, okula doğru yürüdü. Az sonra binadan içeri girdiğinde on dakika gecikmiş olduğunu fark etti. Durdu, bir an düşündü, acaba geri dönse daha iyi mi olurdu? Fakat o anda öğle yemeğinde evdeki lerin iç sıkıcı nasihatları aklına geldi. Şimdi eve gidip, onların devamını dinlemeyi canı hiç de istemiyordu. Kendinden emin sınıfa doğru yürüdü ve kapıyı hızla açtı.

Aniden içeri girmesi sınıftakileri şaşırtmıştı. Arka sıralardan kıkırdamalar duyuldu. En öndekiler dudaklarında alaylı bir gülümsemeyle ona baktılar. Yüksek kürsüsünde oturmakta olan profesör önce memnun memnun bir sırıttı, sonra da sesini hafif yükselterek, onu aşağılar gibi konuştu: "Liebmann, derse zamanında geldiğiniz gün ben bir mucize yaşamış olacağım. Fakat siz geç kalmakta hem çok çalışkan, hem de çok başarılısınız."

Bütün sınıf güldü. Kimi öğrenciler yüksek sesle, alay dolu kahkahalar attı. Herkes Liebmann'a bakıyordu.

O ise hiç konuşmadı, kılını bile kıpırdatmadı. Hâlâ suratına bakıp, gülen öğrencilerin yanından geçip, yerine doğru yürürken sakin olmak için çok çaba göstermesi gerekti. Bir an çok öfkelenildi, fakat kendini tuttu. Daha önce de benzeri tepkiler yaşamıştı, yüreğinin sızladığını hissetti. Hiç umursamazmış gibi kitabını açtı, sayfalarını şöyle bir karıştırdı, hiçbir şey düşünmeden bomboş bakışlarını önündeki kelimelerde gezdirdi. Kara harfler titreştiler, burgaçlar oluşturdular. Sınıftan yükselen tüm sözler ve karmakarışık gürültüler anlamsız şeyler gibi ona yaklaştı, kulaklarında çınladı, rahatsız etti. Çevresindeki her şeye olan umursamazlığı üzerine kurşun gibi çökmüştü.

Oturduğu sıranın tahtasına vuran güneşte halkacıklar oynayıyordu. Hoplayıp zıplayan, neşeyle çığıllıklar atan küçük çocuklar gibi döneniyordu renkli halkalar. Eğilip bükülen beyaz eller örneği sırasında oraya buraya gidip geliyordu canlı renkler. Liebmann meraklı bakışlarını onlara dikmişti, fakat görmüyordu. Çok dalgındı, bir şeyler düşlüyormuş gibiydi. Dün akşamdı, bir rastlantı yaşamının aynasını suratına tutmuştu. Kolunun altında ders kitapları evine dönerken yaşıtları ile karşılaşmıştı. Bir zamanlar ona yakın olmuş arkadaşları şimdi üniversite öğrencileriydi, askerlerdi. Yanlarından geçerken önemsemezmiş gibi ona bakmışlar, çok gururlu, burunları büyük, şöyle bir selamlamışlardı. Ne de olsa Liebmann hâlâ toy öğrencilerin arasında oturuyor, tekdüze sesli öğretmenlerin anlattığı küf tutmuş tüm zıvalıkları dinliyordu. Öfkenin ve ümitsizliğin yakıcı gülüşü gırtlaklarını sıkmış, bir an için kendini arkadaşlarının kolları arasında atıp, küçük bir çocuk gibi gözyaşları dökmediğine ya da öfkesinden üzerlerine kusmadığına şaşmıştı.

Ona acı veren duygularını küçük küçük parçalara ayırdı ve sakinleştiğini fark etti. Ancak bunu yaparken ruhunu kaplayan buz gibi bir soğukluğun yine de acı verdiğini hissetti. Bir an için alınyazısı ile yalnız mı kalmıştı? Hayır, biliyordu, benzeri alınyazısı binlerce başka insan için de geçerliydi. Şu sıralar yaşadıkları her gün herkesin yaşadığı trajedilerdendi, fakat o kendini yine de ötekilerden çok daha berbat hissediyordu. O bir avare olmuştu, o artık bir başıboştu! Dünyada onun gibi daha bir sürü vardı. Her şeyin başlangıcını düşündü, kazanamadığı o ilk sınav aklına geldi, ıstırap duydu. Şimdi karşısında, on adım ötesinde oturmakta olan ve onu hiç önemsemeyen şu profesör sınıfta kalmasının nedeniydi. Belki de bu adam üstünkörü verdiği bir kararla nelere neden olduğu üzerine bir gün bile kafa yormamıştı. Gelişmekte olan bir insan aniden frenlenmiş, yaşamı zorla başka yönlere çekilmişti. İlk kez sınıfta kaldığı ve bir yıl yitirdiği o günleri çok iyi anımsıyordu. Pek başarılı olmasa da çalışkandı, ancak gittikçe ilerleyen bir tembellik, tuhaf bir duygusuzluk zamanla bu çalışkanlığın yerini almaya başlamıştı. Edebiyata ve sanata olan ilgisi aniden yok olmuştu. Yediği o darbenin acısını vücudunun en derin köşesine kadar hissetmişti. Yavaş yavaş çalışma enerjisini tüketmiş, düşünsel yaşamının yerini de boş düşlerin getirdiği fanteziler almaya başlamıştı. Bu düşler onu, zayıf olduğu için yaşamı boyunca hiç ulaşamayacağı bazı değerleri yine de elde ettiğine her geçen gün artık daha çok inandırıyor. Ve böylece yavaş yavaş dibe batmaya, başıboş bir yaşam sürmeye başlamıştı.

Sonra ikinci kez sınıfta kaldığında bunu pek önemsememişti. Fakat engel olamadığı bir çöküşün içinde bulunduğunun farkına da varmıştı. Yirmi bir yaşında hâlâ okul sıralarında oturmak zorunda olmasının verdiği acıya engel olamıyor, bu acı ona her şeyi unutturuyordu. Sık sık içinde bulunduğu durumun nedenlerini düşünüp durmuş ve her defasında da bir rastlantı sonucu, evet sadece bir rastlantı sonucu, sınavı başaramadığı o gün aklına gelmişti. Sürekli düşünüp taşınmış, kafasını kurcalamış ve günün birinde de kötü bir düşünce zihninde yer etmişti. Belki bu sadece dayanıksız bir sezgiydi, fakat o hastalık derecesindeki düşüncelerle, hatta zorlamayla sonunda şu kaniya varmıştı: Hayır, sınavı başaramaması bir rastlantı olamazdı. Mutlaka gizli bir nefret, bilemediği bir neden profesörü ona karşı böyle davranmaya zorlamıştı.

Bu inancı zamanla içinde kök salmış ve beslediği nefret ruhunda iyice yer etmişti. Kürsüsünde oturan şu adama bakması bile dayanılmaz bir gücün sarsıntısıyla duygularının karmakarışık ol-

masına yetiyordu. Rengini yitirmiş o papaz suratıyla nasıl da oturuyordu karşısında! Yağlı yağlı, vicık vicık sesiyle önemsiz şeyleri kallesçe, budalaca anlatırken hatalarını hiç kabullenmeyen biri pozunda gurur dolu ve ciddi olmasını nasıl da beceriyordu! Bu adam mı ona emrecek, geleceğinin nasıl olacağına o mu karar verecekti? Çoktan kararını vermişti bile! Bu düşünce tüm sınırlarını en uç noktalarına kadar gerdi. Yumruğunu sıktığını, nefret dolu gözlerle karşısındaki adama baktığını fark etti.

Aynı anda profesör ona doğru döndü ve bakışlarını yakaladı. Fakat gözlerindeki nefreti fark etmemiş olacaktı. Sadece dudaklarını büzdü, suratını astı ve umursamaz bir sesle konuştu:

“Liebmann, öyle boş boş havaya bakacağınıza önünüzdeki kitaba baksanız ve biraz daha dikkat etseniz daha iyi olur.”

Liebmann birden irkildi. Adamın ona ders vermeğe kalkışması kızgın bir damga gibi ruhunu yaktı. İnatla karşı çıkmak istedi. O anda susamazdı!

“Dikkat ediyorum, profesör bey!” diye homurdandı.

“Bu çok güzel, Liebmann. Öyle ise tekrarlayın bakayım, az önce söylemiş olduklarımı.”

Profesör çok sakın konuşmuştu, hatta bunu bilerek yapmamış olabilirdi. Yine de Liebmann’ın gözünde söyledikleri çok haince bir alçaltılmaydı. Bir an için ne yanıt vereceğini bilemedi, dudaklarını ısırıldı. Ancak aynı anda içinde kuşku dolu bir sezgi uyandı. Önemsiz bir olay felakete dönüşebilir, alinyazısı onunla her zamanki çirkin oyununu oynayabilir ve gereksiz bir neden tehlikeli sonuçlar yaratabilirdi. Bir şeyler olacağını hemen sezdi. Duyguları karmakarışıktı. Yüreklilikle ümitsizlik bir araya geldi, binlerce ve binlerce saatte içinde birikmiş olan nefret, her an taşmaya hazır kocaman bir nehir oluşturdu. Yine de son anda kendine hakim oldu, rengi atmış, titreyen dudaklarını ısırıldı.

Profesör biraz bekledi ve sonra çok sakın bir sesle sordu:

“Yanıt vermediğinize göre söylediklerime dikkat etmediniz ve az önce bana yalan söylediniz.”

O anda karar verdi ve bu kararından geri dönmesi artık mümkün değildi. Liebmann, kazanamayacağı bir savaşa girdiğini biliyordu. Fakat o güne dek dışı vuramadığı duygularından kurtulması gerektiğinin de bilincindeydi. Belki bugün, belki de yarın... Aynı anda profesörün sözlerinin ardından sınıfta bir huzursuzluğun oluştuğunu fark etti. Kimi öğrencilerin kıkırdadığı kulağına geldi, öfkelenildi. Ne olacaksa olsun, fakat ben onlardan biri değilim, diye düşündü bir an. Kararlı, kendinden emin konuştu:

“Ben yalan söylemedim, fakat söylediklerinizi yine de tekrarlamayacağım.”

“İstemiyorsunuz, öyle mi?”

“Evet, istemiyorum. Çünkü hepsi de aslı esası olmayan saçmalıklar!”

Bu son kelimeler sınıfa bir yıldırım gibi düştü. Münakaşa çıkmasını sevinçle beklemiş olan öğrencilerin yüzündeki gülümseme bir anda donuverdi. Sınıfta herkes esmeye başlayan fırtına rüzgârlarının sonucu bilinmeyen bir trajediye dönüşeceğini hissediyordu. Sorumlusu, böyle bir gelişmeyi bilinçli istemiş olan Liebmann'dı. Beklenen şimdi gerçekleşmişti.

Öğrencisinin ağzından çıkan bu sözleri beklemeyen profesör bir an için şaşırıldı, fakat kendini hemen toparladı. Yerinden kalktı ve hızla Liebmann'ın yanına gidip, çok heyecanlı, nefes nefese konuştu:

"Siz küstahın birisiniz..."

"Küstah sizsiniz!"

Liebmann'ın sözleri profesörün konuşmasını bıçak gibi kesmişti. Ve o anda ortalık karıştı, bir itiş kakış... İkisi de çok öfkeliydi, itişip kakışma kaba kuvvete dönüştü. Belki her şey sadece bir kaç saniye sürdü, Liebmann içinde beslediği nefretin verdiği güçle profesörü itti, adam sendeleyip, yere yuvarlandı. Öğrenciler müthiş bir heyecanla ayağa fırladılar, bir uğultu yükseldi. Üzerine çullanıp, onu yakalamalarına fırsat vermeden Liebmann duvardaki kancaya takılı kasketini kapıldığı gibi dışarı fırladı, kapıyı arkasından büyük bir gürültüyle çarptı ve koştu. Dışarı, sadece binadan dışarı, hedefsiz, plansız koştu, koştu...

Bir saate yakın başıboş öyle dolaştı durdu. Birçok şeyi kafasından geçirdi, binlerce rengârenk düşünce gözünün önüne geldi. Çocukluk yılları, gençliği, geleceği ve annesiyle babası. Sonra tümü bir araya gelip, ona el uzattılar, karanlıkta Liebmann'a yol gösterici oldular. Farkında olmadan adımları hızlandı, koşar gibi ilerledi. Düşünceleri birden küçük ümitlere dönüştü, bir şeyler gözünün önüne geldi. Fakat o umursamadı onları, hızla yoluna devam etti, yürüdü, yürüdü. Araba tekerleklerinin yolun taşlarında çıkardığı gürültü, ona bakmadan yanından geçen dalgın insanların konuşmaları, kendi hızlı adımlarının sesi kulaklarını çınlatmaya başladı. Kafasındaki düşünceleri ne olursa olsun uyuşturmak, onları yck etmek ister gibi adımlarını daha da hızlandırdı. Beyninin zonklaması giderek arttı. Çabuk, daha çabuk...

Bu kelimelerin ritmiyle kafasının içi çınıyor, karmakarışık, müthiş bir gürültü her yanını sarıyor, ruhunu körleştiriyor, onu duygusuzlaştırıyordu. Köprüye vardı. Bir an hiç kırpırdamadan öyle durdu. Kafasından geçeni gerçekleştirmekten korktuğu için değil, titreyen kollarında köprünün korkuluklarını aşacak gücü hissetmediği için. Yok olup gitmiş, avare yaşamı bir an için tekrar gözünün önüne geldi. Tüm vücudu tir tir titredi. Ve ani bir hareketle köprünün korkuluklarını aştı, hızla kirli sulara taş gibi düştü...

Antonis Samarakis

Nehir

Yunancadan Çeviren: Hakan Özkan

Emir apaçıktı. Nehre girmek, hatta ona iki yüz metreden fazla yaklaşmak yasaktı. Bunun yanlış anlaşılacak yanı kalmamıştı. Bu emre karşı gelen herkes askeri mahkemede yargılanacaktı. Bir kaç gün önce binbaşının ta kendisi okumuştı bu emri. Bütün taburu içtimaya çağırmıştı o gün. Tümgenerallikten çıkan bir emirdi bu, dalga geçilecek gibi değildi hiç.

Neredeyse üç hafta oldu nehrin bu tarafında konuşlanalı. Nehrin diğer kıyısında düşmanın, yani Ötekilerin, yeriydi – herkes Ötekiler derdi onlara. İşsiz güçsüz geçen tamı tamına üç hafta. Elbette bu durum çok sürmeyecekti, ama şimdilik savaş durmuş gibiydi. Nehrin iki kenarı da boydan boya ormanla sarılıydı, bir deli ormanla. Her iki taraf da kendi ormanının içine kamp kurmuştu. Alınan bilgiye göre Ötekiler iki tabur bulunduruyordu orada. Buna rağmen saldırmıyorlardı. Kim bilir niyetleri neydi. İkisi de ormanın gizli noktalarına nöbetçi asker yerleştirmişti.

Üç hafta! Üç hafta nasıl geçmişti öyle! Yaklaşık iki buçuk sene önce başlamış olan bu savaşta bu kadar uzun bir ara verildiği görülmemişti.

Nehre ilk vardıklarında hava daha soğuktu. Ama birkaç gündür iyice ısınmıştı. Ee, bahar gelmişti artık.

Nehrin yolunu tutan ilk asker bir başçavuştu. Gizlice nehrin kenarına kadar yürüyüp suya dalmıştı. Çok vakit geçmeden kampına döndü, sürünerek ve bir yanında iki kurşun yarasıyla. Bir sonraki gün iki asker daha nehre gitti. Bir daha kimse görmedi onları, sadece silah sesi duyulmuştu o gece, sonrası sessizlikti.

İşte o zaman tümgenerallikten emir çıktı. Emir her ne kadar büyük yerden geldiyse de nehrin serin suları karşı konulmaz cazibesini koruyordu. Şikirtısını duyduklarında ona dalmak için can atıyorlardı. İki buçuk yıldır savaşıyorlardı, kir ve pislik içlerine işlemişti. Ne de çok zevkten mahrum kalmışlardı! Şimdi de önlerinde bu nefis nehir bitmişti birden. Peki ya tümgeneralliğin emri...

“Allah belâsını versin!” diye söyleniyordu dişlerinin arasından o gece. Dönüp duruyordu ranzasında ama bir türlü rahat edemiyordu. Uzaktan sesi geliyordu, duyuyordu akan suyun sesini. Dalamadı uykuya. “Yarın gideceğim, kesin gideceğim. Allah belâsını versin emrinin!”

Diğer askerler çoktan uyumuştular. Nihayet o da uyuyabildi. Bir rüya gördü. Bir kâbus. Önce olduğu gibi gördü nehri. Önünden akıyor, onu bekliyordu. Onun kenarında duruyordu çıplak vücuduyla ama bir türlü giremiyordu. Görünmez bir el onu tutuyor gibiydi. Sonra nehir bir kadın oluverdi, esmer, körpe. Çıplak o da. Çimene uzanmış onu bekliyordu. Önünde öyle durdu, çıplak haliyle, bir türlü atlayamadı üstüne. Görünmez bir el onu tutuyor gibiydi.

Ter içinde uyandı, gün daha ağarmamıştı.

Nehrin kenarına varınca biraz durup, ona baktı. İşte o nehir. Demek ki varmış gerçekten. Bir ara şüpheye düşmüştü belki hiç yoktur diye. Bütün bölüğün hayal ettiği bir şey, toplu bir sanrıya kapıldıklarını düşünmüştü. Fırsatı kaçırmayıp gidebildi nihayet. Ne de harika bir sabahtı bu! Şansı olsa da kimse anlamadan yüzüp dönebilse geriye keşke. Ah, sadece bir kere atlayıp dalabilse sularına, başka hiçbir şey umurunda değildi. Giysilerini bir ağacın dibine bıraktı. Tüfeğini de gövdesine yasladı. Kendilerinininkinden birinin onu takip edip etmediğini görmek için arkasına baktı, bir de karşı kıyıyı taradı. Belki Ötekilerden biri vardı orada. Nihayet daldı suya. Suya çırılçıplak girdiği o andan itibaren bambaşka bir insan olmuştu. İki buçuk yıldır acı çeken hatta iki kurşun yarası taşıyan çıplak bedeni sanki başka bir insana aitti artık.

Sanki bir el geçen iki yılı süngerle içinden silip atmış gibiydi. Kâh yüzüstü, kâh sırtüstü yüzdü, bazen de kendini akıntıya bırakıyordu. Dalışlar bile yapıyordu. Yirmi üç yaşında bir çocuktu bu asker ama geçen iki buçuk yıl derin izler bırakmıştı içinde. Sağında solunda kuşlar uçuşuyordu, arada bir de üstünden geçerek selamlıyorlardı onu. Önünde akıntıya kapılıp giden bir dal yüzüyordu. Bir dalışla onu yakalayayım dedi ve başardı. Tam da o dalın yanında su üstüne çıktı. Çocuk gibi sevindi. Bu ne? Bir de ne görsün, otuz metre ilerisinde bir kafa mı vardı suyun üstünde. Durup onu daha iyi görmeye çalıştı. Karşıda yüzen o kafa da görmüştü onu. O da yerinde bekliyordu. Bakıştlar. Birden önceki benliğine döndü. Bir askerdi o. İki buçuk senedir savaştan, nişanı bile olan, tüfeğini nehir kenarındaki bir ağaca bırakan bir askerdi o. Karşısındakinin hangi tarafa ait olduğunu bilmiyordu. Nasıl anlayabilirdi ki? Sadece bir kafa vardı orada. Hem kendi askeri olabilirdi, hem de Ötekilerin. Bir kaç saniye ikisi de kımıldamadan durdular suyun içinde. Sessizliği bozan bir hapsirme sesi oldu. Kendisi hapsirmişti. Kendini tutamayıp bir de küfretti peşinden, alışkanlığıydı. İşte o anda karşıdaki hızla kıyıya yüzmeye başladı. Bu taraftaki de vakit kaybetmeden bütün gücüyle kendi kıyısına doğru ilerledi. Sudan ilk o çıktı. Koşarak ağaca yetişip tüfeğine sarıldı. Diğeri de çıkmıştı artık sudan, o da tüfeğine koştu.

Bu taraftaki tüfeğini kaldırıp nişan aldı. Rahat bir kurşun saplayabilirdi kafasına. Ama çekemedi tetiği. İkisi de çıplaktı, iki üryan âdemoğluydular. Kıyafetsiz, isimsiz, milliyetsiz, hâki üniformalı kimlikleri yoktu üzerlerinde. Çekemedi tetiği.

Nehir onları ayırmıyordu bir araya getiriyordu artık. Çekemedi tetiği.

Artık sadece insandılar, başka bir şey değil. Öteki artık “öteki” olmuştu, küçük “ö” harfiyle. Onun gibi birisi olmuştu. İndirdi tüfeğini. Başını eğdi yere. Son ana kadar hiç bir şey görmedi. Sadece ürkerek kaçan birkaç kuş daha görebildi gözünün ucuyla, karşı taraftaki tüfeğin ağzından patladığında mermi. Önce dizlerinin üstüne düştü, sonra yüzüstü yığıldı çamura.

Küçürek Öyküler

İngilizceden Çeviren: Nurduran Duman

"For sale: Baby shoes, never worn."
"Satılık: Bebek ayakkabısı, hiç de giyilmedi."

Söylentiye göre, Hemingway sadece altı kelimedenden oluşan yukarıdaki öyküyü yazdı ve karşılığında 10 dolar aldı. Bazılarınca bu öykü onun en iyi eseri olarak kabul edilmekte.

Aşağıdaki küçürek öyküler, *Wired Magazine*'nin Kasım 2006 sayısında, Hemingway'in bu öyküsünü kaynak gösterip pek çok yazarın altı kelimelik öyküsünden oluşturduğu dosyadan alınmıştır.

Easy. Just touch the match to
Kolay. Sadece kibrite hafifçe dokun ve
- Ursula K. Le Guin

Longed for him. Got him. Shit.
Çok istedim çok. Elde ettim. Kahretsin.
- Margaret Atwood

Computer, did we bring batteries? Computer?
Bilgisayar, bataryaları getirdik mi? Bilgisayar?
- Eileen Gunn

Automobile warranty expires. So does engine.
Otomobilin garanti süresi doldu. Motorun da.
- Stan Lee

Machine. Unexpectedly, I'd invented a time.
Makine. Bir zaman ansızın icat etmişim.
- Alan Moore

His penis snapped off; he's pregnant!
Adamın penisini ısırıp koparmışlar: adam hamile!
- Rudy Rucker

With bloody hands, I say good-bye.
Kanlı ellerle, diyorum ki güle güle.
- Frank Miller

Wasted day. Wasted life. Dessert, please.
Boşa gün. Boşa hayat. Tatlı, lütfen.
- Steven Meretzky

"Cellar?" "Gate to, uh ... hell, actually."
"Mahzen?" "Cehennem, ah... giriş kapısı, aslında."
- Ronald D. Moore

It cost too much, staying human.
Çok pahalıya geldi, insan olarak kalmak.
- Bruce Sterling

We kissed. She melted. Mop please!
Biz öpüşüyorduk. Kız eridi. Paspas lütfen.
- James Patrick Kelly

1940: Young Hitler! Such a cantor!
1940: Genç Hitler! Böylesine sinagog lideri!
- Michael Moorcock

Lie detector eyeglasses perfected: Civilization collapses.
Yalan makinesi gözlükleri mükemmelleştirildi: Uygarlık çöküyor.
- Richard Powers

I'm dead. I've missed you. Kiss... ?
Ben ölüyüm. Seni çoktandır özlüyorum. Öpücük... ?
- Neil Gaiman

The baby's blood type? Human, mostly.
Bebeğin kan grubu? İnsan, daha çok.
- Orson Scott Card

Kirby had never eaten toes before.
Kirby önceden hiç ayak parmağı yememişti.
- Kevin Smith

Rained, rained, rained, and never stopped.
Yağdı, yağdı, yağdı ve hiç durmadı.
- Howard Waldrop

To save humankind he died again.
İnsanlığı kurtarmak için o yeniden öldü.
- Ben Bova

"I couldn't believe she'd shoot me."
"Onun bana ateş etmiş olduğuna inanamadım.
- Howard Chaykin

Don't marry her. Buy a house.
Onunla evlenme. Bir ev satın al.
- Stephen R. Donaldson

Broken heart, 45, WLTM disabled man.
Kırık kalp, 45, engelli erkek arıyorum.
- Mark Millar

TIME MACHINE REACHES FUTURE!!! ... nobody there ...
ZAMAN MAKİNESİ GELECEĞE ULAŞTI!!! ... kimsecikler yok...
- Harry Harrison

Tick tock tick tock tick tick.
Tik tak tik tak tik tik.
- Neal Stephenson

New genes demand expression -- third eye.
Yeni genlere ifade gerek -üçüncü göz.
- Greg Bear

Epitaph: He shouldn't have fed it.
Mezar taşı: O hayvanı asla beslememeliydi.
- Brian Herbert

Bush told the truth. Hell froze.
Bush doğruyu söylemiş. Cehennemî don tutmuş.
- William Gibson

Three to Iraq. One came back.
Irak'a üç yolcu. Biri geri geldi.
- Graeme Gibson

Heaven falls. Details at eleven.
Cennet dökülüyor. Ayrıntılar on bir haberlerinde.
- Robert Jordan

Dinosaurs return. Want their oil back.
Dinozorlar geri döndü. Yağlarını geri istiyorlar.
- David Brin

Ahmet Erhan

İngilizceye Çeviren: Elif Kemaloğlu

Acının Son Şairi

*Köyün son şairiyim ben
Yesenin*

Sesim kök salıyor dünyaya karşı
Kimse yazdığım şiirleri bir daha yazmasın
Acının son şairiyim ben
Ne övüncüm var bunda ne de utancım

Acının son şairiyim ben
Göğün kanatlandığı her kara parçasında
Nasılsa söylenmemiş bir sözüm kalacak
Kendimden ötesine varamıyorum soyağacımda

Ufkundan tek bir bulut bile geçmeyen
Dünyalar düşünürüm şimdi
Nicedir ayıkladım sözlüklerden
Mutluluk, coşku gibi kimi şeyleri

Acının son şairiyim ben
Bir gölge gibi yollarınıza akacak
Kendi bedenini arayan, kendine yürüyen
Sessiz, anlaşılmaz ve sarsak

Bir gün nasılsa dağlar bir gün
Bütün uçurumları dolduracak!

The Last Poet of Pain

I am the last poet of the village

Yesenin

My voice grows roots against the world
Never should anyone write the poems I've written
I am the last poet of pain
In being so I am neither proud nor in shame

I'm the last poet of pain
On every piece of land the sky takes wing
Somehow or other there will remain my word not uttered
On my family tree, can't reach beyond, just myself, me

Now I think of worlds
No clouds conceal their horizons
So very long ago I rooted out the dictionary words
Like enthusiasm like happiness

I'm the last poet of pain
Like a shadow flowing into your journey
Seeking his own body, walking towards himself
Quiet, imperceptible and tottery

One day, anyway, one day the mountains
Will fill up all the abysses!

Ece Ayhan

İngilizceye Çeviren: George Messo

Fayton

O sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey
incecik melankolisiymiş yalnızlığının
intihar karası bir faytona binmiş geçerken ablam
caddelerinden ölümler aşkı pera'nın

Esrikmiş herhal bahçe bahçe çiçekleri olan ablam
çiçeksiz bir çiçekçi dükkânının önünde durmuş
tüllere sarılmış mor bir karadağ tabancasıyla
zakkum fotoğrafları varmış cezayir menekşeleri camekânda

Ben ki son üç gecedir intihar etmedim hiç, bilemem
intihar karası bir faytonun ağış göğ atlarıyla birlikte
cezayir menekşelerini seçip satın alışından olabilir mi ablamın

Phaeton

That thing they play on his master's voice gramophones
brittle melancholy of her loneliness
as my sister goes by in a suicidal black phaeton
through pera's streets of deathly love

My sister toxed-up with gardens and garden flowers
stopping in front of a flower seller's shop with no flowers
with its purple montenegro pistol wrapped in tulle
its oleander photos, algerian violet in the showcase

I, who've not tried suicide for the last three nights, don't know
if a suicidal black phaeton's rise to heaven together with its horses
could be down to my sister choosing to buy the algerian violets.

Hasan Hüseyin

Japoncaya Çeviren: İnan Öner

Benden Bilmeyin

İstanbul'da bir fabrika
fabrikayı ben koymadım oraya
ben diyorum ki size
istanbul'da bir fabrika

fabrikayı işçiler çalıştırır
işçileri bir milyoner
ben diyorum ki size
fabrikayı işçiler çalıştırır

grev gittikçe büyüyor
grevi ben istemiyorum
ben diyorum ki size
grev gittikçe büyüyor

bini boşaldıkça biri doluyor
binini ben boşaltmıyom
ben diyorum ki size
bini boşaldıkça biri doluyor

bu düzen beyler düzeni
bu düzeni ben yapmadım
ben diyorum ki size
bu düzen beyler düzeni

ortalık gitgide karışıyor
ortalığı karıştıran ben değilim
ben diyorum ki size
ortalık gitgide karışıyor

birgün kıyamet koparsa
kıyamet kopsun istemiyorum
ben diyorum ki size
birgün kıyamet koparsa

gençler kuytularda öpüşüyorlar
marulun vakti geçti
şimdi karpuzlar kızaracak
ardından fındık fıstık
ardından ayva
ayvayı sarartan ben değilim
ben diyorum ki size
gençler kuytularda öpüşüyorlar
ayvanın vakti

**ÇEVİRİ
İŞLETMELERİ
DERNEĞİ**

Sanatı ve Kültürü destekliyor!

私のせいではない

イスタンブールに一軒の工場がある
工場をそこに私が建てたのではない
私はただ伝えるだけあなたがたに
イスタンブールに一軒の工場がある

工場を労働者が動かす
労働者を一人の億万長者が
私はただ伝えるだけあなたがたに
工場を労働者が動かす

ストライキがだんだん拡大している
ストライキを私が望んでいるのではない
私はただ伝えるだけあなたがたに
ストライキがだんだん拡大している

一千空っぽになれば一ついっぱいになる
一千を私が空っぽにしているのではない
私はただ伝えるだけあなたがたに
一千空っぽになれば一ついっぱいになる

この制度はご主人様の制度だ
この制度を私が作ったのではない
私はただ伝えるだけあなたがたに
この制度はご主人様の制度だ

世の中は日に日に混乱している
世の中を私が混乱させているのではない
私はただ伝えるだけあなたがたに
世の中は日に日に混乱している

いつか世界の終わりが来たら
世界が終わってほしくはない
私はただ伝えるだけあなたがたに
いつか世界の終わりが来たら

若者たちが人影のないところでキスを交わしている
レタスの時は過ぎた
今にスイカが赤くなる
そしてヘーゼルナッツやピスタッチオ
そしてカリン
カリンを私が黄色くしているのではない
私はただ伝えるだけあなたがたに
若者たちが人影のないところでキスを交わしている
カリンの時だ

Enver Gökçe

Kürtçeye Çeviren: Müslim Çelik

Gözüm Başım Üstüne

Şu
Dünyada
Ayrılık
Var
Ölüm
Var
İlle de
Zulüm
Var
Gözüm
Başım
Üstüne
Hangi
Kitap
Yazıyor
Kardaş
Ben
Çalışam
Eller
Ala...

Ser Çavan û Ser Seran

Ew
Dinê de
Cihêbûnî
Heye
Mîrin
Heye
İlle ji
Zordestî
Heye
Ser çavan û
Ser
Seran
Kîjan
Pirtûk
Nivîsandî
Min
Kar
Kirin
Yên cihê
Digire...

Ahmed Arif

Galisyancaya Çevirenler: İrfan Güler- Pepa Baamonde

Leylim Leylim

Leylim - leylim dünyamızın yarısı
Al - yeşil bahar,
Yarısı kar olanda
Gene kavim - kardaş, can - cana düşman,
Gene yediboğum akrep,
Sarı engerek,
Alnımızın aklığında puşt işi zulüm
Ve canım yarı geceler
Çift kanat kapılarına karşı darağaçları,
Mahpusanede çeşme
Yandan akar olanda,
Gelmiş yoklamış ecel
Kaburgam arasından.
Yoklasın hele...

Çağdır, can dayanmaz,
Çağdır, en çatal, en ası,
Cehennem koncası memelerinin.
Çağdır, kırk gün - kırk gece
Kolların boynuma kement,
Ha canım kötüye inat...
Vah ki ne desem,
Kurşunları namlulara sürülü,
İki elleri kan,
Baskıncılar uykumuzu yıkar olanda,
Alır yüreğim:

Yankın yasak, aynalara.
İnemem bahçende talar,
Tam, boş yanı bu, derim namussuzun,
Tam, bıçağım cehennem gibi güzelken,

Aklıma düşüyorsun
Ellerim arık...

Bilmiş
Bütün zulalar
Eğri hançer, kara mavzer, kan pusu.
Ve insan düşüncesinin o en orospu,
O en ayıp, frengili yemişi,
Çıldırılmış uranyum
Bilmiş,
Bilsinler!
Sana nasıl yandığımı
Uuuuy gelin...

İşte kan tutmuş korsanlar,
Haramla beslenmiş azgın,
Düzmece peygamberler
Ve cüceleri
Ve iğdiş ve aptal kölelerine karşı,
İşte bir kez daha
Bu can bendeyken,
Delin, divanenim işte
Uuuuy gelin...

Bu yasaklar,
Firavun kalıntısı.
Yoksun,
Akdan - karadan.
Gizline, canevine kurulu faklar.
Gün ola, umut kesip korkunç yetinden,
Murdar tutkusuna dünyasızlığın,
Gün ola, düşesin bekler.
Düşme!
Ölürüm...
Gözlerinden, gözlerinden olurum.

Leylim - leylim
Ayvalar nar olanda
Sen bana yar olanda.
Belâli başımıza
Dünyalar dar olanda.

Leylim Minâ Leylim

Leylim – miña Leylim – cando a metade do noso mundo
Está verde-vermello coa primavera,
E a outra metade nevado
Unha vez máis, tribus-irmáns, enfróntanse,
Unha vez máis, o escorpión,
A víbora amarela,
Nas nosas inmaculadas fronteiras a puta opresión
E nas brillantes medias noites
Contra as portas de dobres bastidores, patíbulos,
A fonte no patio do cárcere
Fluíndo a un lado,
A morte veu tenteoume
Entre as miñas costelas.
Deixa que tentee...

É o seu tempo, non se pode aguantar.
É o tempo, máis complexo, rebelde
Do incipiente inferno das tuas tetas.
É o tempo, corenta días-corenta noites
Os teus brazos agarrados o meu pescozo,
Si, meu amor, a pesar da maldade...
Que poido dicir,
As súas balas no canón,
As súas mans ensanguentadas,
Cando as patrullas rompan o noso sono,
Colle o meu corazón:

Os espellos teñen prohibido o teu reflexo.
Non poido baixar, hai saqueo no teu xardín.
Estou a punto de chamarlles bastardos,
Está a punto o meu coitelo brillante como o inferno,
Entón, ti vés á miña mente
As miñas máns quedan sin vida...

Souberon
Todos os pérfidos,

O curvado puñal, o negro rifle, as sanguentas emboscadas.
E o fruto máis sifilítico,
Máis vergonzoso do pensamento humano.
O uranio asesino
Soubo,
Déixaos que saiban!..

Como morro por ti
Ooooh noiva...

Contra os piratas enzoufados de sangue,
Alimentados coa carne prohibida, rabiosos,
Falsos profetas
E os seus ananos
E os seus castrados e idiotas escravos,
Unha vez máis digo
Mentras esta alma sexa miña
Estou tolo por ti
Ooooh noiva...

Estas prohibicións,
Son reminiscencias dos Faraóns.
Privadas,
Do branco-negro.
Co secreto, introducion trampas nas almas.
Algún día, esperan que perdas as tuas increíbles facultades,
Coas perversas pasiós mundanas.
Algún día, esperan verte caer.
Non caias!..
Eu morrería...
Abandonado polos teus ollos, os teus ollos.

Leylim – miña Leylim
Cando o marmelo sexa granada
Ti sexas miña.
Cando nas nosas desgraciadas mentes
O mundo sexa limitado.

Ahmet Hamdi Tanpınar

İngilizceye Çeviren: Nilüfer Mizanoğlu Reddy

Her Şey Yerli Yerinde

Her şey yerli yerinde; havuz başında servi
Bir dolap gıcırıyor uzaklarda durmadan,
Eşya aksetmiş gibi tılsımlı bir uykudan,
Sarmaşıklar ve böcek sesleri sarmış evi.

Her şey yerli yerinde; masa, sürahi, bardak,
Serpilen aydınlıkta dalların arasından
Büyülenmiş bir ceylân gibi bakıyor zaman,
Sessizlik dökülüyor bir yerde yaprak yaprak.

Biliyorum gölgede senin uyuduğunu
Bir deniz mağarası kadar kuytu ve serin
Hazların âleminde yumulmuş kirpiklerin
Yüzünde bir tebessüm bu ağır öğle sonu.

Belki rüyâlarındır bu tâze açmış güller,
Bu yumuşak aydınlık dalların tepesinde,
Bitmeyen aşk türküsü kumruların sesinde,
Rüyâsı ömrümüzün çünkü eşyaya siner.

Her şey yerli yerinde bir dolap uzaklarda
Azapta bir ruh gibi gıcırıyor durmadan,
Bir şeyler hatırlıyor belki maceramızdan
Kuru güz yaprakları uçuşuyor rüzgârda.

Everything is just right

Everything is just right: the cypress tree by the pool,
Far away a water wheel moans at every turn;
Objects seem to be reflected from an enchanted sleep
Climbing vines and insect whirrings surround the house.

Everything is just right: the table; the jug and the glass.
In the light filtering through the branches
Time glances like a magic gazelle,
Silence is falling on the ground leaf by leaf.

I know you are asleep in the shade
That is deep and cool like a seaside cave;
Your eyelashes are tightly closed in a world of joy,
A smile on your face in this laden afternoon.

Perhaps these freshly opened roses are your dreams;
This tender light on top of the branches,
This eternal love song in the cooing of the pigeons...
Since our life's dream has passed into things.

Everything is just right; far away a water wheel
Moans at every turn like a tormented soul;
It may be remembering something of our adventure...
Dry autumn leaves are strewn in the wind.

Mehmet Yaşın

Çeviren: Barış Pirhasan

De-composition

You can tell by the way she moves her curly hair
whether she is in a good mood or not-
Not. Yapabileceğin bir şey de yok.
Aya'ucunda yürü, dokunma bir yere,
eşyalar kırılmak için sıraya girmiş. You too
have to be brave now, no, you don't need to be...
Call your double to play
this role. Ezberleyemedin gitti,
ciddiye alıyorsun üstelik oyundaki her sözü-
Ayağın kaymayagörsün. Behind the plastic curtains
two shadows showering, shrinking bellies,
hearts, legs... Şekillerin ani değişimi
gölge-oyunundaki gibi shivering giant shapes
all of a sudden kesik kesik su sesi... Susss
sözcükler haz'r'olda yaylımateş için sana –
Bodies are wet but the soul
dried up boşaltılmış bir evde. Cıvıltısı uçmuş
kuş, yılanın yuttuğu dil...

Yatağa uzanırken delik deşik iniltiyle,
kemiklerimmm τι κόύραση θεέ μου, diyorsun.
Kimse yanıtlamıyor: Έλα ψυχή μου, geçmiş zaman
ruhu. Çürüyen beden.

Çürüme

Dalgalı saçlarını savuruşundan anlarsın
Keyfi yerinde mi değil mi-
Değil. And there is nothing you can do.
Tiptoe... Don't touch anything,
the objects form an orderly queue
to be broken. Sen de cesur ol o halde
yok şart değil,
dublörünü çağır oynasın bu rolü. You still
have not learned your lines by heart
and still take every single word so seriously.
A slip of your feet. Plastik perdenin arkasında
iki gölge, duş yapıyorlar, büzüşmüş karınları
kalpleri, bacakları... An instant change of figures
like in a shadow-play titreyen dev şekiller
ve birden stuttering sound of water... Shhhh...
The word-squad in attention to shoot you
Gövdeler ıslak ama ruh
kupkuru in a forsaken house. The bird staring as
the song flies away, the tongue
swallowed by the snake.

As you lay yourself on bed, with a pierced moan
My boooones, Gott, was ist das für eine erschepfung you mutter
Noone answers: Komm, meine Seele, mein hertz, the soul of
time begone. Body de-composing.

Cenk Gündoğdu

İtalyancaya Çeviren: Nicola Verdame

bütün haritalar kırmızıdır

bir zaman gibi geçerken, orada
oturan yeminli asker sözleri...

savaşta konuştu keder gibi
bir haritadan
kireç gibi annelerin ağırlı yalnızlığından
gövdesi kayıp bir arkadaşta
yan yatmış üzüntüden
ve oradan oraya uçuşan harita çantasından

...
*bir ayağı kesik, elleri çalışkan
hızlı hızlı anlattı
sancaktardı, tepeyi göremeyen
gözleri sudan şimdi çıkmış kadar mavi*

-o zamanlar yüzüm kum torbalarına yığılıydı
günleri savaş arabaları çekiyordu
biz tükendikçe harp sürüyordu bütün radyolarda
bütün radyolarda
susmak kuralıdır sözcüklerin
diyordu bir eski general
sonra susuyorduk hepimiz
boş bir matara gibi sallanarak

*ikisi oturmuş altısı yatakta, dinledi
akşama tırmanan tozlu bir kamyonu ilk kez görmüş
gibi dikkatle gibi korkuyla
tutamadı... patladı kekeme olan
son top vurduğundan beri büyüttüğü gözleriyle*

*düşmüş bir bulutun gölgesinde
önce kalbini sonra künyesini aradılar
cebinde kurumuş zeytin
yarım tahin, ucu sönmüş tütün
ve mürekkebi dağılmış mektupla
durmuş bir yazda tanıldılar*

-kaa kkaraltı kee kkendine çee ççekiyordu hee hher şeyi
bii bbi cızırtı gii gibi
büüü büyüyordu ço ççocuklar ööö ölerек

*bir sigara gibi içine çekti pişmanlığını
köşedeki
o zaman karanlığı bilmiyordu
kendine açık bir yara buldu
orada içini döktü*

-o aralıkta
oturup dünyaya baktım
bir mektup kadar uzaktan, gök
eğilip geçiyordu içimizden
zaman kırmızıya çalarken
bir gölge gibi gittiler harp sürsün diye
boynundan vurulmuş güneşin iziyle
harp sürsün diye bütün haritalardan gittiler

*yaralı bir yazın ortasına
bir kapı aralandı başı kanla sargılı
yorgun, biri ayağını çekerek geldi durdu
gitmeyi unutmuş bir tren gibi sustu*

*bir eski mutlulukla
ağaçların arasından yüzlerine
vuran güneşe baktılar, sonra
tutup o güneşi topladı içlerinden biri
bütün bir yaz o günü anlatmak için*

-sessizlik dolu bir tüfek gibidir
ne zaman patlayacağı belli olmayan
bu yüzden konuşun... açın içinizi
mesela, bizi hiç bırakmayan
şu güneşin gençliğini anlatın

*kolunda rengi solmuş beyaz bir çaputla
harbe girdi, uzağı seçemezdi
sayıları unutmak istedi hep
savaş, onu bir rüzgârın durduğu yerde bıraktı
üzgün bir bulut, çenesi düşmüş üç er,
kayd! silinmiş bir piyade tüfeği, pansuman kutusu
ve okunmamış mektupla yan yana
buldular, yine bir perşembeydi*

-o gün anlatılmaz
çocukları ölmüş annelerin acısı kadar uzundu

kumandan, sığınıklara dedi
son akşam düşerken önümüze

hatırlıyorum, ölmemişim henüz
düğünüm olacaktı
bir sabah bir ağrıya uyandım
çadırın önünde dinledim toprağı
sihhiyeydim, tüm gün yaralıydım
hiç ölmeyecek kadar ölümü bildim

*boşluğun içindeki durmuş saate baktı
dikkatle, unuttu cümle kurmayı
durmuş zamanı
güneşle yunmuş bir şehir
kadar esmerdi çiçekçinin elleri
kötü bir karanfilden şimdi gelmiş gibi*

-abe dünyaya çiçekleri ben satarım be yaa
belkim kalmamıştır şimdi tutucak bi tek
çiçekli etek de, yolunmuştur ağaç köklerimiz bile

aman be ya angi birini anlatayım sana
öldüm, ölümü bilerek
aman be ya aman ölüm de biter

bak, oyrat bi gül gibim budadılar bizi bir bir

*geçmişini kötü bir rüzgârın getirdiğine
inanan, devrekli baston ustası
cephede mezar kazdı toprağın çektiğini düşünerek
nasırlı elleriyle
bir tüfek gibi tuttuğu zamanı yontuyor şimdi*

-gece, tüfeğime yaslanmış bir bekçiydi
ben ölmeden önce o bağırtıyı, kanla uyuyan
sonsuz geceyi, yaşama çıkmak için çırpınan
ağzında acısını taşıyan erleri gördüm, şimdi
yaşadığıma kimse inandıramaz beni

savaş bitmedi, gömün acıları silahları toprağa

*sessizdi, üç kez bacağını yokladı
yokluğa alışmak için
daha çok ağladı içinden
bir uzun yürümek düşündü
çarşıları, sokakları, alıp yanına koymak
sonra boyum kıaldı yorgunum dedi
onu bir daha kimse görmedi*

-bunu saymıyorum, bunu saymıyorum
bir daha yaşamak istiyorum, tanrım ev sahibim

*koynundan çıkardığı solgun bir fotoğraf
ve ihlamur kokusunu anlattı önce
elindeki listeyle ölüsünü aradığını*

-biraz uyusam belki her şey düzelir
ha şimdi bizum oralara yağmur deymişdur
yaprak yağmura doymuştur
üstelik insan yağmura da söz geçiremeyi

keşke hiç büyümeeydum da görmeyeydum ha bu karaltiyi

*simirnalı yorgo zeytinliklere akan
suları düzledi, gözleriyle
ağları yırtan kefalleri, devrilmiş bir tekneyi...
bu düşünceyle güçlendi, unuttu ağrısını*

-boşuna değil bu kadar günün
toplanması buraya, bu ileri geri
çekilen acılar, içimi oyan rüzgârın kahrı

harp bitti, ama denizim kan içinde
kıyım kıyıldı, varamıyorum onlara
kuşlar göğünü alıp gitmiş
şimdi bize kalan bu kadar ölü kime sığar

oysa barışa yetişmek için koştum, boş bi tüfekte

*öldüğüne inanmayan
ve kolunu savaşta bırakan deli yetim
yat yoklamasını alan alışkanlıkla
önündeki eski gazeteye baktı
rakamların anlamını düşündü...*

- kimse yok acıdan başka
üstelik pusulam kayıp nasıl çıkarım
buradan dünyaya, diyen o ses hiç çıkmıyor aklımdan
5559yedi 55598 55599 55600 ...bir

*pencereye doğru bakan
dilsizdi, susmayı yeni öğreniyordu
alışmak için durmadan acıyı anlatıyordu kendine...
pencereyle arasındaki mesafeyi kaldırarak*

-her şey bitti, bir şeyle her şey bitti
bunu rütbesiz adım söyledi
her şey, bir şeyle bitti

ama savaş bizimle sürüyor
boş bir ev gibi çağırdıkça toprak
doluştuk odalarına onun

üstümüze dünyanın örtüsü bir acı kapandı
bak, yine de saklıyoruz temiz bir mintan
gibi giyeceğimiz o göğü

*yazacak bir mektup istedi hep
gelecek günleri, uzağa alışan sözleri
boş bir kâğıtla sakladı iç ceplerinde*

*süvariymi, atıyla ağlayan
üç gündür resim yapıyor
mektup yazıyor atlara
boş bir kâğıtla büyütüyor günlerini*

-kendini sonsuzluğun kara meydanına
bağlamış atlar, uykusuz
düşmüş günün içine
yığılmış ölümü anlatıyordu gördüm
süvarisini öldüren atları

vurdular... bir tek sözle

atlar ki uykusuzluğun öbür adıdır

güneş, üç karış üstümüzdeydi
rüzgâr uzakta, dinliyordu bizi
bir tütün yaktım uzayıp kısdım
bu sıra kötü bir tayyare gibi düştü içimize gök
kan içinde gün ve arkadaşlarımın sesleri
boğuldum o suskunlukta
alevler içinde atların başları

savaş bitti, gömün atlardan kalan acıları!

*sonra bir büyük susmaya çalıştılar yenilmiş elleriyle
sessizlik koyulaştı, çoğalttı kendini simsiyah bir anıt kadar
kireç kokulu ağır odada
yorgun bir hatırayı taşıyan cep aynasının
dağılan sesiyle yerçekimine olan inancı arttı
birinin, acısı kırıldı, ötekiler duymadı susmaktan*

-inandık ve yürüdük
postalım beni bırakıncaya
açlık bitinceye, ateş sönünceye, su duruncaya
yürüdük... uykusuzluğa, korkuya, gözyaşına
yoktu vaktimiz, tarihimiz, takvimimiz

tahinimiz ve kefen bezimiz

ağrılar ve ağrılar altında
o gün orada kesik bir ırmak gibi aktık
sabahtı, ağzına kadar bizimle doldu
akşam erkenden
bakın bir daha söylüyorum gün bitti, susmayın

çünkü budanmış takvimler sır tutmaz!

*gözlüklü ve zayıf olan nişanlı az konuştu...
bir fotoğrafa bakan dalgınlığa tutunarak
yürüdü yıkıntılar arasında*

-o gürültüyü unutmak için gözlüğümü
hayır! gözümü çıkardım, arkadaşlarımı
unuttum... unutmak ne kadar zor!

ama anladım, tarih çizgi çekmekmiş yüzümüze...

araya girdi aceleci biri

-iyi ki istasyon var
bir yerlerde gidiyor valizim, kaybolmadan

(hiç durmadan tekrarladı...)

-iyi ki istasyon var
bir yerlerde gidiyor valizim, kaybolmadan
ben bir kere kaybolmuştum, arkadaşımın sesinde
ateş vardı! gürültü vardı! bommmmba!
sonra ölmüş arkadaşlarım
başka kim vardı?

-iyi ki istasyon var...

Tutte le mappe sono scarlatte

passando come allora ecco
parole del militare seduto lì...

parlò di guerra come dolore
di una mappa
di solitudine dolente delle madri esangui
di un amico dal corpo smarrito
di pena stesa su un fianco
della mappa che svolazzava dal tascapane

...

*un piede amputato, le mani agili
svelto raccontò
era portabandiera i suoi occhi
non arrivarono a vedere la collina
occhi blu come appena emersi dalle acque*

- allora il viso era ammicchiato di sacchi di sabbia
le giornate trascinarono i carrarmati
noi ci si consumava, la guerra in tutte le radio proseguiva
in tutte le radio
tacere è la regola
diceva il vecchio generale
quindi si taceva tutti
scossi come otri vuoti

*due seduti sei sui letti, ascoltò
come per la prima volta vedesse il camion
polveroso scalare la sera
un po' con attenzione con spavento un po'
non si trattenne... con gli occhi spalancati
da quando aveva sparato l'ultima palla
quello che balbettava esplose*

*all'ombra di una nuvola caduta
gli cercarono il cuore prima poi la targhetta
in tasca olive secche mezzo pane una sigaretta spenta
con una lettera dall'inchiostro sciolto
lo riconobbero in un'estate interrotta*

- tuu tutto si rii ritirava soo
sotto la n neeve coo come uu un ciigolio
cree cresceva mee mentre moo morivano i ragazzi

*come una sigaretta tirò dentro il rimorso
nell'angolo
a quel tempo non conosceva il buio
trovò per sè una ferita aperta
lì si riversò*

- quel dicembre seduto guardai il mondo
dal lontano di una lettera, il cielo
piegato ci passava dentro
mentre le ore battevano allo scarlato
come ombre se ne andarono chè guerra continuasse
il marchio del sole impresso sul collo
chè guerra continuasse da tutte le mappe se ne andarono

*in mezzo ad un'estate ferita
si aprì una porta, il capo fasciato di sangue
stanco arrivò uno trascinandosi il piede si fermò
come treno che dimentica di partire tacque*

*con una vecchia felicità
guardarono il sole che tra gli alberi
li colpiva in faccia poi uno trattenne
raccolse dentro quel sole per raccontare
di tutta un'estate quel giorno*

- il silenzio è un'arma carica
non si sa quando esplode
parlate quindi...apritevi per esempio
raccontate quel sole giovane che non ci lasciava un momento

*al braccio una fascia bianco spento
andò in guerra senza distinguerne la fine
cercò sempre di dimenticarne le cifre
la guerra lo lasciò dove il vento si arresta
accanto una nuvola triste tre soldati le mandibole cadute
una baionetta senza più targa la cassetta dei medicinali
una lettera non letta lo ritrovarono,
era di nuovo di giovedì*

- quel giorno era lungo
quanto inenarrabile è il dolore delle madri

mentre ci scendeva davanti l'ultima sera
il comandante ordinò 'alla casamatta'

ricordo, ancora non ero morto
mi sarei sposato
una mattina mi svegliai con un peso
ascoltai la terra davanti alla tenda
dell'infermeria, ferito un giorno intero
conobbi la morte fino a non morire più

*guardò le ore ferme nel vuoto
attentamente, restò senza parole
il suo tempo si arrestò
una città sciacquata nel sole così
brunite le mani della zingara fioraia
come appena venute da un cattivo crisantemo*

- siniore vendo fiori a tutti il mondo
forse non rimasta una sola gonna con fiori che tengo
raccolgo anche alberi sradicati siniore

beh quale racconto a te siniore mio
sono morta ho conosciuta la morte
beh siniore mio beh anche la morte finisce

guarda siniore come rose brutte la morte ci ha potati uno uno

*il mastro dei hastoni di devrek credeva che un vento cattivo
avesse portato il passato al fronte
scavò una fossa pensando mi chiama la terra
con le mani callose
come il fucile che teneva in mano
si sfilò il tempo s'affilò*

- la notte era guardiano appoggiato alla mia baionetta
prima di morire ho visto quel grido, la notte infinita dormire
col sangue, uomini portare in bocca il dolore fremere
per uscire alla vita ora nessuno potrà convincermi che vivo

la guerra non è finita, sotterrate armi e dolore

*taceva, tre volte si esaminò la gamba
per abituarsi alla mancanza
e ancora più pianse dentro
aveva pensato un lungo cammino
per tenersi accanto mercati,
strade poi la mia statura è diminuita*

*disse sono stanco
nessuno più l'ha visto*

- non ci bado più, non ci bado più
voglio vivere ancora una volta, dio padre mio

*raccontò prima della foto sbiadita che teneva in petto
poi del suo profumo di tiglio
cercava i morti della lista che stringeva in mano*

- si durmesse nu poco forse tutto s'apparasse
eh mo' oilloco 'a pioggia ce 'nfonna
'e ffronne so' chine 'e pioggia
'a pioggia nun te lassa manc' parlà

nun fosse maie crisciuto 'sto scuro non l'esse viste maie

*yorgos di smirne sistemò l'acqua che fluiva agli oliveti
i cefali che coi loro occhi
sfondavano le reti, una barca rovesciata...
con questo pensiero si riebbe dimenticò il suo peso*

- non è invano se qui si radunano così tanti giorni queste
pene che avanti indietro vanno e vengono se dentro
mi scava l'oppressione del vento

la guerra è finita, ma il mio mare è di sangue
non posso sbarcare sulle mie coste dilaniate,
gli uccelli si son presi il cielo e sono fuggiti
adesso così tanta morte con chi la dividiamo

ho rincorso la pace allora, con un fucile scarico

*quello che non riusciva a credere di essere morto
l'orfano pazzo che alla guerra aveva lasciato il braccio
con l'abitudine presa all'adunata
guardò il vecchio giornale che aveva davanti pensò
al senso delle cifre...*

- non c'è nessuno oltre al dolore e poi
la bussola è persa come posso da qui uscire al mondo
così dice la voce che non riesco a togliermi dalla testa
5559sette 55598 55599 55600...e uno

guardava verso la finestra

*era il senza lingua, da poco aveva imparato
a tacere, per abituarsi continuava a raccontarsi lo strazio...
abolendo la distanza tra sè e la finestra*

- tutto è finito, con un qualcosa è tutto finito
l'ha detto il mio nome senza grado
con un qualcosa è finita ogni cosa ma
con noi continua la guerra
come una casa vuota la terra ci chiamava
ne abbiamo riempito tutte le stanze

*volle sempre una lettera da scrivere,
nelle tasche interne nascose
giorni a venire parole avezze alle distanze
con un foglio bianco
era un cavaliere, piange col suo cavallo
da tre giorni disegna, ai cavalli scrive lettere
con un foglio bianco si espande i giorni*

- alla piazza nera dell'infinito
si sono legati i cavalli, senza sonno sono caduti
sfiniti nel giorno li vidi
raccontare la morte vidi
cavalli ammazzare i propri cavalieri

hanno colpito...con una parola sola

i cavalli che sono l'altro nome dell'insonnia

il sole era tre dita sopra noi
il vento stava distante ad ascoltarci
accesi una sigaretta, mi allungai coi pensieri, ritornai
allora il cielo come cattivo aereo ci cadde dentro
quel giorno di sangue e le voci dei miei amici
soffocai in quella quiete
nelle fiamme le teste dei cavalli

è finita la guerra, seppellite il dolore che resta dai cavalli!

*poi provarono a fare silenzio più ancora le mani
sconfitte il silenzio si addensò
moltiplicò sè finchè fu un nerissimo monumento
nella stanza d'odore pallidissimo greve
lo specchietto portava un ricordo esausto
col suono dell'infrangersi si fece più ribelle alla gravità*

s'infranse il dolore di uno, altri per il silenzio non sentirono

- abbiamo creduto e camminato finchè
gli stivali ci abbandonassero finchè
la fame perfino finisse finchè
il fuoco si spegnesse non ci restasse acqua...
per insonnia spavento lacrime non avevamo
tempo storie calendari provviste sudari

sotto pene e lamenti quel giorno, in quel luogo
siamo zampillati come rivolo tagliato
era mattina, da subito si riempì di noi
la sera fino all'orlo
ascoltate di nuovo lo ripeto, non tacete

perchè i calendari sfrondati non sanno mantenere segreti!

*poco parlò il promesso sposo
gracile e occhialuto...guardando una fotografia
perso nei pensieri si aggirò fra le macerie*

- per dimenticare quel frastuono non gli occhiali, no!
gli occhi ho messo via...gli amici
ho dimenticato...quant'è difficile dimenticare!

ho capito però, pare che la storia sia
tracciarci solchi sul viso...

poi irrompè uno

- è bene che ci sia una stazione
la mia valigia così va da qualche parte, senza perdersi

(ripetè ininterrotto)

- è bene che ci sia una stazione
la mia valigia così va da qualche parte, senza perdersi
l'avevo persa una volta, nella voce del mio compagno
il fuoco c'era! booommba!
poi chi altro c'era
se non i miei amici morti?

- è bene che ci sia una stazione...

Celâl Üster

Söyleşen: Gonca Özmen

Farklı tarihsel dönemlerde, İslam dünyası ve Avrupa'da görülen aydınlanmada; Yunan klasiklerinin, İncil'in Arapça, Latince ve çeşitli Avrupa dillerine çevrilmesinin de etkileri olduğu bilinir. Bizde, 1940'lardan sonra Doğu ve Batı klasiklerinin, 1960'lardan sonraki kısmi özgürlük ortamında Marksist düşünürlerin yapıtlarının yayımlanmaya başlanması da benzer canlanmalara neden olmuştur. Piyasa için yapılan plansız, niteliksiz çeviriler bir yana; bugünkü kültürel geri kalmışlığımızda, yayımlanmaları üzerinden birkaç yüzyıl geçen; çoğu bilimsel-kuramsal-yazınsal yapıtın asıllarından yapılan/yapılacak eksiksiz, nitelikli çevirilerin gecikmesinin de bir payı olduğunu düşünüyor musunuz?

Sözünü ettiğiniz gecikmenin kuşkusuz bir payı vardır. O yüzden, son yıllarda Rekin Teksoy'un Dante'nin *İlahi Komedya'sını*, Boccaccio'nun *Decameron'unu*, Roza Hakmen'in Cervantes'in *Don Quijote'sini* en sonunda asıllarından, eksiksiz ve nitelikli çevirilerle dilimize kazandırmaları hiç de yabana atılmamalı. Ama 1960'lardan başlayarak Marxçı düşünürlerin yapıtlarının azımsanmayacak bir bölümünün kuramsal bilgiden yoksun, yabancı dili de Türkçesi de yetersiz çevirmenlerce çevrilmiş olması da az önemli sayılmamalı. Kaldı ki, bir ülkede yabancı dillerdeki yazınsal, felsefi, bilimsel yapıtların çevirilerinin düzeyi, o ülkenin entelektüel düzeyiyle yakından bağlantılı değil mi?

Özellikle son yıllarda, belirli bir çeviri politikası olmadan, plansız-programsız, özensiz bir dille yapılan, kötü baskılarla yayımlanan niteliksiz çeviri yapıtlar için "çeviri furyası" ya da "çeviri istilası" diyebilir miyiz? Bu nicelik patlaması, ortalama okur ve dilimiz için ne tür sakıncalar getirir?

Adnan Benk'in kullandığı bir söz vardı. Sözünü ettiğiniz türden çevirmenlere "çevirgen" derdi. Bu sözcüğü çok severim; anında "kemirgen" çağrışımı yapar. Yayıncılar bastıkları kitaplardan para kazanıyorlar, çevirmenler çevirileri belirli bir ücret karşılığında yapıyorlar, gel gör ki yayıncılıkta da

çevirmenlikte de gerçek anlamda profesyonellik hâlâ yerleşmiş değil. Hâlâ bir kitabın nasıl “yapılacağı” bilmeyen yayıncılar var. Çeviri uğraşının maddî ve manevî bakımlardan çekici kılınamaması, nitelikli çeviri yapabilecek insanların bu uğraşa uzak durmasına yol açıyor. Özellikle çokça satan kitaplardaki kötü çeviriler, zaten yetersiz bir Türkçe eğitiminden gelen insanların dillerinin daha da bozulmasına neden oluyor.

Ama tüm bu olumsuzluklarda, eleştiri kurumunun güçsüzlüğünün de payı olsa gerek. 1980’lerde *Cumhuriyet Kitap’ı* çıkardığımızda başka hiçbir gazetenin kitap eki yoktu, oysa bugün yayıncılık alanının büyümesi sonucunda pek çok gazete kitap eki veriyor. Ne ki, bu eklerde gerçek anlamda edebiyat ve çeviri eleştirileri yok denecek kadar az. Tanıtım yazıları bile, azıcık olsun eleştirel bir bakış içermiyor. Bu sığlık, ilan bağımlılığıyla yakından bağıntılı olduğu gibi, kitap eklerini yayımlayan medya kuruluşlarının yakın çevrelerini koruyucu tutumuyla da ilintili.

Bir ara, çeviri eleştirisi alanında kendimce bir şeyler yapmaya, belirgin çeviri yanlışları içeren kitaplar üstüne eleştiriler yayımladım. Ama bu yaklaşımın yaygınlaşması gerekir. Özellikle, üniversitelerin son yıllarda sayıları artan çeviri bölümlerinin içedönük kalmamaları, çeviri eleştirisi alanındaki çalışmalarını okuyucuya ulaştırmak için çaba harcamaları gerekir.

Acımasız, ama yapıcı kitap ve çeviri eleştirilerinin tüketiciyi, yani okuru bilinçlendireceğini, okurun göstereceği tepkinin de üreticiyi, yani yayıncıyı ve çevirmeni zorlayacağını düşünüyorum. Toplumsal ve ekonomik yaşamın başka alanlarında olduğu gibi, bu alanda da bir “okur hakları derneği” kurulsa, yeridir.

1961 Anayasası’nın sağladığı görece özgürlük ortamında, sol politik ve kuramsal klasiklerin çok hızlı bir şekilde çevrilmesi sürecine girildiğini görüyoruz. Bu bağlamda, Seçkin Selvi, bir söyleşisinde, “O kadar hızlı çalışmak zorundaydık ki, fırından ekmek çıkarır gibi kitap yayımlanan yıllardı ve çok az sayıda çevirmendik. (...) O hızlı kitap yayımı furyasında çok kalitesiz çeviriler yayımlandı,” demiştir. Sizin de çoğu takma adlarla yayımlanmış olan Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Mao Zedung’dan çevirileriniz var. Tam ve doğru çeviriler yapmayı ilke edinmiş bir çevirmen olarak, bu konuda sizin düşünceniz nedir?

Bu konuya, az önceki bir soruyu yanıtlarken de değindim. O dönemde çevirinin düzeyi de, aydın kesimin entelektüel düzeyinden bağımsız değildi kuşkusuz. Ayrıca, yanlış ve eksik çeviriler bir yana, yönlendirilmiş, saptırılmış çeviriler bile söz konusuydu. Kimi siyasal hareketlere bağlı kimi çevirmenlerin, kimi kuramsal kitapları o hareketin güncel görüşlerini doğrulayacak biçimde çevirdikleri bile oluyordu. Yetersiz bir eğitimden gelen, yabancı dil bilmeyen gençlerin kuramsal besinlerini böylesi çevirilerden aldıklarını düşünabiliyor musunuz? Ama, hiç kuşku yok ki, Marxçı çeviri alanında kılı kırk yaran, sağlam donanımlı çevirmenler de vardı; onların emeğini göz ardı etmemeli.

Eğer, salt tecimsel amaç güdülmüyorsa; yapılan her yeni çevirinin, bir kitabın yayımlanan her yeni baskısının, öncekilerden daha iyi olması gerekir. Durum böyle mi sizce?

Yayıncı-çevirmen-eleştirmen-okur ilişkileri sağlıklı bir temele oturmuş olsa, bu dediğinizin salt tec-

imsel amaçlarla yapılıyor olması gerekir. Bir kitabın her yeni basımının öncekilerden daha iyi olması için, yayıncının okur ve eleştirmen baskısını ciddiye almak zorunda kalması gerekir.

Sizce, özellikle çeviri yayınlardaki korsanlığa karşı savaşımında yetersiz kalınmasında yasalarda mı, uygulamada mı sorunlar var? Bu konuda ne gibi önlemler alınmalıdır?

Her şeyden önce, korsan yayıncıların yazar, yayıncı ve çevirmenin haklarını herkesin gözü önünde çapullayan birer soyguncu olduklarının tartışmasız kavranması gerekiyor. Yazarların, yayıncıların, çevirmenlerin, okurların, yasa koyucuların, güvenlik güçlerinin, savcılar ve yargıçların buna tam anlamıyla inanmış olmaları gerekiyor. Okurlar daha ucuz olduğu için korsan kitapları yeğledikleri, bu konuda gerçekten ağır cezalar getirilmediği, hele kimi yazarlar bile yapıtlarının korsan basımlarını hoş karşıladıkları sürece, korsan yayıncılığa karşı yeterli bir savaşımın verilebileceğini sanmıyorum.

Çeviriyi, basit bir "aktarma" işi olarak görmek; bir metni/yapıtı başka bir dilde "yeniden yaratan" çevirmenin emeğinin de göz ardı edilmesine yol açıyor. Bir çevirmen ve yayıncı olarak, çevirmenlere ödenen ücretler konusunda (baskı sayısının azlığı, taksitle ödeme, yeni baskılarda ödeme yapmama vb. sorunları da dikkate alarak) neler söylersiniz? Bu durumla nitelikli çevirilerin azlığı arasında nasıl bir bağlantı vardır?

Bu durum ile nitelikli çevirilerin azlığı arasında çok yakın bir bağlantı olduğu açık.. Hiç kuşku yok ki, ülkemizde çok sayıda yayınevi olmasına ve çok sayıda kitap basılmasına karşın yayıncılık alanında gerçek anlamda bir büyüme olmamasının, baskı sayısının azlığı kadar bir baskıda basılan kitap sayısının azlığının da yadsınmaz bir payı var bunda. Gene de, pek çok yayınevının, çevirmenin, özellikle de nitelikli çevirmenin önemini, dahası onsuz edilemezliğini yeterince kavramadığı kanısındayım. Ama okuyucunun da çevirinin iyiliği ya da kötülüğü konusunda yeterince bilinçli olmadığını düşünüyorum. Nitelikli bir çevirmenin, yılda üç-dört kitap çevirerek düzgün bir yaşam sürebileceği günler geldiğinde, çeviri alanında pek çok sorun çözülmüş olacaktır.

Dilimize kazandırılması gereken kimi yapıtlar üzerine de yazılar yazıyorsunuz. Aslından, eksiksiz ve nitelikli olarak, henüz Türkçeye çevrilmemiş; ancak mutlaka çevrilmesi gerektiğini düşündüğünüz birkaç yazar/yapıt adı verebilir misiniz?

Her şeyden önce, kimi dillerin ya da yörelerin edebiyatlarının Türkçede çok eksik olduğunu vurgulamalıyım. Sözgelimi, Doğu klasiklerinin nitelikli çevirilerinin Batı klasiklerine oranla geri kaldığını düşünüyorum. Sonra, günümüz Çin edebiyatında yadsınmayacak bir gelişme görülüyor, ama yayınevlerimiz Çinli yazarlara yeterli ilgiyi göstermiyor. 2009 Frankfurt Kitap Fuarı'nın Onur Konuğu'nun Çin olması, kimilerini bu konuda harekete geçirecektir belki de. Klasik İngiliz romanından çeviriler de çok yetersiz. Dickens ve Brönte çok çevrilmiştir ama bu alandaki birçok usta es geçilmiştir.

Çevrilecek eserleri/yazarları/çevirmenleri belirlemede, yalnızca yayınevi sahibi, yayın yönetmeni ya da editörden birinin söz sahibi olması sizce bir eksiklik değil mi? Bunun için danışma kurullarının oluşturulması gerekmez mi?

Türkiye’de, kurumsal yayınlar dışında bırakın danışma kurulunu, yayın yönetmeni ve editör bile yeni sayılır. 1980’lerde bile pek çok yayınevinde, yayınevi sahipleri aynı zamanda yayın yönetmenliği yapıyordu. Üstelik bunların azımsanmayacak bir bölümü, yabancı edebiyatları izleyecek kadar dil de bilmiyordu. 1960’lar ve 1970’lerde —1980’leri de katabiliriz— çevirmenin, kitap çevirmenin ötesinde bir işlevi de vardı. Yayımlanacak yabancı yazarların ve yapıtların önemli bir bölümünü çevirmenler yayınevlerine önerirlerdi. Kuşkusuz, özellikle 1970’lerde e yayınları gibi ayrıksı örnekler yok değildi. e yayınları’nın, Cengiz Tuncer’le birlikte iki ortağından biri olan Aydın Emeç, aynı zamanda hem çok iyi bir çevirmendi, hem de dünya edebiyatını nerdeyse günü gününe izleyen bir aydın. Ama birçok yayınevi böylesi bir konumdan uzaktı. Bugün size tuhaf gelebilir, ama yayın yönetmeni ve editör, bizim için gerçekten de yeni kavramlardır.

Danışma kuruluna gelince, hallice bir yayınevinde iyi bir yayın yönetmeni ve farklı alanlar için birer editör yeterli olabilir. Ama bir yayınevinin gerektiğinde danışacağı, alanlarında uzman kişilerin bulunması, kuşkusuz yararlıdır. Ya da kimi özel diziler için danışma kurulları oluşturulabilir. Ancak bunun da profesyonelce yapılması gerekir ki, bu da yayınevinin olanaklarıyla bağıntılıdır.

Çeviri yapıtlarda gördüğümüz olumsuzluk ve yanlışlıklarda çevirmenin yanı sıra, editörün/redaktörün sorumluluğu nedir?

Ben, “Editörün çevirime elini sürmesine izin vermem” diyen, ama sonradan teşekkür eden çok çevirmen gördüm: Küçük bir örnek vereyim: Dos Passos’un bir romanıydı. “Üslup çevirisi yaptığını” söyleyen bir çevirmen tarafından çevrilmişti. Çeviride, adam bir dükkânın önünden geçerken, vitrinde “içi doldurulmuş bir köylü” görüyordu. Editör, o saat kuşkulanıp aslına baktı ve Dos Passos’un “içi doldurulmuş bir sülün”den söz ettiğini gördü. Çevirmen, aradaki “h” harfini fark etmeyerek, “pheasant” (sülün) sözcüğünü “peasant” (köylü) diye okumuş, çevirdiği tümcenin saçmalığı karşısında bir kuşku da duymamıştı.

Çok iyi bir çeviride bile bu tür çeviri sürçmeleri olabilir, doğaldır. Editörün bir işi de böylesi yanlışları yakalayıp düzeltmektir. Bir işi de diyorum, çünkü temel görevi çevirinin tümünün yapıtlın aslının biçimine, özüne, ruhuna uygun olup olmadığını denetlemektir.

Kimileyin de, editörün önüne tümünden berbat bir çeviri gelebilir. İşte o zaman, cin ifrit kesilir editör. Çeviriyi nerdeyse yeni baştan yapmak zorunda kalır. Böyle durumlarda, editör ne kadar uğraşırsa uğraşsın, çeviri çoğu kez piç olur. Editörün, çeviriyi yeniden, bir başkasına yaptırmayı önermesi bile gerekebilir.

Ne ki, editörün görevi, yalnızca çeviriyi elden geldiğinde yanlışsız bir duruma getirmekle sınırlı olmamalı. Editörün asıl işi, önüne gelen yapıtı her anlamda yayına hazırlamaktır.

Çevireceğiniz ya da bir yayın yönetmeni olarak yayımlayacağınız kitapları/yazarları/çevirmenleri belirlerken/seçerken ölçütleriniz neler oluyor? Her çevirmen, her yazarı/sairi çevirebilir mi, çevirmeli midir?

Çevirmen olarak, bana yakın düşen yazarları, yapıtları seçmişimdir şimdiye kadar. Ama yayın yönetmeni olarak, daha nesnel olmanız, çok daha geniş bir ufuktan bakmanız gerekir.

Bir kitabı çevirecek çevirmeni belirlerken —ki her zaman çok fazla seçenek olmayabilir önünüzde— elbette o yazara yatkın olduğunu düşündüğünüz, sandığınız birini seçersiniz. Ama burada vurgulamak istediğim başka bir nokta var: Bir çevirmenin bir yazarda uzmanlaşması çok önemli. Ama bugünkü koşullarda, bir yazarın tüm yapıtlarını aynı kişiye çevirtmek mümkün olmuyor. Gene de, yayın yönetmeninin bunu sağlamak için çaba göstermesinde yarar var. Örneğin, Salman Rushdie'nin, tüm yapıtlarını olmasa da, *Öfke*, *Soytarı Şalimar* ve *Floransa Büyücüsü* adlı kitaplarını birbiri ardı sıra Begüm Kovulmaz çevirdi ve başarılı bir sonuç çıktı ortaya.

Bir yazınızda, Behçet Necatigil'in bazı çevirileri için, "hem çeviriyi hem de Türkçeyi öğrendiğim bir 'okul' olmuştur benim için," diyorsunuz. Çeviri yapmak, kendi dilinin olanak ve inceliklerini öğrenmek açısından, çevirmene neler kazandırır?

Çevirdiği yazarı çiğneyip onun yerine geçmeye kalkışmaması koşuluyla, çevirmenin kendi dilinin olanak ve inceliklerinin bilincine ve sırrına varması kuşkusuz çok önemli. Kendi dilinizi ve edebiyatınızı iyi bilmeniz, bir yapıtı daha iyi çevirmenizi sağlar. Dilinizin sınırları, bir bakıma, düşünce dünyanızın da sınırlarıdır. Dile ne denli egemenseniz, o ölçüde iyi çeviri yaparsınız. Biz dünya edebiyatını Türkçeye çevirdiğimize göre, bizim "okul"umuz da Türk edebiyatıdır bence. "Okul" derken, Sait Faik, Salah Bırsel, Yaşar Kemal, Ferit Edgü gibi, Türkçenin olanaklarını kullanarak kendi "dil"lerini oluşturmuş yazarların yapıtlarını okumaktan söz ediyorum. Yalnız düzyazı değil elbette, şiirimizin ustaları da bir "okul"dur biz çevirmenler için. Evet, Behçet Necatigil'in, şiirlerinin ötesinde, çevirilerinin de benim için bir "okul" olduğunu söylerniştim. Cevat Çapan'ın şiir çevirileri de öyle.

Çeviri bir yapıt için kullanılan, "Çeviri olduğu anlaşılacak kadar güzel bir dil," ya da "çeviri kokmuyor," benzeri sözler, sizce bir övgü olarak mı anlaşılmalıdır? Bu tür sözler ya da "Yazar/şair, Türk olsa, Türkçe yazsaydı nasıl yazardı?" sorusu; çevirmenin, yabancı yazarın özgün biçimini, başkalığını/ayrısılığını yansıtamaması kuşkusunu da yaratmalı mıdır? (Burada, yazarın biçimini/anlatımını korumayı, çeviride yadırgatıcı bir Türkçe kullanmak olarak anlamadığımı belirtmeliyim.)

Zaten, az önce dediğim gibi, çevirmenin kendi dilinin olanak ve inceliklerinin bilincine varması, özellikle çevirdiği yazarın biçimini, anlatımını koruyayım derken yadırgatıcı bir Türkçe kullanmaması açısından büyük önem taşıyor. Ama bir çeviride "çeviri olduğu anlaşılacak kadar güzel bir dil" kullanılması, çevirinin "çeviri kokmaması" da, başlı başına bir erek olup çıkarsa, yazarın özgün biçiminden tümüyle uzaklaşma, ayrısılığını yansıtamama tehlikesini doğurur.

Özgün metin ile çeviri metnin iki özgün metin olduğu söyleniyor. Doğru. Ama birincisi olmadan ikincisinin de olamayacağını unutmamalı. Evet, iki ayrı yaratıdan söz edilebilir, ama önünde sonunda kendi özgün biçimi olan, apayrı bir yazarın kaleme aldığı bir metni çevirdiğinizi unutmadan. Uçlara varan bir örnek olarak Can Yücel'in çevirilerinden söz edilebilir. "Çeviri denen uğraş başka bir dilde yeniden yaratmak, yeniden patlatmaktır" diyen Can Yücel'in, sözgelimi Shakespeare çevirileri, gerçekten de "başka bir dilde yeniden patlatılmış" birer yapıt gibidir. Bana sorarsanız, bu çevirileri, örneğin *Bahar Noktası*'nı Shakespeare diye değil, Shakespeare-Can Yücel diye okumak

gerekir. Can Yücel, çeviri dünyamızda, bize sonsuz tatlar sunan ayrıksı bir örnek, handiye bir fenomendir.

Ben, çevirmenin, elden geldiğince çevirdiği yazar gibi olması gerektiği kanısındayım. Çevirmen, bir bakıma bukalemun gibi olmalı, çevirdiği her yazarla birlikte renk değiştirebilmeli, onun biçemine, ruhuna bürünebilmeli. Mitologyadaki Proteus'a benzemeli, hani şu dilediği biçime bürünebilen yaşlı biliciye.

Politik-kuramsal çevirilerden, yazınsal çevirilere yönelmenizde 12 Mart 1971 darbesinin yarattığı baskı ortamının etkisi oldu mu?

Sorularınızdan, benim 1960'ların ikinci yarısından günümüze uzanan çevirmenlik serüvenimi iyi incelediğiniz anlaşılıyor. Ülkemizde çevirmenler kendilerine bu denli özen gösterilmesine alışık değildiler. Çok teşekkür ederim. Ama, sanırım, burada küçük bir yanlışlık söz konusu.

Siyasal-kuramsal çevirilerle yazınsal çevirileri başından beri bir arada sürdürdüğümü sanıyorum. 12 Mart öncesi dönemde, bir yandan siyasal çeviriler yaparken, bir yandan da başta *Yeni Dergi* olmak üzere çeşitli edebiyat dergilerine öyküler, denemeler, edebiyat eleştirileri çeviriyordum. Juan Rulfo ve Iris Murdoch gibi yazarları da o günlerde çevirdim. 12 Mart'ın en karanlık günlerinde, evden pek çıkmamak zorunda olduğum o günlerde Çek yazar **Julius Fucik**'in *Darağacından Notları*'ni çevirmiştim. Dahası, İrlandalı yazar Liam O'Flaherty'nin *Kıtlık* adlı romanını, Sean O'Casey'nin *Silahşörün Gölgesi* adlı kısa oyununu Mamak Askerî Cezaevi'nde çevirdiğimi söyleyebilirim.

Buna karşılık, siyasal-kuramsal çevirileri 12 Mart ve sonrasında da sürdürdüğümü; örneğin, *Komünist Manifesto*'yu, Mao'nun sanat, kültür ve edebiyat üstüne yazılarını, Lenin'in *Devlet ve Devrim*'ini (Halim Spatar'la birlikte), Stalin'in *Marksizm ve Dil* adlı kitabını bu dönemde çevirdiğimi söylemeliyim.

Giderek, yıllar içinde yazınsal çevirilerin ağır bastığı doğru; ama bunun baskı dönemiyle bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Dolaysız politikadan uzaklaşmamın payı olsa gerek. Benim kişisel seçimimle ilgili bir şey. Gene de, geçen yıl, *Komünist Manifesto* çevirisini otuz yıl sonra yeniden elden geçirip yayımladığımı unutmamalı.

J. L. Borges, J. Rulfo, M. V. Llosa, İ. Kadare, Y. Haşek gibi yazarların bazı yapıtlarını ikinci dilden çevirdiniz. Yapıtları İngilizceye çevirenlerin, yazarların biçemlerini aktarmalarıyla ilgili kuşku duyduunuz mu? Eğer öyleyse ne yaptınız? (Birkaç farklı çeviriyi karşılaştırma, İspanyolca/Arnavutça/Çekçe bilen birinden yardım alma vb.)

Aslan Asker Şvayk çevirisine yazdığım önsözde demiştim ki: "Yaroslav Haşek'in bu yapıtını, Cecil Parrott'ın Çekçe aslından çevirdiği ve Penguin Books'un 1973'te yayımladığı İngilizce basımından dilimize aktardım. Diyeceğim, benimki, özgün dilinden değil ikinci dilden yapılmış bir çeviri; ama hiç değilse, ilk eksiksiz çeviri olduğunu söyleyebilirim. Gene de, *Aslan Asker Şvayk*'ın bir gün Çekçe aslından yetkin bir biçimde çevrilmesini diliyorum..."

Bence, bu sözler, sorunuza yeterli bir yanıt getiriyor. Ama biraz daha açayım isterseniz. İngiliz Dili

ve Edebiyatı okumuş olmama karşın, Latin Amerika edebiyatının Rulfo'lu, Asturias'lı, Garcia Marquez'li, Borges'li, Fuentes'li, Cortazar'lı, Vargas Llosa'lı dönemine büyük yakınlık duydum. Juan Rulfo'nun öykülerinden bazılarını *Yeni Dergi*'ye çevirdiğim sıralar, Tomris Uyar da *Pedro Paramo* adlı romanını çeviriyordu. Rulfo, *Kızgın Ova* ve *Pedro Paramo* adlı kitaplarıyla dilimize kazandırıldığında, İspanyolcadan çeviri yapan ya da "Latin Amerika edebiyatının babası" sayılan bu yazarı tanıyan kaç kişi vardı, bilmiyorum.

Rulfo'nun *Kızgın Ova*'sı iyi bir örnektir. *Yeni Dergi*'de yayımlanan birkaç öyküden sonra, e yayınlari benden kitabı çevirmemi istedi. 1969 ya da 1970'te *Bize Toprak Verdiler* adıyla çıkan bu ilk basım benim de ilk çeviri kitabımdır. Yayınevi kitabın kalın olmamasını istediği için, bazı öyküler çıkarılarak yayımlandı yapıtı. Sanırım 1980'de, eksik öyküleri de ekleyerek *Kızgın Ova* adıyla Can Yayınları'ndan yayımlattım kitabı. Beş-altı yıl önce Yapı Kredi Yayınları yeni basımını yapmak isteyince, çeviriyi İspanyolca bilen bir-iki dostumun da elvermesiyle yeniden gözden geçirme olanağı buldum ve Rulfo'nun biçeminden çok uzaklaşmış olduğumu gördüm. Rulfo'nun alabildiğine yalın biçeminin yerini benim "edebi" çevirim almıştı. O yüzden, YKY'den çıkan son basımda çeviriyi handiyse baştan sona değiştirdim diyebilirim.

Borges'e gelince, biliyorsunuz, İngilizce onun ikinci anadili sayılır. Yapıtlarının tüm İngilizce çevirileri, onun denetiminden geçtiği için, güvenilir sayılabilir. Borges, kendimi çok yakın bulduğum bir yazar; belki de, "çevirgenliğim" tuttu ve birkaç kitabını çevirmekten alamadım kendimi.

1960'lardan bu yana Haşek'in *Şvayk*'inin çeşitli sahne uyarlamalarını izledim. Kitabın bir-iki İngilizce çevirisini okuduktan sonra, Cecil Parrott'ın çevirisi geçti elime.. Birçoklarının İngilizcedeki en yetkin çeviri olarak kabul ediliyordu. Çekçeden çeviri yapan kim var, doğrusu bilmiyorum. İki yıl emek verdiğim bu çeviride *Şvayk*'in ruhunu yakaladığımı sanıyorum.

Bütün bunları, çevirinin ikinci dilden de yapılabileceğini savunmak amacıyla anlatmıyorum. *Şvayk*'in önsözünde de vurguladığım gibi, bu kitapların bir gün asıllarından çevrilmesi beni mutlu edecektir.

Kuşkusuz, çevirilerin benimkilerden daha iyi olması koşuluyla...

İkinci dilden çeviriler üzerine yapılan bir söyleşide, Tomris Uyar "kesinlikle edebiyat metni ikinci dilden çevrilmemelidir," derken; Ülker İnce, Calvino gibi üslupçu yazarların özgün dillerinden çevrilmesi gerektiğini, ancak Manuel Puig gibi yazarların ikinci dilden çeviriyle çok şey yitireceklerine inanmadığını söyler. Siz ne dersiniz?

Bence, en doğrusu, "üslupçu" ya da "üslupçu değil" diye ayırım yapmaksızın, tüm yapıtların asıllarından çevrilmesidir. Tomris Uyar'ın söylediğine yürekten katılıyorum. Ama Tomris de ikinci dilden çeviriler yaptı; Rulfo'yu, Borges'i çevirdi. Bunda, ülkemizde çeviri uğraşının tam anlamıyla profesyonelleşmemiş olmasının, başka bir deyişle çeşitli dillerdeki usta çevirmenlerin sayısının yetersiz olmasının da payı var. Örneğin, Cevat Çapan'ın Yunan ozanlarından İngilizceden çevirdiği şiirlerden bazıları kimilerince asıllarından da çevrildi; ama kimse, Safo'nun ruhunu onun kadar ustaca yansıtamadı. Sonra, Çinceden, Japoncadan, Portekizceden nitelikli edebiyat çevirisi yapacak

düzeyde insanlar var mı, bilmiyorum. Böylesi durumlarda, hiç değilse bu dilleri iyi bilen kişilerle bir işbirliğine gidilebilir. Bence, bu konuya biraz esnek yaklaşmak gerekiyor.

Çeviri yapmanın genel güçlüklerine ek olarak, çevirdikleriniz içinde; yazarının anlatımından ve yapıttan gelen güçlükler nedeniyle, sizi daha çok zorlayan(lar) oldu mu? Neden?

Gerçekten de, kılı kırk yaran, çevirdiği yazar ya da ozana saygı gösteren çevirmen için her çeviri zordur. Ama, dediğiniz gibi, daha çok zorlandığım çeviriler olmuştur elbette.

Örneğin, George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı yapıtı. 1940'larda yazılmış olan *Tarihöncesi Ege*, bugün hâlâ Eski Yunan toplumu üstüne en önemli incelemelerden biridir. Thomson'ı çevirirken en büyük güçlüğü terminoloji açısından çektim. Budunbilim, toplumbilim, dilbilim, anlambilim, kökenbilim gibi çeşitli bilim dallarından yararlanan, bunlar arasındaki bağları dokuyarak yazılmış bir kitaptı. Bu alanlardaki terminolojinin dilimizdeki eksikliklerini düşünürseniz, özellikle terimlerin karşılıklarını bulmakta ne kadar zorlandığımı anlarsınız.

Aslan Asker Şvayk'ta ise bambaşka bir konuda güçlük çektim. Haşek, bir gündelik konuşma dili ustasıdır. O yüzden, özellikle de Şvayk'ın konuşmaları, deyimler ve argo açısından son derece canlı, renkli ve zengindir. Bu ele avuca sığmazlığı Türkçede yakalayamazsanız, iyi bir çeviri çıkaramazsınız. Gerçi Türkçe, deyimler ve argo açısından çok varıl bir dil; insan bu konuda hiç zorluk çekmez; gene de, çeviride kullandığım deyimler, argo sözler ve deyişlerin cuk oturması için pek çok kaynaktan yararlandığımı, çok emek verdiğimi söyleyebilirim.

***Yatağında Yalnız mısın?/Eski Japon Ozanlarından Aşk ve Özlem Şiirleri ve Aşk Olsun/Eski Ozanlardan Sevda Şiirleri* adlı seçkilerde topladığınız şiir çevirileriniz de var. Düşünsel metinlerin çevirisiyle, yazınsal düzyazı ve şiir çevirisi arasında ne gibi farklar görüyorsunuz?**

Düşünsel metinlerin çevirisinde, öncelikle düşünceyi, anlamı, terimleri doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarmaya ağırlık veriyor insan. Ama bazı düşünsel metinlerde yazarın biçimini de göz ardı edemezsiniz. Örneğin, yazınsal bir nitelik de taşıdığı söylenebilecek *Komünist Manifesto*'yu çevirirken, Marx'ın zaman zaman sert ve alaycı tümcelere bürünen polemikçi biçimini yansıtabilmeniz gerekir.

Yazın ve şiir çevirisinde ise, "sanat" ağırlık kazanır. Hele şiir çevirisi, ister istemez, çevirmenin "yorum"una çok daha açıktır.

Özellikle şiir söz konusu olunca, anların yönünden "doğru" çeviriye, her zaman "iyi çeviri" diyemeyiz. Çeviride, anlamsal sapmalara karşı tutumunuzda, şiir için; ses, ritim ya da müzikalite nedeniyle bir yumuşama/hosgörü ortaya çıkıyor mu?

Az önce de dediğim gibi, şiir çevirisi, "sanat"a, "yorum"a çok daha açık. Çevirmen, şiir çevirirken, daha bir bıçak sırtındadır. Şiirde, anlamdan çok, imge, ses vb. öğeler öne çıkar. Kaldı ki, şiirin yapısı, kurgusu da farklıdır düzyazıdan. Bunların çeviride sağlanabilmesi, çevirmenin bilgisine, birikimine, sezgilerine, giderek bu uğraştaki becerisine, ustalığına kalmıştır. Ben, bunun kuramsal yönden açıklanmasından çok, Oktay Rifat'ın, Melih Cevdet Anday'ın, Cevat Çapan'ın şiir çevirilerine bakılarak anlaşılmasından yanayım. "Sanat"tır burada ağır basan.

Türk Edebiyatı Tarihi'nin ayrıldığı üç dönemden biri olan, İslam Uygarlığı Etkisindeki Türk Edebiyatı içinde yer alan Divan Edebiyatı'ndan seçme dizeleri içeren 99 Beyit adlı yapıtın Can Yayınları'nın "Dünya Şiiri" dizisi içinde yer alması, divan şiirini "yabancı" saydığınızı mı gösteriyor?

99 Beyit'in Dünya Şiiri dizisinde yer alması, Divan Şiiri'ni "yabancı" saydığımı göstermiyor. Aslında nedeni çok basit. O sırada Can Yayınları'nda Türk Şiiri dizisini durdurmuştuk, yeni kitap çıkarmıyorduk. Üç değerli edebiyat öğretmenin hazırladığı 99 Beyit, özellikle Divan Şiiri'ne çağdaş bir yaklaşım getirmesi açısından bana çok çekici geldi. O nedenle kitabı Dünya Şiiri dizisine almakta bir sakınca görmedim. Hem, Divan Şiiri de dünya şiirinin bir parçası değil mi? Böyle konularda fazla kategorik olmaktan kaçınılmalı bence.

Akademik eğitiminiz ve kuramsal bilgilerinizin çeviride ne gibi yararlarını gördünüz? Kendinize özgü ne gibi çeviri yöntem ve teknikleriniz var?

Bugün çeviride akademik eğitim gittikçe yaygınlık kazandığı için kimilerinin hoşuna gitmeyebilir ama, akademik eğitim ve kuramsal bilgilerden çok, ustaların çevirileri "okul" oldu benim için. İlk çevirilerim, *Yeni Dergi*'de Memet Fuat'ın elinden geçtiği için kendimi çok talihli sayıyorum. Akşit Göktürk, Cevat Çapan ve Murat Belge, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde hocam oldular; ama salt akademik bir çalışmadan çok, onlarla çeviri uğraşı üstüne sohbetlerimizden ve elbette onların yaptıkları çevirilerden çok şey öğrendim.

Kendime özgü bir çeviri yöntemim, tekniğim var mı, bilmiyorum. Bu söyleşideki yanıtlarımın tümünden bir şeyler çıkmıştır umarım. Kırk yıldır çevirip duruyorum işte...

Çoğu eleştiri yazısında, çeviri metne, yalnızca rahat/keyifle okunup okunamaması, akıcılık, yani güzel Türkçe açılarından erek dil odağında bakılıyor. Böyle olunca da metnin hangi dilden, tam mı-eksik mi çevrildiği, yazarın biçimini yansıtmı yansıtamadığı pek dikkate alınmıyor. Sizce, çeviri eleştirisi nasıl olmalıdır?

"Eleştiri" sözcüğü, çoğu zaman yanlış yorumlanıyor. "Eleştirmek", "yermek"le bir tutuluyor genellikle. Bu yanlış anlama, ister istemez, edebiyat eleştirisine yansıyor. Edebiyat eleştirisi, "yermek" ya da "övmek"ten çok, bir yapıtın çözümlenmesini yapmaktır. Bu konuda Berna Moran'ın, Memet Fuat'ın yazdıklarını okumak gerekir. Kaldı ki, bizde, edebiyat eleştirisinden çok, kitap tanıtımları ağırlık kazandı. Bu konuda okurun da kafası karışık. Kitap eklerinde yayımlanan tanıtım yazılarını ya da bir romandaki yanlışları sergileyen hafiyelikleri eleştiri sanıyorlar. Oysa edebiyat eleştirisi, bir yapıtın yazınsal, dilsel, yapısal, toplumsal, tarihsel, vb. yönlerden çözümlenmesinden geçiyor.

Aynı şey, çeviri eleştirisi için de geçerli. Bir çevirideki yanlışları bulup çıkarmak, çeviri eleştirisi olarak görülmemeli. Yanlışların sergilenmesinin uyarıcı bir yararı vardır kuşkusuz. Ama çeviri eleştirisi, özgün metin ile çeviri metin arasındaki her türlü ilişkiyi çözümlenmekten geçer.

Zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim. Eklemek istedikleriniz var mı?

Bence bu kadar yeter. Elimdeki çeviri gecikiyor. İşimin başına döneyim!..

Gleb Şulpyakov

Söyleşen: Hanife Çaylak

Şair, çevirmen, romancı, tv sunucusu, 1971'de, Moskova'da doğdu. Moskova Devlet Üniversitesi gazetecilik bölümünden mezun oldu. 2001'de Fiske, 2007'de Meşe Palamutu adlı şiir kitaplarını yayınladı. Ted Hughes, Robert Hass, Judith Ortiz Cofer gibi şairlerin şiirlerini, Wystan Hugh Auden'in Table Talk adlı eserini Rusçaya kazandırdı. Şiirleri Cris Mattison, Daniel Weissbort tarafından İngilizceye çevrildi. 2000 yılında şiir alanında Triomphe (zafer) ödülünü aldı. Gezi yazılarından oluşan denemelerini Persona Grappa (2002), Amcamın Rüyası (2005), Agatha Christie Sevenler Demeği (2009) adlı kitaplarında topladı. Kendisine 2005'e Damgasını Vuranlar ödülünü kazandıran Puşkin Amerika'da ve 2004 yılında Mayakovski Tiyatrosu'nda sahnelenen Cüce adlı piyesleri yazdı. Türkçeye Kayhan Yükseler çevirisiyle kazandırılan Sinan'ın Kitabı adlı romanı 2005'te, ikinci romanı Tsunami 2008 yılında yayımlandı. Yeni romanı Fes, 2010 yılının baharında okuyucusuyla buluşacak. Novaya Yunost (Yeni Gençlik) Edebiyat Dergisinin Genel Yayın Yönetmeni. Rusya'nın Kültür kanalında Cumhuriyetin Serveti (□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□) isimli haftalık programı hazırlayıp sunuyor. Moskova'da yaşıyor.

Yevgeniy Yevtuşenko'nun sizi halefi olarak gördüğü doğru mu?

Tamamen günlük bir olay sonucu orta çıkan komik bir söylentiydi bu. Yevgeniy Yevtuşenko, bir gün içinde "Şulpyakov, Yevtuşenko sonrası dönemin en iyi şairidir" sözleri geçen bir not yazmıştı. Not, konserine girebilmem için ünlü saksafoncu Paul Winter'a yazılmıştı. Bu olaydan Amerika'yla ilgili denememde bahsetmiştim, tabii yine matrak bir biçimde.. Fakat kötü niyetli biri, bunu kontekstin dışına çıkarıp, ciddiymiş gibi aktarmış. Elbette Yevtuşenko'nun halefi değilim, bunu anlamak için şiirlerimizi karşılaştırmak yeterli olur sanırım.

Dünya şiirinden Rusçaya en başarılı çevrildiğini düşündüğünüz şairer hangileri sizce?

Rus Çeviri Okulu muazzam, bu da onun artısı, özellikle de aynı şairlere farklı farklı yaklaşılması şairlerin eserlerinin objektif ve üç boyutlu aktarılmasını sağlıyor.

En çevrilebilir çağdaş Rus şairleri hangileri?

Günümüz ciddi şairlerinden hiçbiri. Diğer yandan, şiirlerinin bir poetikası olmadığından herhangi bir dile basit çeviri programlarının bile çevirebileceği, birörnek, pesimist şiirler yazan çok sayıda "ortalama şair" (genellikle bir şiir "camiasının" içinde yer alan ya da herhangi bir "partiye" dahil clan) var. Fakat bu "ortalama şairler", tam da bu kolay "çevrilebilirlikleri" sayesinde yutduğunda, şiirlerinin orijinal dilinin ülkesinde olduğundan çok daha büyük üne sahip olabiliyorlar.

Şiirlerinizi Cris Mattison çeviriyor, çevirmeninizi seçerken nelere dikkat ettiniz?

Cris kendi istedi şiirlerimi çevirmeyi, kitap hazır şu an, yayıncısını bekliyor. Cris işinde son derece titiz, iyi niyetli, yetkin bir çevirmen, ancak Rusça bir şiiri iyi çevirmek için yeterli kriterler değil bunlar. Ben de İngilizcem sayesinde Cris'e anlamadığı yerleri açıklayarak yardımcı olmaya çalıştım.

Sizi şiir çevirisine iten ne oldu, çevirdiğiniz şairleri nasıl seçiyorsunuz?

Ciltler dolusu çevirmedim ama çevirdiğim isimler, şiirleri bana çevirmen olarak değil, şair olarak ilginç gelen şairlerdi, diğer bir deyişle çevireceğim şiirlerin poetik imkanlarımı zenginleştirebileceğimi, genişletebileceğimi düşündüğüm şiirler olmalarına özen gösteriyorum.

Sizce günümüz Rus okuru Türk şiirini ne kadar yakından tanıyor, Türk şiirine ne derece ilgi duyuyor?

Rus okuru çağdaş Türk şiirini pek tanımıyor, bununla birlikte dergimiz *Novaya Yunost*'ta yayınlanan çevirilerden anladığımız kadarıyla çağdaş Türk şiiri, derinliği ve orjinalliğiyle, metafizik (yani hayatın, şiirin önceliklerini arayan) şiirle büyüyen Rus okuyucusuna çok yakın.

Ted Hughes, Robert Hass, Judith Ortiz Cofer gibi şairlerin şiirlerini çevirdiniz. Çevirdiğiniz şair ya da eserleri bir yayınevinin, derginin ricası doğrultusunda mı, yoksa kendi iradenizle mi belirliyorsunuz?

Hughes'un uzun şiirlerinin sesi, ritmi ilginç geldi bana, Robert Hass'ın dünya görüşüme yakın olmasından etkilendim, Judith'in şiirlerini çevirme fikri ise Çağdaş Amerikan Şiiri Antolojisi hazırlayan yayınevinin ricası üzerine doğdu.

Uzun zamandır *Novaya Yunost (Yeni Gençlik)* dergisinin yayın yönetmenliğini yapıyorsunuz.. Derginin şiir bölümü için çeviri şiirler de dahil olmak gönderilen çok sayıda şiiri değerlendiriyorsunuz. Derginizde yayınlanması için çeviri şiirlerde ne gibi özellikler arıyorsunuz?

Şiirler doğru ve mahirce çevrilmiş olmalı, yani çevirmen sadece kaynak dili bilmekle kalmayıp, bu dili sezgisel olarak da hissedebilmeli, Rus şiir diline hakim olmalı, artı çevirilerinde şairin kendine özgü dünyasını oluşturabilmeli. En azından ben bir okuyucu olarak o dünyayı hissedebilmeliyim

Solomon Volkov, *Yosef Brodski'yle Diyaloglar* kitabında sizin Wystan Hugh Auden çevirinize övgü dolu bir göndermede bulunmuştu. Böyle bir yazardan bu tür sözler duyunca neler hissettiniz?

Açıkçası ilk defa şimdi sizden duydum bunu.

Yosef Brodski, bütün yazarların, çevirmenlerin, şairlerin, eleştirmenlerin, edebiyat bilimcilerin saygı duyduğu bir isim. Biraz Brodski'den bahsedelim isterseniz. Hangi çevirmenler Brodski'yi İngilizceden Rusçaya başarıyla çevirdi? Unesco'nun 2006 yılında, Taganka'da (Moskova) düzenlediği 7. Dünya Şiir Gününde şair Konstantin Kedrov, Brodski'yle bir yazışmanızda Brodski'nin size Eliot'u okumanızı tavsiye ettiğinden bahsetmişti. Bu olaydan biraz bahsedebilir misiniz?

Bildiğim kadarıyla Brodski şiirlerini Rusçaya kendisi, bazen de çok güvendiği müteveffa Aleksandr Sumerkin çeviriyordu, şimdilerde Brodski üzerine çalışmalarıyla tanınan şair Viktor Kulle çeviriyor. İngilizce yazdığı bu şiirleri ve bunların Rusça çevirileri, elbette Brodski'nin Rusça yazdıklarından bir nebze daha zayıf. Bu çeviriler şairin parlak bir dil denemesiydi, o kadar. 1995 yılında Brodski'ye o zaman bütün genç şairlerin yaptığı gibi normal posta yoluyla şiirlerimi yollamıştım. Bu şiirler delikanlılık çağında yazdığım zayıf şiirlerdi. Brodski, acemi şair olmaktan nasıl kurtulunabileceğine dair tavsiyeler, (örneğin kısa mısralarla yazmak) yazdığı bir cevap mektubu yollamıştı. Frost'u, Groriy Savviç Skovoroda'yı yani NE söylemek istediğini iyi bilen şairleri okumamı tavsiye etmişti. Froust'u hemen o zaman (hem orjinallerini, hem çevirilerini o zamanlar bu tür kitaplarla ulaşılması güç olmasına rağmen bulmuştum) okumuş, şiirinin büyük, özgün dünyasını keşfetmiştim. Skovoroda'yı ise birkaç sene önce ülkesine (Ukrayna) gittiğimde orjinalinden okuyabildim. İçinde Skovoroda'dan alınmış bir satır olan şiirim var hatta. Sonuç olarak, bu eğlenceli mektup hikayesi şiirlerimi yeni yeni "yokladığım" çok eski yıllara dayanıyor. O delikanlılık şiirlerim umarım bir yerlerde saklanmıyordur. Bu arada, henüz kısa mısrayla da yazmaya başlamadım.

Amerika'daki Wisconsin-Madison Üniversitesi profesörlerinden David M. Bethea'nın, Brodski'yleevinde yaptığı röportaj kasetini daha İngilizce ve Rusça basında yer almadan çözüp Rusçaya çevirmek size nasip oldu. Bize biraz bu röportaj çevirisinden söz edebilir misiniz ?

Bu röportajı çevirirken Brodski'nin tonunu, sesini verebilmeyi dikkat edilmesi gereken. Brodski'nin tarzını televizyon programlarından, ses kayıtlarından iyi biliyordum, bunu metinde de yansıtmaya çalıştım. Umarım başarılı olmuşumdur.

Daniel Weissbort da şiirlerinizi çevirdi. Weissbort'u çoğumuz Ted Hughes'le birlikte çıkardığı *Modern Poetry Translation* dergisinden tanıyoruz. Weissbort'un, şiirlerinizle tanışması nasıl oldu?

Daniel'le, bir program için başka yazarlarla birlikte gittiğim Amerika'da, Iowa City'de tanıştık. Bir çeviri semineri düzenlemişti ve bu seminerde benim de şiirlerimi çevirip, öğrencileriyle ele almışlardı. Bu vesileyle arkadaş olduk, 2000'li yılların başında Londra'daki evinde sık sık misafiri oldum, Hughes'u, Brodski'yi ve yaptığı Nikolay Zabolotski çevirilerini konuştuk.. Çok hoş sohbetlerimiz oldu, bu sohbetler sayesinde XX. yy. İngiliz şiiri hakkında çok şey öğrendim.

Yurtdışında yaşayıp, anadili Rusça olan çevirmen arkadaşlarınızla görüşüyor musunuz?

Maalesef, çeviriye uzun zamandır ara verdiğimden görüşemiyorum.

Lehçeden şiirler çevirdiniz. Lehçe biliyor musunuz, yoksa bu şiirleri Lehçe bilen biriyle birlikte mi çevirdiniz?

Wisława Szymborska'nın şiirlerini çevirmiştim Lehçeden, tabii Lehçe bilen biriyle birlikte.

Sovyet Dönemiyle günümüzü kıyaslayacak olursak çeviriye yaklaşımda neler değişti?

Sovyetlerin dağılmasının ardından çeviri, kendini oluşturan sanatlardan biri oldu. Çevirmenler

artık “dost halkları” birleştirmek, Sovyet edebiyatı ve onun ana kolu olan sosyal gerçeklik propagandasını yapmak zorunda değil. Şimdi istedikleri eserler üzerinde çalışabiliyor, yabancı şairlerin poetik dünyalarını anadillerinde oluşturabiliyorlar.

Sovyet Döneminde susturulan ve düşünceleri yüzünden başka dillere çevrilmeyen fakat şu an çevrilmesini istediğiniz yazar ya da şairler var mı?

Maalesef, günümüze kadar çok az değerli Rus şair Avrupa dillerine çevrildi. Diğer yandan, bu çeviriler, şairin yeteneği, kültüründeki ve tarihindeki yeri hakkında (Daniil Harms, Velimir Hlebnikov, Anna Ahmatova örneklerinde olduğu gibi) her zaman güvenilir bir tablo vermiyor. Sovyet Döneminde fazla tanıma imkanı bulamadığımız Konstantinos Kavafis, Auden, John Donne gibi yabancı şairler ise günümüzde çok sayıda çevirmen tarafından çevrildi, bu zengin çeviri alternatiflerinden istenilenin seçilmesi mümkün artık..

DOSYA: 2. Asya Şiir Festivali

Hazırlayan: Tozan Alkan

İlki Moğolistan'da düzenlenen 2. Asya Şiir Festivali bu yıl 13 Ekim- 21 Ekim tarihleri arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Pekin ve Hefei kentlerinde gerçekleştirildi. Festivale Çin, Japonya, Moğolistan, Güney Kore, Hindistan, Hong Kong, Tayvan ve Türkiye olmak üzere 8 ülkeden 31 şair katıldı. Bu dosya, festival şairlerinden bazılarının şiirlerini içermektedir.

Konuk Şairler:

Luo Ying (Çin), Zang Di (Çin), Hai Nan, (Çin), Tian Yuan (Çin), Xi Du (Çin), Liang Xiaoming (Çin), Hou Ma (Çin) Hu Xudong (Çin), Sun Wenbo (Çin), Yang Xiaobin (Çin), Jiao Tong (Tayland), Chen Li (Tayvan), Zheng Zhengheng (Hong Kong), Fujii Sadakazu (Japonya), Kaku Wakao (Japonya), Hachikai Mimi (Japonya), Sugimoto Maiko (Japonya), Kutani Kiji (Japonya), Oda Keishi (Japonya), Fujii Kazuno (Japonya), Urianhai (Moğolistan), Dashnyam (Moğolistan), Sendoo Hadaa (Moğolistan), Chi-laajav (Moğolistan), Ayuurzana (Moğolistan), Ulziitugs (Moğolistan), Chimedtseye (Moğolistan), Tsattaa (Moğolistan), Han Sungrea (Güney Kore), Rita Malhotra (Hindistan).

Luo Ying (Çin)

İngilizeden Çeviren: Mesut Şenol

Gri Pencere

Ahşap pencere zangırdıyor
Yarı açık ve grimsi
Yürek kederli
Yarı uyanıkken gelen gece düşünceleri
Bir lambanın önünde şiir okunuyor
Biraz belirsiz biraz da acıtıcı
Ağaçların gölgeleri sallanıyor
Bir görünüp bir kayboluyor, çok etkileyici
Bir çan sesi ne uzak ne yakın
Gizlenmiş bir silahla işlenen cinayet gibi alçalıp yükseliyor
İki göz de yarım nemli
Etrafa bakmak gereksiz, her şey apaçık belli

Yolda

İtiraf ediyorum
Hayvani arzuların hazzına karşı koyamam
Yoksulluğun utancı yedi bitirdi beni
Bu yürüyüşün masumiyeti çoktandır usandırdı
Bu kentin parlak ışıkları beni çok önce terk etti
Yüreğim kimileri yaralı, kimileri sıkkın
Onun güven bulduğu sokaklarda kaybolup gitmişim
Geçtiğim sokak ışıkları unutulmuş ve ben yeniden yürüyorum
Küfredilen insanlar unutulmuşlar ve sonra yeniden küfür yiyorlar
Çalınan kapılar unutulmuş ve sonra yine çalınmış
Kaçıp uzaklaşılan yollar unutulmuş ve sonra yine kaçılmış
Yanımda kimse yok ama hâlâ yürümek zorundayım
Yürünmeyen bir kentin nesinden gurur duyayım
Kaskaı donmuş bir kentin gökdelenleri nasıldır

Ucu bucağı olmayan bir kentin sokakları nicedir
Boşver aldırma
Neyse, payıma düşen yalnızca yollardır

Ay Işığında O Biçim Güzel Bir Gece

Seni düşüneceğim ay ışığındaki güzel gece
Ve senin on yedinci aşkın olmayı
Süreceğim
Sallanan bir lamba altında kaşlarıma boyayı
Yüzümü hazırlayacağım on yedinci o biçim öpücüğe
Yaslandığım duvar sağlam dursun
On yedinci o biçim bekleyiş pek esaslı
On yedinci muhteşem ayın etrafı aydınlatması
Kentin on yedinci o biçim piçi gibi
Seni bekleyeceğim güzel ay ışıklı gece
On yedinci o biçim oynaşın için

Kentin Uzaklıkları

Kentin uzaklıklarında
Bir varım bir yağım sanki
Güz iyice yerleşince hafif erguvanileşir
Birbirine geçen renkler görkemli
Kelebekler ve orkideler aşk dokunuşunda
Ve cennet kuşunun keyfi yerinde
Ama muhabbeti dillendirmek bir kasımpatı demeti dizmek gibi zor
O kadar arı ve bir o kadar sarı
Üzerindeki yağmur örtüsünü silkemez
Berelenmiş bir nilüfer çiçeği gibi çaresiz
O kadar kurumuş ki soğuktan titreyemez
Bir kentin uzaklıkları
Don gibi
Seni hep sararıp soldurur

Hadaa Sendoo (Moğolistan)

İngilizceden Çeviren: Nur Peri

BOGDA DAĞI TEPESİNDE AY

Bu gece sana baktığımda
İncinmiş olduğunu gördüm
Bir geyiğin beyaz ayak izleri
Yitip gitmiş kar toprağında

Bu gece tek değil, dağın yankısı
Kurdun gölgesi peşinde
Pişmanlık ve ayak izleri
Gömülür kendi toprağına

Bu gece tek değil, ayışığı buruk
Kayalar aynası bozkırın
Rüzgâr dayanmış kapıya
Avrasya geceleri gibi

Bu gece çekip gitmiş yıldızlar
Gökyüzü ve ay tek başına
Dağ karda bulur yalnızlığını
Göz ihanette

Moğolcadan Çeviren: Levent Kaya

Gönderilen Not

Akşamın alacası iner,
Ben bozkırın oğlu.
Zifiri karanlık yakın
Ben sefahate dalacak
Bir yıldız.
Bütün dünyaya göstermek istiyorum;
Yapayalnız değilim!

Ayurzana Gun-Aajav (Moğolistan)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

Aynada Kendine Bakmak

Sık sık aynada görüyorum kendimi
Haylaz bir çocuğu anımsatan
Bu kederli yüz çoktandır
Tanıdık geliyor bana

Hey sen, bana bakan adam
Sen o çocuk değilsin ve Zaman
Yapmış yapacağını, bu gördüğüm
Yılların eskittiği yaşlı bir yüz

Zaman öylesine amansız işte
İmkansız geçmişe dönmek
Güven, içinde kalır insanın
Başkalarının korkusu eklenir sonradan

Sesinden tanıyorum onu
Gözlerinin rengi hiç değişmemiş
Hayat yorgunu belki biraz
Ama karşımda duran çocuk aynı çocuk

Kuzeyli Şarkı

Ne vahşi bir şarkı–
Paramparça kalp gibi,
Ateşli, bir keder nehri akıyor ateşlerin altından,
Asla karşıya yüzüp geçemezsin
Taşımak istiyorum ben
Hâlâ atan bu kalbi, karşı kıyıya
Ulaşabilir miyim acaba
Oraya, bu kuzeyli şarkıyla

Ölüm Çiçekleri

Bu kokunun bir benzeri yok
Bu renk başka hiçbir yerde bulunmaz
Bu kokuya iyi ya da kötü demek ne mümkün!
Böyle kokular sözcüklerle tanımlanamaz.

Binlerce kokusuz ve rensiz çiçek salınıyor
En küçük esintinin olmadığı bozkırda
Ebedi sessizlik ve sonsuz bir düş
En küçük bir iç çekişin yankısını izliyor.

Ah, bu kesinlikle o düş!
Çiçekler biliyor önceki kokularını, renklerini.
Ölüm aslında tıpkı hayat gibi
Sıkıcı, cezbeden hiçbir yanı yok.

Bugün'e Dair

Bu sabah yüzlerce bulmaca selamladı beni.
Bugün belki de hayatımın son günü
Geçmiş birkaç yılda düşündüğüm her şeyin
Üzerinden son kez geçeceğim gün.

Benim geç doğmuş, bağımsız düşüncelerim
Ergenlik çağına ulaşıyor
Parmak uçlarım üşüyor göğe dokunmaktan
Daha önceleri kimselerin dokunmadığı

Tüm bunlardan sonra yarın yok
Tanrım, bu ne müthiş bir duygu!
Düşünecek zaman olmadan böyle oturup
Batan güneşi izlemek, günü yaşamak.

Ulziitugs Luvsandorj (Moğolistan)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

***

Bu kentler, sokaklar ve dükkanlar içimde
İçimdeki yollar beni hiç bir yere götürmüyor
Ölü ve canlı bu insanlar yol boyunca yürümede
Onlar niye benim içimde gizleniyor?

Demir tırnaklarını yüreğimi saplarken
Soğuk ve dik tel örgüler kuruyorlar
Bağrımın bir köşesine donuk ışıklı fenerleri yerleştirip
Parçalıyorlar yaptıklarını bir an

İçimdekiler, hiç ölmeyen ölüler
Tüm tutkuları ve üzüntüleriyle taşıyorum onları omuzlarımda
Uyusam, adım atsam, sürünsem ve koşsam da
Çekiç sesi, vuran çekicinin sesi hiç durmuyor.

Kapılar, pencereler içimde yürüyorlar
Tiyatrolar, kiliseler, hapisaneler içimde hepsi
İnananların duaları, katillerin bağrıışları bedenimden fıskırıyor
N'olur Tanrım, o sürüngen insanların o karabasan anılarından kurtar beni!

Gece Yarısı Yağan Kar

Parlak beyaz yıldızlar simsiyah gökten düşüyor
Birisi karanlıkta ağlıyor
Ne kadar hafif ve yumuşak!
Ne kadar harika ve sessiz!

Şeffaf, tülümsü geceliğimle giyinik
Evimin balkonunda ayakta, ayaklarım çıplak
Sanki kış hep oradaymış gibi
Gece yarısı kar yağıyor

Dünyanın üstüne dökülüyor o pamuk buz
Sessizce iç çeken var
Öylesine derinden üzgün
Karanlıktaki karın ışığında
Birisi benim gibi ayakta, uykusuz

***

Dağlara bakınca dağ oluyorum
Sisler ve bulutlar arasındaysa bir bulut
Yağmur damlaları düştükten sonra çayır çimenim
Serçeler ötmeye başlayınca, sabah olduğumu duyumsayıp

Yıldızlar ışık saçarken karanlık çöküyor içime
Kızlar soyununca baharım geri geliyor
Yeryüzünde insanların arzularının kokusunu alınca
Yüreğimin bir balığınkı kadar sakın olduğunu anlayıp

Kesinlikle biliyorum, ben insan değilim

Matthew Cheng (Hong Kong)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

Makao'nun Protestan Mezarlığında

mezarlık sessiz, akan an donmuş
zaman cansız dallardan farksız
beyaz duvarda baş aşağı asılı
serçeler mezar taşının etrafına dolmuş
canları çekince
ikinci vaktinin narin güneş ışığıyla yıkanmak için
yerdeki kuru yapraklara basılırken
terkedilmiş mezarlara yaklaşırken
dualar ve adları taşlarda
çoktan unutulmuş yapraklar gibi
küskün başlara dönmüş

sıradanlıklar bir kenara bırakılmış
gözler açık

güneş ışığı mezarlık duvarlarını geçmiş
Chinnery'nin mezar taşının ardından geriye
yalnızca unutulmuş bir onur kalmış
yaprak parçalarına basılıyor
yeşil daha eski ve daha yeşil
her adım damarların peşinden bükülmüş
küt bir fırça ile
bir bölmenin planını çıkarır gibi
koyu gölgeler sona kaymış

okyanusa açılan gemiye binip evine veda etmişti
bilinmedik bir yabancı ülkede kalmaya gelmişti
Morrison mezarlığın bitimine doğru yatıyor
turistler hepten ondan habersiz
kimse onun bitimsiz umutlarını anımsamıyor
uzaklardan gelen temiz yürekli misyoner
suskun kararlılığıyla toprağına bağlanmış
bu mezarlıkta onun nostaljisi gömülü
yürekten kopup cennete giden dualarla süslü

güneş ışıkları bize hiç söylemedi
yine batıp gidiyor işte
gezinen serçeler de kalmıyor
bir yerlere uçuyor
gölgemi bazı mezar taşları üzerinde bıraktım
sonra sessizce uzaklaşıp gitim kendimle birlikte
daha derine ve derine
ikinci mezarlığına daldım

2

o eski uğultulu ses
ölü yaprakların arasından geçerken
sessizliğe çok fazla ölüm yapıştı

Çıt çıkarmadan yürüdüm
Yapraklar yine gizemle mırıldandı

altta yatan pek çok kişi gibi
el ele
hiç bilmediğimiz bir dansı yaparak
rüzgârın savurduğu ve müziğini sunduğu
pek çok ölümlerle
yapraklar arasında
ölüm tanrısı siyah cübbesinde
devriye nöbetinde

yapraklar her tarafa dökülmüş
bazısı omuzlarımda
bir kısmı daha yitmemiş gün ışığının
yaşam soluğuna deymiş

yorgun kapiya doğru yürüdü
ileride beyaz kilise
beyaz cübbeli dua eden bir misyoner gibi
kuledeki çan çalıncaya kadar...
sessiz mezarlığa dönüp baktı
benzer bir havada
kuru sarı yapraklar arasında
tefekkür yolunda yürüyen
genç dindar bir delikanlı vardı
sonunda
düzeni bozulmuş taşlar vardı
bunlardan birisi belki sana
ya da içeride yatan bana ait olabilirdi

3

ağaçta saklı çok anı var
düşen yapraklar olduğundan daha fazla
ağaç ölüm içinde büyüdü
yalnızca yaprakların anısıyla
ağaç yeniden canlanır mı?

gün batımında Protestan Mezarlığından ayrıldım
dallardaki, kuşların tüylerindeki
yerin altındaki ölümleri anımsayarak
ayrıntıları unutarak

ölüm tanrısının evi
yaşam okyanusu
şu ana kadar
buradaki ağaçlar gün batımının söylemine sürtünmüş
çok fazla ölüm
bize kalan şeyleri silkelerken
batan güneş nefesleri kesiyordu

yitip giden gün parlarken
evlerin ışıklarına dönmüştü
batan güneşe şimdi süngüsü düşmüş bir keş gibi
kırık şişeyi elinde mırıldanarak tutuyordu
memleketinin hasatının meyvelerini yiyememiş
vicdan acısı çeken
sürgüne gönderilmiş bir suçlu gibi
senin orda yattığını gördüm
ve eşiği geçtim

bilinmeyen zor duyulur ses
kapıyı sessizce kapatmamı söylüyor sanki
yapraklar son kez şarkılarını mırıldandılar
bahçıvan düşen yaprakları süpürdü
rüzgâra vurup kendilerini şarkılarını söyleyecek
ya da gözleyecekler
bu sessiz mezarlıkta
ikinci güneş ışıkları
yılmadan bilmeden
o an doğmuştu
ya da o an ölüyordu

Rita Malhotra (Hindistan)

İngilizceden Çeviren: Çağdaş Acar

Gül - Taş

nehir kenarındaki kaya
yanar suskun-varlığına
gözleri açık, seyre dalar
nehir boyunun canlanışını
aşıklar birbirine sokuldukça
karanlığa sığınarak
rüzgârdan surlar arasında

çağlayan sular akar döne dolana
geçer suskun taşın yanibaşından
dokunur da, sataşır da
yeri gelir, eğlenir de

vakit gelir, el eder, çağırır
bir anlık yanılgısında mantığının
taş kazır kendi kökünü
atılmak için
kaderinin çizgisine
zamana bir emrivakidir

işler arzuları, fırlar ileri
emeli yeni diyarlar bulmak
o diyarlarda taşlar da güler.

İçe Dönüş

sürgünde, o dış dünyada-
asılsız, hakiki dünyada
işte kusurları görünürdeki varoluşun
ben, içindeki evrene giriyorum
çünkü, orada perilerim yatar
orada, başka bir hakikat var

atiktir selamlamada bekleyen sözler
alırım onları bir bir kucağıma
sonra dokurum onları bir şiirle
şiir, bir diğerini kovalar.

sayfalar bir dolup bir taşar
sürerim izini, sürgünlüğüme çıkar sonu
ben bekler dururum
bir köprü şekillenene kadar
o köprü dışardaki dünyada başlar
varır içerdeki körpecik sözlere.

Yang Xiaobin (Çin)

İngilizceden Çeviren: Cem Uzungüneş

Mektup

Yemekten önce, zarfın içinden bir çığlık işittin.
Zarfı açtın:
şehrin öte yanından bir aşk mektubu, imza:
"Serenat"

Tekrar kapadın zarfı yavaşça, bir bülbülü
gömer gibi. Böyle saf müzik

ürkütüyor seni. Götürüp onu postaneye verdin
ama yine ertesi gün
posta kutunda işittin onu, ağlıyordu.

EkmeK

Ekmeği bir tarakla dilimledin,
ölülerin saçlarını buldun içinde, iğrenen bir ses,
ve kuru, soğumuş ısıtılmış bir aşk.

EkmeK karardıkça karardı, kırıntıları
kurudukça kurudu, pörsüdü:

Sen daha yıkanıp giyinmeden, yüzün de yandı:
duyularındaki güzellik algısı da
katlaştı yutulamayacak kadar.

Tian Yuan (Çin)

İngilizceden Çeviren: Tamer Gülbek

Düşümdeki Ağaç

Yüz yaşındaki o devasa ağaç
yeşil bir dişti
düşümde büyüyen.
Gece yarısı rüzgâr
gaddarca söktü köklerini yerinden

Rüzgâr çıldırmış bir arslan gibiydi
gökte uçup ağaca tutunan
Düşümde sezemedim
zorla yer değiştiren
ağacın yazgısını

Ağaç olmayınca
ufalandı göğüm
Ağaç olmayınca
boşaldı dünyam

Düş yolumda sıcak bir sığınaktı bu ağaç
İyi bilirdim
tepesindeki kuşların cıvıltılarını
güneşten ya da yağmurdan kaçıp gölgesine sığınan insanları
ve yapraklarının karşıladığı şafağı

Düşümde yitirince ağacı
afyon çiçekleri zehir kustu
Düşümde yitirince ağacı
arabalar çamura saplandı

Ağaç olmayınca
kuşların cıvıltılarında kalan
koyu yeşili hatırlıyorum bir tek
Ağaç olmayınca
uzaktaki ağacın mahsullerine duacı oluyorum

Ölüm'le İlgisi Olmak

Rüyada kara eller toprağı yoğuruyor
Yoğurdukça kara dikdörtgen bir delik daha da derinleşiyor
Mısır ekili tarla
mezarım olacak

Ağaçların bütün yaprakları döküldüğünde
kuşların komplosu ortaya çıkıyor
Gök yüksekte, bulutlar hafif
kambur bir biçim ortaya çıkıyor

Ayaklanmadan sonra şehir harabeye dönüyor
Gece gemileri yıldız ışıklarını taşıyamıyorlar daha fazla
ve denizin dibini boyluyorlar
Şimdiye dek sabit olan ada sürüklenmeye başlıyor,
ve sahillerle konuşuyor,
bir gemi dönüp rıhtıma yanaşmış gibi

Ufuk yükseliyor
Sıradan insanlar bir gecede dahilere dönüşüyorlar
Dünyaya hükmedip
renkli günlerimizi karartıyorlar

Bu gemiye uçmak için bir çift kanadı kim verir?
Kim taşı hayal gücünden mahrum eder?
Dağ başında kim durup tefekküre dalar?
Ve kimin kemikleriyle koşturur durur yalnızlık?

Hayattayız
geçici olarak,
diyor ölüm

Sun Wenbo (Çin)

İngilizceden Çeviren: Baki Yiğit

Hava Saldırısı Sığınağı

Nasıl anlatsam ki? Bildiriler
kuzeyden, güneyden ve havadan gelecek
tehlikeye karşı uyardı. Gönüllü önderler,
yaşlı kadınlar, sığınağın nasıl kazılacağını
gösterdiler bahçede, ama kuşkulandık
üç metrelik hendeğin insanı koruyabileceğinden.
Yine de kazmaya devam ettik
bir tabuta rastlayana dek bir gün,
çürümüş kapak
kürekle ilk dokunmaya izin verdi.
İçinde kösele gibi bir iskelet,
dağılmış kaburga kemikleri, kurumuş pınarlar gibi gözler.
Ölümler gerçekten ilk karşılaşmam,
onun kötü kokusu. Küreği bırakıp seğirttim.
Sonra korkup uzaklaştım oradan
ölüden kaçıyormuş gibi.

Kapıları Pencerele İyi Kapa

Yavaş yavaş uzaklaşıyorum senden.
İşte kırlardayım -- ama manzara
avutamıyor beni. Yürüyüşe çıkıyorum
koruda, güçlkle bakıyorum düşen yapraklara,
daldan dala atlayan kuşları izliyorum.
Mevsimler değişmekte,
Saçlarım ağarmakta,
Ama yüreğim durmadan söylüyor:
Diren, diren.
Her gece bütün yapabildiğim,
Sıkı kapandığından emin olmak için
Kapıları, pencereleri denetlemek;
Rüzgârın ipi
Alıp götürmesin uykumu diye.

Hachikai Mimi (Japonya)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

Gösteri

Siyah ve beyaz taşlar
Bir arada olmak istemeseler de
karemsi bahçede birleşmişler
Karıncalar görüyorum, bir dizi
geçiyorlar oradan
Hoparlörden çıkan ses
uzaklaşıp dağılıp gidiyor
hareket etmek istemezsem,
bastığım yer çamur olacak
Bazı sarmaşık bitkileri pek yaman büyür
Hava bir de ılık ve nemliyse
Çoğu dillerini tutar,
içeri dökülmeden pencereleri aşarlar,
sonra gel temizle onları
İhtiyacım yok, hayır ama varmış
Bitirmiş olsam da yeniden başlıyor
Kızıl çiçekler alevlenmiş,
şehir adını batırmış
ayak sesleri sonunda duruyor
Kulaklarım tetikte
bir dizüstü bilgisayarın kapanış sesiyle
Kapı karanlık bir gölgenin altında
Hareketim,
bir takım hatlar çekmek için
Biraz hareket,
Bir şeylere karar vermek için
Azıcık hareket
Yalnız bir kişi değil, pek çoğu için
Yuvanın önünde, usta kaybedilmiş.
bazı tüyler dökülmüş,
dağılmış
Hareket,
Onun hakkındaki düşüncemiz yanlış
Arkadan bir ses gelirse,
Ne olduğundan emin olmak için oraya gidiyorum,
Silip temizlediğim ellerimle

Dashnyam Luvsandamba (Moğolistan)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

Dört Mevsim Bir Sevda

Gölün kıyısında bir kuş
Ötüp ağıtlarken
Saklısı gizlisi yok, ruhum yas tutarken
Seni düşünüyorum
Ufukta, küçük bulutlar dağılmış
Şamanca, ruhlar çağrılmış
Hesapsız sözler kalbimi sızlatıyor
Seni düşünüyorum
Vadinin ayazında gümüş dere
Aklaşıyor
Düşler Arap saçı gibi; zamanın kısılcacı gevşiyor
Seni düşünüyorum
Göğün uçsuz bucaksız sahnesine ilk leylek geliyor
Birinci cemreyi muştuluyor
Bana son buluşmamızı anımsatıyor
Ben seni düşünüyorum

Yaz gecesi

Toprağın kokusu hoş düşünceler doğurur
Taze çimen avucuma öpücük kondurur
Yıldızlar delicesine parıldar gece vakti
Yarış öncesindeki kıvrak atlar gibi
Kalbimde sevda şarkısı
Mutluluk esintisini usulca sesletir
Güneş ışığında ay çayın sütü olur
Alnıma elimi koymamı ve bilgeliği söylemler
Vadinin vahşi rüzgârı gibi atlar
Kazanırlar toprakla savaşı ve pek havalı kişnerler
Bir yıldızcık kayıyor, aralanıyor düşüncem
"Yıldızlar asla düşmez", diyor kalbim.
Toprağın kokusu hoş düşünceler doğurur
Taze çimen avucuma öpücük kondurur.

Chen Li (Tayvan)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

Yaşamlarımızın Köşelerinde

Birçok şiir yaşamlarımızın köşelerinde yaşar
Belki muhtarlığa kayıtları yapılmamıştır
ya da belediyeden ya da polisten kapı numarası bile almamıştır.
Ara yoldan çıkarken, cep telefonu ile konuşan koşucuya rastlarsın
Onun utangaç gülümsemesi sana anımsatır
Her akşam evinin önünde genç karısının
Kırmızı spor arabasını yıkayıp parlatan yaşlı doktoru
Ve fark edersin onların uzun bir şiirin iki ayrı parçası olduğunu.

Nesneler tanır birbirini öyle pek sıkı fıkı olmasalar da.
Bazılarının görüntüsü belirir bir an, kur yapar gibidirler
Ve sevecenliklerini gösterirler başkaları için.
Ses ve koku genellikle önce baştan çıkarır, birbirine çalım yapar.
Renkler, evde kalmaları zorunlu mahçup tazelerdir,
Perdeleri, çarşafları, bornozları ve masa örtülerini yerleştirirler
Beklerler evin reisinin gelmesini
Ve ışıkları yakarlar.
Bir şiir ev gibidir,
Sevgiyi barındıran tatlı bir yük
Tutkuyu, acıyı, üzüntüyü
Ve de iyiyle kötüyü.

Onların kısırlaştırılması ya da kondom satın almaları için kliniğe gitmeleri gerekmez
Her ne kadar kendi ahlak anlayışları ve aile planlama yöntemleri varsa da.
Ailelerin geçmişine göre uygun çiftler her zaman en iyileri değildir.
Su sütle çok iyi karışabilir, ama aynı su ateşle çiftleşebilir.
Hegel, körpe kaynamış pilici yer, siyah başlı birkaç sinek
beyaz bir at bir at mıdır diye tartışır. Yumuşak bir şiddet.
Sağır eden bir sessizlik.
Ensest aşk, şairin lisansıdır

Bazıları simgeler ormanında ya da benzetmelerin gölgesinde yaşamayı yeğler
Bazılarıysa açık fikirli ve iyimserdi, oraya buraya tırmanan sarı örümcekler gibi.
Bazıları dışarda olmadan ve ilişkiden hoşlanır; diğerleri görünmez tülde farksız,

beyninizde bir yerlere saçılmıştır
zaman zaman düşlerin ya da bilinçaltının tekerlerini döndürmek için
kiralık küçük dairelere bölünmüştür.
Pek çok şiirin alışkanlık odasında tutsak kaldığı söylenir.
Dizeler gelsin diye kapılar kapanır, kutular, dolaplar alt üst edilir
umutsuzca haykırılır ve hatta elektronik bir eşeğe bile binilir,
mouse sürülür, tuşlara sertçe basılır.
Büyük geniş dünyaya pencere açılır,
Sürpriz, işte oradalar:

Yağmur sonrası gökkuşağı. Bir martı sürüsü
okuldan evlerine dönerken.
Yan yatan okyanus dalgaları.
Mikrodalga fırında fasulye ezmeli kaynayan domates çorbası.

Biraz bezelye alman gerektiğini anlıyorsun.
Süpermarkete gidip görüyorsun
Konservedekonservedekonservedekonservedekonservede
Konservedekonservedekonservedekonservedekonservede
bir konservede kutusunu öylesine alıyorsun
seni perişan eden şeyi buluyorsun
beynin varlığını onun yokluğuna borçlu:
Konservedekonservedekonservedekonservedekonservede
Konservedekonservedekonservedekonservedekonservede
Konservedekonservedekonservedekonservedekonservede

Bir hurma tezgahta tek başına duruyor.
Onun orada duruşu ne kadar harika diyorsun.
Sözcüklerin dizesi kendi içinde bir bütün oluşturuyor.
Bunun Japonya'dan ya da
Dörtlüklerin bolca söylendiği High Tang'tan
Göç ettiğinden şüphe duymadan duramıyorsun.
Ama hiç aldırımıyorsun.
Hepsinin küçük bir alışveriş torbasına
Sığmış olmasına kafanı hiç takmıyorsun.

Liang Xiaoming

İngilizceden Çeviren: Mustafa Burak Sezer

Okumak

Kitap okurum, deyişler, kelimeler
Bir adamı, bir kadını okurum
On adamı, on kadını, yüzünü, binini
On bin adamı, ağlayan yüz bin kadını... acıyı
Bir dönemin ülkülerini yutmuş
Ve sabırlı, ümitli göz
Uzun, engin gecenin içinde

İyice pislîğe sapanan felsefe, güneşten daha kızgın
İman gün ışığından daha parlak ve kavşaklarda tereddüd
Anomi demirden daha çetin
Yalnız ayakta bir koruda, gölün yanında
Aç karınlardan doğan sayısız ayaklanmalar
Farklı düşüncülerin gergin gürültüsü, miting pankartları kaldırılmış
Tasarılar ve âmiller okyanustan daha derin

Kalabalığın içinde bahar otlarından daha kalabalık
Bir kitabı açıyorum... sayfa sayfa kalplerindeki kumruları okuyorum
Başlarındaki çelenklerde ölümler için odunlar, vücutlarından uzun cüppeler
İnce boyunlarında ağır haçlar asılı
Çapaları, hasatları ve korkunç gübreleri okuyorum
Taze kanla karışmış prinç fidanlarının yavaşça büyümesini
Okuyorum köksüz bir hayatı
Bir turnadan daha zarif
Başıbozuk bulutlardan daha miskin

Deyişleri, kitapları, kelimeleri, kendimi okuyorum
Acele adımlarla bir kitabın içinde ya da gözümü dikip
Kendimi ve bir adamı okuyorum, kendimi ve bir kadını
Bir politikacı ve bir akıntı, kelimesiz ve ihtiyatsız, bir dağ geçidinde
Konuşmayan dil ve bir yatak, ay ışığında kazara aşk
Hiyanet ve ertelenmiş bal tadı
Kitap tutkumu düşünüyorum, yalnızca çalışmak için ayrılmış kitaplar
Bakıyorum ızdırıp gözyaşlarımı nasıl uyandırıyor

Yüce dağlar nasıl omurgamı düzeltip bir şahinin kanatları
hevesimi defalarca sıçratıyor

Ağlıyorum, gülüyorum, acı çekip bir şarkıda yükseltiyorum sesimi
Kimin için konuşuyorum?

Hangi noktalama işareti, hangi bölümde

Hangi kitaptayım?

Zamanın ortasında, güçlü bir içkide, çölde ve siste

Hangi serapın atasözüyüm,

Didinen kalabalığın içinden fırlayıp bir dizi düşünceyi yuvarlayarak

Kimin sözcülüğünü yapıyorum?

Hangi kum tanesi, hangi gürüldeyen dalga?

Sonunda hangi okyanusta yutulmak

Veya zarifçe demir atmak

Hangi durgun su ya da körfezde?

Kitapları okurum, her gün daha derinden, daha genişçe

Yaşam-gücünün cennetteki köklerinin esinleri, bunların yeryüzündeki çiçekleri ve meyveleri
karşılaşırlar, şaşırtıcı bir deneyim

Zamanım az, hatta daha da az

Mezar gitgide daha ısrarcı bir şekilde çağırıyor

Kitapları okuyorum, öyküdeki herhangi bir karakterden daha telaşlı

Yaşam ve ölüm arasındaki yolda gidip geliyorum

kitaplara dalmış meşgul birisine hayat yolunun uzun olduğunu kim söylesin?

İlyas Tunç

Çağdaş Güney Afrika Şiiri

Güney Afrika, resmi olarak on bir farklı dilin konuşulduğu bir ülke: Afrikaanca, İngilizce, Ndebelce, Kuzey Sothoca, Güney Sothoca, Swazice, Tsongaca, Tswanaca, Vendaca, Zhosaca ve Zuluca. Bunlar arasında en yaygın olanı Zuluca. Adını, 1787-1828 yılları arasında yaşamış, bir kabileden bir ulus yaratan Zulu krallığının kurucusu Shaka Zulu'dan alıyor. Çok kültürlü, çok dilli bir yapıyla şekillenen Güney Afrika şiirini, konuşulan dil sayısı kadar farklı alanlarda incelemek mümkün. Çünkü, her bir dilin kendi şairleri var. Ancak bu yazı, önemi ve yaygınlığını göz önüne alarak, çoğunlukla Zuluca, Zhosaca, İngilizce ve Afrikaanca yazan şairleri konu aldı. Bu nedenle Güney Afrika şiirini bu diller üzerinden tanıtmaya çalışacağız.

Beyazların işgalinden önce Güney Afrika şiiri, sözlü bir geleneğe yaslanıyordu. Misyonerler vasıtasıyla beyazlar, edebiyatı da kullanarak Hıristiyanlığın bu ülkede yaygınlaşmasını sağladılar. Bu dönemde İngilizce yazan Dhlomo hariç, Vilakazi, Mqhayi, Khaketla, Ntsane, Jordan gibi birçok şair kendi anadillerini kullandı.

Çağdaş Zulu ve Zhosa şiiri, kaynağını övgü şiirinden (isibongo) alır. Övgü şiiri, kökeninde kabile reislerini övmek için davul eşliğinde seslendirilen, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze dek gelmiş bir şiir türü. Doğum, ölüm, düğün gibi törenlerde, toplantılarda ezberden söylenmektedir. Afrika şiirinin bu sözlü geleneği, D.J Opperman, Antjie Krog gibi Afrikaanca ve Wopko Jensma, Sdney Clouts gibi İngilizce yazan birçok Güney Afrikalı şair üzerinde etkili olmuştur. Örneğin, çocukluğu Natal bölgesinde geçen bir şair olan D.J Opperman'ın ilk kitabı *Heilige Beste Zulu* inanç sis-

temine ve kültürüne ait bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Önceleri, kırsal bölgelerde etkin olan övgü şiiri, 1980'li yıllarda kentsel alanlara inerek sahne ya da performans şiiri olarak adlandırabileceğimiz bir şiire dönüşmeye başladı. Daha ziyade siyah şairlerin başını çektiği performans şairleri, ırk ayrımı, ahlaki çürüme, adam kayırmacılık, hortumculuk, yoksulluk, adaletsiz gelir dağılımı, AIDS ve işsizlik gibi konuları sahneye taşıdılar. Rap ve dub müziği çağrıştıran ritimsel yapıyla genç bir dinleyici kitlesi edinen bu şiirin en önemli temsilcileri, Zolani Mkiva, Mzwakhe Mbuli, Alfred Temba Qaubula, Sandile Dikeni, Ike Mboneni Muila, Lesego Rampolokeng gibi şairlerdir. Bunlardan, Ike Muila, Vendaca, Sothoca, Tsongaca, Zuluca, İngilizce ve Afrikaanca sözcüklerin karışımı Tsotsi-taal denilen bir dille yazdı.

Rap tarzı şiirin temsilcisi, otorite karşıtı Lesego Rempolokeng, dizelerini müzik eşliğinde, zaman zaman da müziksiz olarak seslendirdi.

Zulu şiirinin öncü ismi, Zuluca-İngilizce bir sözlük çalışması da bulunan, şair Benedict Wallet Vilakazi'dir (1906-1947). Avrupa romantik biçiminden etkilenen Vilakazi, iç uyakları ve geleneksel Zulu şiirinde rastlanmayan bazı yapıları kullandı. Bütün Zulu şairlerin ortak özelliği olan doğa betimlemelerini önemsendi. Aktif olarak politikayla ilgilenmese de Zuluların, siyahların sömürülmelerini politik bir düzlemde dizelerine yansıttı.

Zulu şiirinin diğer önemli şairleri; Ernest Dhlomo, Sibusiso Nyembezi, Mandlakayise Nkumalo, Mazisi Kunene, Mbuyiseni Oswald Mtshali, Mafika Pascal Gwala, Mzi Mahola, Angifi Proctor Dladla, Zola Sikiti, Makhosazana Khosi Xaba, Lesego Rampolokeng. Seitlhamo Motsapi, Mxolisi Nyezwa, Vonani Bila... Bunlar arasında Mazisi Kunene, Zulu şiirin doruklarından biri. 'Emperor Shaka the Great' adlı epik şiiriyle siyah Afrika halkının yerli tarihine büyük katkıda bulundu. İlahilerden, danslardan, sabah şarkılarından yararlanarak halkına, onun kültürel geleneklerine, değerlerine derin bağlılığını ortaya koydu.

Zhosaca da Zuluca gibi Güney Afrika'da konuşulan yaygın dillerden biridir. Kültürel ve düşünsel olarak aynı özellikleri taşıyan Zhosa ve Zulu halklarının şiirleri de aynı özellikleri taşır. William Wellington Gqoba (1840-1888), Samuel Edward Krune Mqhayi (1875-1945), J.J.R. Jolobe, Nontsizi Mgcwetho, Siphon Mangini Burns-Ncamashe, Zolani Mkiva gibi şairler Xhosa şiirinin önde gelen isimleridir. Bunlar arasında övgü şiirinin günümüzdeki öncülerinden Zolani Mkiva, 1991 yılında Ulusal Şair payesi almıştır. Mandela'nın göreve başlaması nedeniyle okuduğu şiir çeşitli ülke televizyonlarından naklen izlenince Mkiva, adını tüm dünyaya duyurmuş oldu.

Güney Afrikalı siyah şairlerin ana dilleri yerine İngilizceyi tercih etmelerinin nedeni, ırk ayrımı konusunda uluslararası kamuoyunu duyarlılaştırmaktır. İrkçiliğin en katı, en gergin düzeye ulaştığı yıllarda siyahların yazdığı şiir baskı altına alınıp evcilleştirilse de, bu durum 1970'li yıllarda 'Siyahları Bilinçlendirme Hareketi'yle tersine bir ivme kazandı. Bu hareketin bir parçası olarak bu şiir, mücadeleci, muhalif bir şiire dönüştü. Onların kültürel değerlerini, ırksal dayanışmalarını ön plana çıkaran, okuru baskıcı devlet politikalarına karşı harekete geçiren şiirler yazıldı. Hatta bu dönemde siyahların yazdığı şiir, 'Siyahları Bilinçlendirme Hareketi'nin etkilerini hızlandırıcı bir

görev üstlendi. Sokaklarda, okullarda, politik toplantılarda siyah şairlerin dizeleri duyulmaya başlandı. Mongane Wally Serote, Sipho Sepamla, Oswald Mbuyiseni Mtshali, Christopher van Wyk, Mafika Gwala ve Don Mattera 1970'lerin öne çıkan şairleri oldular. Öte yandan dönemin iktidarı, birçok şairi ya cezaevine ve sürgüne gönderdi ya da yasakladı. Bazıları, daha az baskı gördükleri ülkelere kaçmak zorunda kaldılar. Örneğin, Mongane Wally Serote, 1969 Haziran'ında Terorizm Yasası hükmünce ırk ayrımcı hükümet tarafından tutuklandı. Dokuz ay boyunca hücre hapsine çarptırıldı. Suçsuz bulunarak serbest bırakıldı.

"Güney Afrika Özgürlük Hareketi'nin Susmayan Sesi" Dennis Brutus, ırkçılık karşıtı görüşleri nedeniyle siyasi ve toplumsal tüm faaliyetleri yasaklanan bir şair oldu. Daha sonra tutuklanarak Cape Town'a 12 kilometre uzaklıktaki Robben Island hapishanesine gönderildi. Orada, arkadaşı Nelson Mandela'yla birlikte taş kırdılar.

İrk ayrımcı iktidarların baskıcı, yıkıcı ve cezalandırıcı uygulamalarından beyaz şairler de paylarını aldılar. Bunlardan Jeremy Cronin, ANC (Afrika Ulusal Kongresi) ve SACP'la (Güney Afrika Komünist Partisi) gizli ittifak kurmak, bu örgütler adına bildiri dağıtmakla suçlanarak yedi yıl hüküm giydi. Hapishane yıllarında Nâzım Hikmet şiiriyle tanışan şair, hapisten çıktıktan sonra parlamento üyesi seçildi.

Breyten Breytenbach, Vietnam kökenli Fransız bir kadınla evlendi. Bu, ırk ayrımına dayalı evlilik yasasını çiğnemek anlamına geliyordu. Evliliği, Güney Afrika hükümetince geçersiz sayıldı. 1975'te kendi ülkesinde sahte pasaportla yakalanarak dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Uluslararası baskı sonucu 1982'de serbest bırakıldı. Breytenbach, biçemsel olarak sürrealizmden etkilendi. Şiirlerinde, dilinden ve halkından koparılan bir insan olarak bireysel varoluşunu yansıttı.

1960'lı yıllarda Douglas Livingstone, Sdney Clout, Ruth Miller, Lionel Abrahams, Stephen Gray gibi beyaz şairlerden oluşan yeni bir kuşak ortaya çıktı. İrk ayrımının yoğun yaşandığı bu yıllarda Lionel Abrahams, Mbuyiseni Oswald Mtshali'nin *The Sound of a Cowhide Drum* adlı kitabı ile Mongane Wally Serote'nin *Yakhal Inkomo* kitabını yayımlama cesaretini gösterdi. Bu kitaplar çok satarak siyah şiirin doğuşunu müjdelemiş oldular. Yaşamının son on yılını distoni nedeniyle tekerlekli sandalyede geçiren, bireysel bilincin, özgürlükçü değerlerin şairi Lionel Abrahams, gözleme dayanan, felsefi yönü ağır basan şiirler yazdı.

Beyaz bir kadın olarak Verwoerd'in ırk ayrımı politikalarına karşı çıkan Ruth Miller, hüznü, sıkılgan, nihilist kişiliğinin yansımalarını dizelerine taşıdı. Kırılgan, hoşnutsuz, insancıl dizelerin şairi, Douglas Livingstone ise, totaliterizme karşı olmasına rağmen çok az sayıda politik şiir yazdı. İşçiliğe önem vererek uyaklara, yinelemelere, ses benzerliklerine, ritme yaslanan sağlam bir yapı oluşturdu. Bazı şiirlerinde Ted Huges ve D.H. Lawrence gibi İngiliz şairlerin etkisinde kaldı. Aslında bu etkilenme, İngilizce yazan beyaz şairlerin ortak bir özelliği idi. Sadece Ted Huges ve D.H. Lawrence değil, William Shakespeare, William Butler Yeats, John Milton, William Wordsworth ve Thomas Stearns Eliot gibi diğer İngiliz şairler de İngilizce yazan Güney Afrikalı beyaz şairler üzerinde etkin oldular.

1980'lerde 'Siyahları Bilinçlendirme Hareketi', Afrika Ulusal Kongresi'nin yeniden yükselişiyile birlikte güç kaybına uğradı. Bir iki istisna dışında, siyah şairlerin ürünlerinde bir azalma gözlemlendi. Yine de birbiri ardınca gelen sıkı yönetimler, boykotlar, silahlı çatışmalar ve artan toplumsal huzursuzluk ırk ayrımı karşıtı güçlere bağlılığı gerektiren bir şiire zemin hazırladı. Böylece, siyahların yazdığı şiire siyasi mücadeleyi destekleme görevi biçildi. Hatta, 1980'de Johannesburg'taki Güney Afrika PEN merkezinden ayrılan siyah yazarlar AWA'yı (Afrika Yazarlar Birliği) kurdular. Aynı dönemde, şiir okurları, hem Jeremy Cronin, Lesego Rampolokeng, Karen Press, Ingrid de Kok, Ari Sitas, Robert Berold gibi şairlerin ortaya çıkışına tanık oldular, hem de yerlerini sağlamlaştırmış Farouk Asvat, Patrick Cullinan ve Mafika Gwala'nın yeni kitaplarını okuma fırsatı buldular.

1990'lı yılları, özellikle performans ya da sahne şiirinde bir patlamanın yaşandığı yıllar olarak değerlendirebiliriz. Güney Afrika'daki çeşitli kültürleri kucaklayarak bunları yeni bir sentezle yorumlayan the Botsotso Jesters adlı grup, bu yıllarda ortaya çıktı.

Öte yandan, Güney Afrika şiiri Zuluca, Zhosaca, İngilizce ve diğer yerli dillerle yazan şairler dışında Afrikaanca yazan şairlerin ürünleriyle de oldukça zenginleşmiştir. Hollanda kökenli sömürgecilerin dili olan Afrikaancada ilk edebi ürünler, özellikle 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Afrikaanca şiir, konusunu daha çok doğadan alan kırsal ve pastoral bir şiiridir. Van Wyk Louw (1906-1970), Diederik Johannes Opperman (1914-1985), Elisabeth Eybers (1915-2007), C.F. Louis Leipoldt (1880-1947), T.T. Cloete, Usy Krige (1910-1987), Eugene Nielen Marais (1871-1936) gibi şairler çağdaş Afrikaanca şiirin öncüleridir. Bu isimlere daha yakın tarihlerden Ingrid Jonker, Wilma Stockenström, Sheila Cussons, Charl-Pierre Naude, Danie Marais, Henning Pieterse, Ilse Van Staden gibi isimleri eklemek mümkündür. Bu şairlerden yaşadığı aşklar, bunalımlar sonucu intihar eden Ingrid Jonker, doğa betimlemelerini kullanarak hüznü aşk şiirleri yazdı. 1994'te Mandela'nın parlamentoyu onun "The child" şiiriyle açması ölümünden sonra ününü daha da pekiştirdi. Zihinsel ve dilsel gücü üst düzeyde bir şair olan Wilma Stockenström, yaşama, bireyselliğin, soyutlanmışlığın, yalnızlığın hüküm sürdüğü, varoluşçu bir düşünceden bakarak yanılısamaya karşı katı, küçümser, alaycı bir tutum sergiledi. Sheila Cussons ise, Katolik gizemciliğinin güçlü etkisinde kalan bir şair oldu.

Güney Afrika şiirinde, son yıllardaki sevindirici bir gelişme beyaz ve siyah şairler arasındaki kaynaşmadır. Gerçekten de farklı ırklardan şairler aynı dergilerde yazmakta, aynı mekanlarda şiirlerini seslendirmektedirler. *New Coin*, *Timbila*, *Carapace*, *Donga*, *Litnet (İnternet Dergisi)*, *Botsotso*, *Chimurenga*, *Echoes*, *New Contrast*, *Fidelities* gibi dergiler Güney Afrika şiirinin mutfağı işlevini üstlenmişlerdir. Günümüz Güney Afrika şiiri, Mbongeni Khumalo, Nadine Botha, Allan Kolski Horwitz (*Botsotso* Dergisi Editörü), Sandile Dikeni, Gert Vlok Nel, Mpho Ramaano, Alan Finlay, Gabeba Baderoon, Isobel Dixon, Lebogang Mashile, Wisani Ngalaluma, Khulile Nxumalo, Vonani Bila (*Timbila* Dergisi Editörü) gibi yetenekli şairlerle yeryüzümüzün şiir deltasında akışını sürdürmektedir.

Francisco De Asis Fernandez

İspanyolcadan Çeviren: Çağla Soykan

1945 doğumlu Nikaragualı şair. 1968 yılında ilk şiir kitabı La Sangre Constante (Sabit Kan)'dan beri çok sayıda şiir kitabı yayımladı. Şiirleri çeşitli dillere çevrildi.

El Temor De La Muerte

Del temor a envejecer pasé al temor de la muerte.
De todo lo que gané en la vida
pasé al miedo incontrolable de perderlo todo.
A esta edad los arrepentimientos son pesadillas y fantasmas,
que llegan a la memoria y empeoran las noches, acosan y castigan.
Son una casa encendida con cuartos de memorias clausuradas
que se apagan y se vuelven a encender uno por uno,
con grandes zonas de tinieblas avanzando incontrolables.
Yo quise ser lo que fui
y no se si es muy tarde para ser lo que quiero ser.
Siempre me persigue la llama para que arda,
para que en mi vuelo me crezcan plumas blancas en el cuello y la espalda
y el sol me calcine y me derribe,
para que la poesía me extraiga la virtud
y me arroje íngrimo al desierto humano.
Pero ahora mi miedo animal es a la muerte,
a que ya no existan mi desesperación y mi abandono,
a que io natural sea que mi yo sea mi nada
y me crezcan las uñas y el pelo en la soledad de la tierra
y mi cuerpo vuelva a ser un puñado de polvo;
miedo a que las agallas y locuras marchitas de mi vida
estén en ese puñado de polvo
y nadie las perciba en ese paisaje de la naturaleza de los pájaros,
o en los labios pálidos de una mujer indefensa.

Ölüm Korkusu

Yaşlanma korkusu bıraktı yerini ölüm korkusuna.
Hayatta kazandığım ne varsa hepsi
bıraktı yerini önü alınmaz kaybetme korkusuna.
Pişmanlıklar bu yaşta kâbus ve hortlaklar
belleğe doluşan ve geceleri zehir eden, cezaya dönüştüren.
Odarı yaşanıp bitmiş anılardan yanmış bir ev pişmanlıklar
birer birer sönüyor yangınları sonra yeniden alevleniyor,
önü alınmaz karanlıklar sarıyor her yanı.
Ne olmak istediysem onu oldum ben
bilmem çok mu geç artık olmak istediğimi olmak için.
Alevler gider peşimsıra hep yanayım diye,
uçarken boyumda ve sırtımda beyaz tüyler büyüsün,
güneş beni kavursun yerlerde sürsün diye,
şiir içimden erdemi söküp atsın,
beni insan çöllerine bir başıma sürsün diye.
Ama şimdi hayvanca korkuyorum ölümden,
umutsuzluğum ve terkedilmişliğimin bir daha var olmamasından,
benliğimin hiçliğe dönüşmesinin doğallığından,
toprağın yanlızlığında tırnaklarımın ve saçlarımın uzamasından,
bedenim'in yeniden bir avuç toza dönüşmesinden,
korkuyorum solup giden cesaretimin ve çılgınlığımla
o bir avuç toza karışmasından
ve cesaretimle çılgınlığımla kimsenin fark etmemesinden, ne bu kuşlu manzarada
ne de savunmasız bir kadının solgun dudaklarında.

Borrachera De Medianoche

Un tanto animal y un tanto poeta
el desperdicio de mi vida me sofoca,
igual que tocar una página blanca con las manos limpias.
Quisiera dormirme como un caballo que no sabe dónde duerme
para no ver las sombras que veo en la penumbra.
¿Las veo con mis ojos o están dentro de mi?
¿Qué me reclaman, qué quieren de mi mundo?
Me tocan como un mendigo toca a mi puerta
y yo toco sus manos con miseria.
Las veo y se me hunden los ojos
y la incertidumbre me sale por la boca.
Dejo las luces encendidas toda la noche
para no verlas venir con las manos vacías extendidas.
Lo que drago en mi memoria me hiere con filos usados.
Son las costas rocosas por donde pasé siendo príncipe y mendigo,
intentando salvarme de Hiroshimas, Julietas y Ofelias.
Sueño imaginaciones y pesadillas
y no logro domar las bestias salvajes de mi memoria.
Ella aparece como un viento violento,
como un insecto tierno sobre las nubes metido en mis sueños.
Allí veo que mis amores solo se comparan a los de las películas,
pero sin el crayón oscuro sobre la cara del rencor,
sin la cara del suicida lanzada a la oscuridad.
La atmósfera de las películas de mi vida
tiene piel de fauno, incienso, pétalos, fuentes de Trevi,
un músico desquiciado travesando las cuerdas de los angeles
y un capitán Lamparilla arrollado en el cruce de las vías del
ferrocarril.
Pero ahora soy un cimarrón arisco en odres viejos
y le tengo miedo a la soledad y a una vejez miserable.
Ahora soy un modelo viejo del 45 discontinuado
que no quiere deshacerse de mucha basura,
ni siquiera de los malos amigos miserables,
ni de las musas ineptas,
ni de los poetastros racionales y encantadores desnudos de
virtudes.
Todos ellos son mejores que nada
en este país que tiene más fusiles que palomas.

Geceyarısı Sarhoşluğu

Biraz hayvan, biraz şair
boşa geçen yaşamım bunaltıyor beni,
temiz ellerle beyaz bir sayfaya dokunmanın bunalttığı gibi.
Nerede uyduğunu bilmeyen bir at gibi uyumak isterdim
görmemek için alacakaranlıkta gördüğüm gölgeleri.
Gözlerimle mi görüyorum gölgeleri içimdeler mi?
Niye çağırıyorlar beni, nedir istedikleri dünyamdan?
Kapımı çalan bir dilenci gibi dokunuyorlar bana
ben de ellerini tutuyorum yoksullukla.
Gölgeleri görüyorum ve gözlerim çöküyor içine
ve belirsizlik dökülüyor ağzımdan.
Işıkları yanık bırakıyorum bütün gece
görmemek için boş elleri açık bana doğru gelen gölgeleri.
Belleğimden kazıdıklarımın körelen uçları yaralıyor beni.
Prens ve dilenci olarak geçtiğim kayalık kıyıları bunlar,
Hiroşimalardan, Jülyetlerden ve Ofelyalardan kurtulmaya çalışırken.
Rüyalar ve kâbuslar görüyorum
belleğimin yabancı hayvanlarını ehlileştiremiyorum.
Şiddetli bir rüzgâr gibi geliyor belleğim
bulutların üzerinde narin bir böcek gibi rüyalarımın giren.
Rüyalarımın gördüğüm ki aşklarım bir tek film!erdeki aşklarla kıyaslanır,
ama benimkilerde hınç dolu yüzün karaltısı ile
karanlığa atlayarak canına kıyanın yüzü yok.
Yaşamımın filminin geçtiği mekânda
Pan'ın teni, tütsü, çiçek yaprakları, Trevi çeşmesi var,
çıldırılmış bir müzisyen meleklerin tellerinde dolaşıyor
ve hemzemin geçide yuvarlanmış bir Yüzbaşı Lamparilla.
Alkol dolu postu eskimiş, huysuz bir sokak hayvanıyım ben şimdi
yalnızlıktan ve sefil bir yaşlılıktan korkuyorum.
Üretimi durmuş 45 modelim ben şimdi
biriktirdiği çöpleri atınaya pek yavaşlayan,
sefil, kötü arkadaşlarını,
beceriksiz esin perilerini,
akılcı kötü şairleri ve erdeinlerinden beceriyie soyunmuşları lüle terk etmeyen.
Hiç yoktan iyidir bütün bunlar
güvercinden çok tüfeği olan bu ülkede.

Gloria Gabuardi

İngilizceden Çeviren: Volkan Hacıoğlu

*1945 Nikaragua, Managua doğumlu şair. Şiirlerinden bazıları Almancaya, İngilizceye, İtalyan-
caya, Romenceye ve Türkçeye çevrildi ve çeşitli dünya antolojilerinde yayımlandı. Eserleri: De-
fensa del Amor (1986), y Mástiles y Velas (2002).*

Love: Confession

I confess that I love.
It's the little golden seashell of my mother's nursery story,
tiny lunar horse of my father's tale,
tears my mother spilled
tortures my father suffered
my sons' toy guitar,
the violent waves of San Juan del Sur,
the world's wonder that is the San Juan river
eight thousand square kilometres of history
in the lake of the fiefdom of Granada,
it's my house, my children, the man I love.
my country that lives in me,
I confess that I love.

This is why I am a bird torn apart when absent.
It has grown with me like the song of the zenzontle
flowing like the waters of the rivers
like a leafy tree in the center of my heart
where the waters of wailing have come to rest.

It has grown like a tangle of branches
coiled in my veins
like the beating of a wind
like dawn piercing the cracks in the window.

My love grew as if hunger did not exist,
nor exile, nor sadness, nor poverty,

nor worry, nor melancholy, nor forgetting,
nor the gagging silence of the just and unjust
and it made me a woman of waters and volcanoes.

My country Nicaragua,
land of spilled blood,
place where the rainbow is born and dies
with its heavens and hells
its casket of dreams, bitter drinks,
myth that here is paradise,
in constant struggle between the blood
and heart of its inhabitants
and where we find the horizon
after a long walk.

It feels me and stretches me
like a mountain range conquered
by pirates and buccaneers.
I have travelled through its rain and spray
like the winged Minotaur
a dragon guardian of its impossible dreams.

This is why when I die
bury me with a piece of its sky,
save me water from its lake
and let a fistful of its earth
cover my skin,
where my name and its name
will be written,
Gloria, Nicaragua.

Aşk: İtiraf

İtiraf ediyorum aşkı.
Annemin yuva öyküsünde küçük bir deniz kabuğudur o,
Babamın masasında minnacık kameri bir at,
Dökülen gözyaşları annemin
Çektiği işkenceler babamın
Oğullarımın oyuncak gitarı,
San Juan del Sur'un azgın dalgaları,
Dünya harikası San Juan nehri,
Sekiz bin kilometrekarelik tarihi
Granada malikânesindeki gölün,
Evim, çocuklarım ve sevdiğim adam.
Yüreğimde yaşayan yurdum
İtiraf ediyorum işte seviyorum.

Gidersem ikiye bölünmüş bir kuş olurum gurbette.
Zenzontle'ın şarkısı gibi benle büyüdü bu sevgi
Akarsular gibi dökülerek
Yüreğimin tam ortasında yemyeşil bir ağaç
Ki feryat figan gözyaşları çiy gibi düşer üstüne.

Dallanıp budaklanarak büyüdü bu sevgi
Karıştı kanıma, aktı damarlarımdan
Rüzgârın savrulmuş kırbağı gibi
Kırık camlardan süzülen tanyeri gibi.

Açlık nedir bilmeden büyüdü bu sevgi,
Sürgün nedir, keder nedir, yoksulluk nedir,
Dert nedir, karasevda nedir, vefasızlık nedir,
İnsafın ve insafsızlığın alaycı sessizliği
Nedir bilmeden büyüdü bu sevgi
Ve sulardan ve volkanlardan bir kadın yarattı

Yurdum Nikaragua,
Kan dökülen toprak,
Cennetiyle ve cehennemiyle
Gökkuşağının doğup öldüğü yer
Kâbusların, zehir zıkkım içkilerin tabutu,
Cennet bir efsanedir burada,

Halkın kalbi ve kanı arasında
Biteviye yapılan savaş
Ve dağlardan tepelerden aşarak ulaşılan
Ufuk.

İçime dokunuyor ve buruyor içimi
Korsanlar tarafından fethedilen
Sıradağlar misali.
Geçtim içinden yağmurlarının
Püsküren kanatlı bir Minotor gibi
İmkânsız düşleri koruyan bir ejderha sanki.

Öldüğümde günün birinde
Nikaragua göklerine gömün beni
Nikaragua göllerinin sularıyla yağun
Ve örtün üstüme bir avuç toprağını,
Yurdumun,
Mezar taşımın üzerine
Adlarımızı yan yana yazın
Gloria ve Nikaragua diye.

Sotiris Sarakis

Yunancadan Çeviren: Thanos Zarangalis

Sotiris Sarakis Agrinio kentinin Ambelia yöresinde 1949 yılında doğdu. Atina Üniversitesi'nde Siyasal Bilgiler bölümünde okudu, aynı kente şimdi devlet memuru olarak çalışıyor. Deri, 1994, Ani Yıldızlar, 1997, Çanak Çömlek Resimleri, 2000, Görünmeyen Taşlardan Mozaik, 2003 ve Tören, 2006 adlı şiir kitapları yayımlandı.

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

Κάπου θα πρέπει να 'χω φτάσει
βάσταξε το ταξίδι αυτό καιρό
και τώρα νιώθω
την πλήξη μου σταματημένη
πάνω στις ράγες του άγνωστου σταθμού.

Κάπου θα πρέπει να 'χω φτάσει
κι αν μάλιστα ρωτούσα κάποιον απ' αυτούς
τους όλο έγνοιες και φροντίδα ταξιδιώτες
ίσως να μάθαινα κι εγώ
αν τελείωσαν εδώ οι σταθμοί
ή αν το ταξίδι συνεχίζεται
αν πρέπει να κατέβω ή όχι
αν –επιτέλους– έχει όνομα ο σταθμός
και η πόλη τούτη με τα γκριζα σπίτια
που μισοβλέπω απ' το παράθυρό μου
να πνίγεται στο αγκάλιασμα του κάμπου.

Κάπου θα πρέπει να 'χω φτάσει
βάσταξε το ταξίδι αυτό καιρό
και τώρα νιώθω
την πλήξη μου σε πλήρη αρμονία
με τον καινούργιο τόπο.
Πάρτε τουλάχιστον από δω
αυτόν τον ξαναζεσταμένο ήλιο

Yolculuk

Bir yerlere varmış olmalıyım
çok sürdü bu yolculuk
ve şimdi durmuş
sıkıntımı hissediyorum
eski bir istasyonun raylarında.

Bir yerlere varmış olmalıyım
ve eğer şunlardan birine sorsaydım
şu kaygı ve merak dolu yolculara
belki ben de öğrenirdim
durakların burada bitip bitmediğini
yolculuğun devam edip etmediğini
inip inmemem gerektiğini
son olarak –eğer varsa– istasyonun
ve bu boz renkli evleri olan
penceremden süzdüğüm
ovanın kucağında boğulan kentin adını.

Bir yerlere varmış olmalıyım
çok sürdü bu yolculuk
ve şimdi sıkıntımı
bu yeni mekânla
uyum içinde hissediyorum.
Ama çekin n'olur önümden
bu eskimiş güneşi.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Εδώ ήταν χτες ένα μεγάλο δάσος
 κοίτα τους κορμούς
 κομμένους ένα μέτρο πάνω απ' τη γη
 ατέλειωτες εκτάσεις
 ανάμεσά τους το πιο σίγουρο κενό
 λες δεν υπήρξε ποτέ
 πεσμένα φύλλα, θάμνοι, χλόη
 νερό
 σταγόνα πουθενά
 ήχος κανένας
 πρόλαβαν φύγανε τα ζώα, τα πουλιά

εσύ γιατί έμεινες ακόμα;

ΠΑΛΕΥΕ ΑΚΟΜΑ

Πάλευε ακόμα εκείνο το πουλί
 πάλευε να πετάξει, ορμητικά
 απλώνόταν η φτερούγα
 κάθε φορά που μια ριπή
 ανέμου διέσχιζε το δρόμο

πάλευε ακόμα εκείνο το πουλί
 λειωμένα κόκαλα, ιστοί, το δέρμα κολλημένα
 στην ασφαλτο του δρόμου και μισή
 μισή φτερούγα λαχταρώντας
 πτήσεις ατέλειωτες ψηλά
 ψηλά μες τον ατέλειωτον αγέρα.

Orman

Dün burada büyük bir orman vardı
 gövdelere bak
 toprağın üzerinden bir metre kesilmiş
 sonu gelmeyen alanlar
 aralarında en kesin boşluk
 sanki hiçbir zaman
 düşen yaprak, çalı, ot olmamış
 su
 bir damla bile yok
 hiçbir ses
 hayvanlar, kuşlar gidebilmiş

sen neden hâlâ buradasın?

Hâlâ Çırpınıyordu

O kuş hâlâ çırpınıyordu
 uçmaya çalışıyordu
 tüm gücüyle
 kanat vuruyordu
 ani esen her rüzgârla

O kuş hâlâ çırpınıyordu
 ezilmiş kemikler, dokular ve deri
 yarıymış yolun asfaltına ve yarım
 yarım kanat yükseklere
 yükseklere sonsuz rüzgârın önünde
 uçmaya can atarken.

Adrienne Rich

İngilizceden Çeviren: Meltem Gürle

Feminist, aktivist Amerikan şair ve denemecisi. 1929'da edebiyata meraklı doktor bir babanın ve müzisyen bir annenin kızı olarak dünyaya geldi. Henüz 22 yaşındayken A Change of World, adlı ilk şiir kitabı yayımlandı ve W.H. Auden tarafından Genç Şairler Ödülüne layık görüldü. 23'ünde Harvard Üniversitesinden bir Ekonomi Profesörüyle evlendi. Üç yıl sonra, 1953'te The Diamond Cutters adlı ikinci şiir kitabı yayımlandı. 1963 yılında üçüncü kitabı Snapshots of a Daughter-in-Law yayımlandı. Sorunlu evlilik yaşantısına rağmen üç oğlu ve kocasıyla New York'a taşındılar. 1976 yılında Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution adlı kitabı yayımlandığında politik tavrı da belirginleşmişti. Sonraki verimli yıllar Twenty-One Love Poems (1977), Dream of a Common Language (1978), A Wild Patience Has Taken Me This Far (1981) ve The Fact of a Doorframe (2001) yayımlandı. "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence" adlı önemli makalesinin de yer aldığı pek çok yazısı 1979 yılında toplu olarak On Lies, Secrets and Silence: Selected Prose, 1966-1978 adıyla tekrar basılmıştır. Savaş karşıtı ve sivil haklar savunucusu Rich, 1976'dan beri birlikte olduğu yazar Michelle Cliff ile California'da yaşıyor.

A Woman Dead in Her Forties

1.

Your breasts/ ---sliced-off ---The scars
dimmed ---as they would have to be
years later

All the women I grew up with are sitting
half-naked on rocks ---in sun
we look at each other and
are not ashamed

and you too have taken off your blouse
but this was not what you wanted:

to show your scarred, deleted torso

I barely glance at you
as if my look could scald you
though I'm the one who loved you
I want to touch my fingers
to where your breasts had been

but we never did such things

You hadn't thought everyone
would look so perfect
unmutilated

you pull on
your blouse again: ---stern statement:

There are things I will not share
with everyone

2.

You send me back to share
my own scars ---first of all
with myself

What did I hide from her
what have I denied her
what losses suffered

how in this ignorant body
did she hide

waiting for her release
till uncontrollable light began to pour

from every wound and suture
and all the sacred openings

3.

Wartime. ---We sit on warm
weathered, softening grey boards

the ladder glimmers where you told me
the leeches swim

I smell the flame
of kerosene ---the pine

boards where we sleep side by side
in narrow cots

the night-meadow exhaling
its darkness ---calling

child into woman
child into woman
woman

4.

Most of our love from the age of nine
took the form of jokes and mute

loyalty: ---you fought a girl
who said she'd knock me down

we did each other's homework
wrote letters ---kept in touch, untouching

lied about our lives: ---I wearing
the face of the proper marriage

you the face of the independent woman
We cleaved to each other across that space

fingering webs
of love and estrangement ---till the day

the gynecologist touched your breast
and found a palpable hardness

5.

You played heroic, necessary
games with death

since in your neo-protestant tribe the void
was supposed not to exist
except as a fashionable concept
you had no traffic with

I wish you were here tonight ---I want
to yell at you

Don't accept
Don't give in

But would I be meaning your brave
irreproachable life, you dean of women, or

your unfair, unfashionable, unforgivable
woman's death?

6.

You are every woman I ever loved
and disavowed

a bloody incandescent chord strung out
across years, tracts of space

How can I reconcile this passion
with our modesty

your calvinist heritage
my girlhood frozen into forms

how can I go on this mission
without you

you, who might have told me
everything you feel is true?

7.

Time after time in dreams you rise
reproachful

once from a wheelchair pushed by your father
across a lethal expressway
Of all my dead it's you
who come to me unfinished

You left me amber beads
strung with turquoise from an Egyptian grave

I wear them wondering
How am I true to you?

I'm half-afraid to write poetry
for you ---who never read it much

and I'm left laboring
with the secrets and the silence

In plain language: ---I never told you how I loved you
we never talked at your deathbed of your death

8.

One autumn evening in a train
catching the diamond-flash of sunset

in puddles along the Hudson
I thought: ---I understand

life and death now, the choices
I didn't know your choice

or how by then you had no choice
how the body tells the truth in its rush of cells

Most of our love took the form
of mute loyalty

we never spoke at your deathbed of your death

but from here on
I want more crazy mourning, more howl, more keening

We stayed mute and disloyal
because we were afraid

I would have touched my fingers
to where your breasts had been
but we never did such things

Kırklarında ölmüş bir kadın

1.

Göğüslerin/ ---kesilip atılmış --- Yara izleri
solmuş ---yıllarca sonra görünecekleri
gibi

Birlikte büyüdüğüm bütün kadınlar
kayaların üzerinde oturuyor yarı çıplak ---güneşin altında
birbirimize bakıyor
ve utanmıyoruz

ve sen de çıkarmışsın bluzunu
ama istediğin bu değildi aslında:

yara izleriyle dolu, alınmış göğsünü göstermek için

Gözlerimi senden kaçırıyorum
bakışlarım seni incitecek sanki
oysa seni seven kişiyim ben

Parmaklarımı gezdirmek istiyorum
bir zamanlar göğüslerinin olduğu yerde
ama hiç böyle şeyler yapmazdık ki biz

Herkesin bu kadar mükemmel görüldüğü
hiç aklına gelmemişti
yara almadan önce

üzerine geçiriyorsun
bluzunu yeniden: ---kararlı bir şekilde diyorsun ki:

Herkesle paylaşamayacağım şeyler var
hayatta

2.

Kendi yaralarımı yolluyorsun bana
paylaşmak için ---herkesten önce
kendimle

Ondan neler sakladım
ondan neler esirgedim
ne acılar çekildi

nasıl saklandı
bu habersiz bedende
salınacağı anı bekleyerek gümrah bir ışık
taşana kadar

her yaradan her dikişten
ve bütün kutsal deliklerden

3.
Savaş zamanı. ---Sıcak, solmuş
gri ahşabın üzerinde oturuyoruz

sülüklerin yüzdüğünü söylediğin yerlerde
basamaklar pırıl pırıl parlıyor

Gazyağı alevinin kokusunu
alıyorum ---çam

tahtaların üzerinde uyuyoruz
daracık kamp yataklarında yan yana

adaçayı kokulu gece
karanlığını üflüyor ---sesleniyor

çocuktan kadına
çocuktan kadına
kadın

4.
Dokuz yaşından itibaren sevgimiz
daha çok şakalarla beslendi, bir de sessiz

bir sadakatle: ---beni yere yıkacağını söyleyen
bir kıza kafa tuttun sen

birbirimizin ödevlerini yaptık

mektuplar yazdık --- teması kaybetmedik, hiç temas etmeden

hayatlarımıza dair yalanlar söyledik: --- Ben düzgün
bir evliliğin yüzünü takındım

sen bağımsız kadınınkini
Boşluğu baştan başa yaparak birbirimize doğru uzandık

Parmaklarımızla yoklayarak
aşk ve yabancılaşmanın ağlarını ---ta ki

o jinekolog göğsüne dokunup
ele gelen o kitleyi bulana kadar

5.

Sen kahramanca
oyunlar oynadın ölümle, gerekliydi

çünkü senin yeni-protestan kabilende
boşluğa yer yoktu

revaçta bir kavram olmadığı sürece
senin umrunda olmazdı bunlar gerçi

Keşke burada olsaydın bu gece ---Haykırmak
istiyorum suratına

Kabul etme
Vazgeçme

Ama senin o cesur ulaşılamaz hayatını,
Kadınlar Dekanı olarak seni mi kastediyor olacağım, yoksa

o haksız, uygunsuz ve affedilemez
kadınca ölümünü mü?

6.

Sen benim sevdiğim ve sevdiğimi inkar ettiğim
bütün kadınlarsın

seneler öncesinden, mesafeler ötesinden gerilmiş
kanlı kızgın bir telsin

Nasıl birleştirebilirim bu tutkuyu
o kalender halimizle

kalvinist mirasımızla
kalıplara dökülüp taşlaşmış genç kızlığımla

nasıl devam edebilirim bu misyona
sensiz

sen ki, bana muhtemelen şöyle derdin
ne hissediyorsan doğrudur.

7.
Zaman zaman rüyalarım giriyorsun
dudak bükerek

bir keresinde babanın ittiği bir tekerlekli sandalyedeydin
ölümcül bir tren yolunda

Bütün ölülerimden bana dönen
bir tek sensin, bitmemiş

Bana kehribar boncuklar bıraktın
turkuaz taşlarla dizilmiş, bir Mısır mezarından

Takıyorum onları
Sana sadık mıyım diye düşünerek

Şiir yazmaya korkar gibiyim
senin için---pek de okumazdın ki!

geride kaldım, başa çıkmak zorundayım
sırlarla ve sessizlikle

İşte olduğu gibi diyorum: ---Seni ne kadar sevdiğimi hiç söylemedim sana
ölüm döşeğinde ölümden söz etmedik hiç

8.

Bir sonbahar gecesi bir trende
günbatımının elmas-parıltılarını yakaladım

Hudson'da su birikintilerinin üzerinde yansıyan
Düşündüm ki: ---Anlıyorum

hayatı ve ölümü şimdi, seçimleri
Senin seçimini bilmiyordum

Ya da o zamana kadar bir seçimnin kalmadığını
insanın bedeninin hücrelerle büyüyerek gerçeği söyleyiverdiğini

Aşkımız daha çok sessiz bir
sadakatti

ölüm döşeğinde ölümden söz etmedik hiç

ama şu andan itibaren
kapkara matem istiyorum, daha çok uluma, daha çok ağıt

Biz sessiz ve sadık kaldık
çünkü korkuyorduk

Parmaklarımı gezdirmek isterdim
bir zamanlar göğüslerinin olduğu yerde
ama hiç böyle şeyler yapmazdık ki biz

J. K. Ihalainen

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

1957 doğumlu Finli anarşist şair. Otuzun üzerinde şiir kitabı var. Şiirlerini Fincenin yanısıra İngilizce olarak da yazıyor. Palladium Yayınları'nın sahibi ve editörü. İngilizceden Finceye çok sayıda şairin de çevirmeni olan Ihalainen Türkiye'yi de çok sık ziyaret ediyor.

Wake of Insomnia among the tribes

In hopi *njina*
means "moon"
while in Tibet
it means "sun"
In Tibet *dawa*
means "moon"
while in Hopi
it means "sun"

Rivers flow backwards
and return to swallow
themselves

who laid down the golden chain
binding sky and earth?

Kabileler arasında Insomnia'dan uyanış

Hopi dilinde *nyima*
"ay" demek
Tibet dilinde ise
"güneş"
Tibet dilinde *dawa*
"ay" demek
Hopi dilinde ise
"güneş"

Nehirler tersine akıyor
Ve geri dönüyorlar
Kendilerini yutmak için

Kim vazgeçmiş yeri göğe bağlayan
altın zincirden?

Origenia

First taste of carot.
first drunkening love.
first kiss of death.
first sight on the ocean.
origin of satyrian nothingness and joy.
origin of homelessness.
first Reading of the Bible.
first program in television.
all things happening once and only
- you is happening,
in your memory for all the lifetime.
while dying you will see every frame
once again. And again. And again.

Kökenistan

Havucun ilk tadı.
ilk sarhoşluğu aşkın
ölümün ilk öpücüğü.
denizden ilk görüntü
hiçliğe ve hazza duyulan şehvetin kökeni.
evsizliğin kökeni.
Kutsal kitabın ilk okunuşu.
televizyonda ilk program.
tüm bu yaşananlar eşsiz, biricik
-sen de yaşıyorsun
belleğinde her zaman.
ölürken bütün kareleri göreceksin
tekrar tekrar.

Jîla Huseynî

Kürtçeden Çeviren: Osman Mehmed-Selim Temo

1964 yılında İran'ın Kürdistan eyaletindeki Saqiz şehrinde doğdu. Seşendej (Sine)'deki Encûmena Wêjeyî ya Mewlewî Kurdî'nin (Mewlewî Kürt Edebiyat Topluluğu) kurucu üyesiydi. Farsça şiirler de yazan şair, 1996 yılında geçirdiği trafik kazasında bebeğiyle birlikte hayatını kaybetti. Eserleri: Geşey Evîn (Şiir, 1995), Qelay Raz (Şiir, 1998; bu kitapta birkaç tane de kısa öyküsüne yer verilmiştir), Mirina Rojê (Şiir, İstanbul, Avesta Yayınları, 2006; Dilşa Yusuf tarafından Soranî lehçesinden Kurmancî'ye çevrilen seçme şiirlerine yer verilmektedir).

Amojgarî

Lew kate da şoxe kiçêkî nazdarit,
 Kird be bûkî naw jûreket
 Dexîlit bim
 Agat lê bê, bûnî pencey min ne bîsê
 Le incan û le ser taq û pencereket
 Eger wîfî:
 "Bûnî gulêkî helwerîw dête lûtîm"
 Bilê:
 "Giyane dilniyabe, cige le tu,
 Gulêk niye lem cîhane."
 Nekey nawî min bihênî
 Bextewerî jûreket bi torênî.
 Dilniyabe lew kate da, dilîtasem
 Wek awêney ewîneket
 Wurd... Wurd... wurd şikawe
 Cige letu, lenaw dilma hîç şitêkîtir nemawe
 Eger hat û jinêkit dî,
 Bejnîbe xem dapoşîwe
 Çawekanî kiz kiz, kizkiz helgerrîwe
 Lêwekanî wuşkewe bû
 Elên beharî nedîwe...
 Eger hat û be şewê da, le pirr minit ha te yad
 Daneçlekê,
 Nelêy, rojê em hejare
 Le elbûmî yadgarîşma buwe

Öğüt

Nazlı Ően bir kızı
Evine gelin aldığında
Sakın ne olur
Duymayasın parmaklarımın kokusunu
Saksıda, duvar ve pencerelerinde
Sana,
“Solgun bir gül kokusu duyuyorum” denirse
De ki:
“Ruhum, inan ki, senden
Başka bir gül yok dünyada.”
Sakın adımı anıp da
Küştürme evinin mutluluğunu.
Yoksa gamlı yüreğim
AŐkının aynası gibi
İnce ince... incecik kırılmıŐtır
Senden başka hiçbir Şey kalmamıştır içinde.
Olur da bir kadın görürsen,
Bedeni kederle örtölü,
Gözleri ölgün ve hüznölü,
Kupkuruysa dudakları
Baharı görmemiŐ gibi
Olur da bir gece beni hatırlatırsa sana
Ürperip de
Demeyesin, mazimin albümünde
Bu düŐkünün de bir resmi vardı, diye.

SERBEST ÇEVİRMENLER ARANIYOR

GENEL NİTELİKLER

Almanca-Türkçe, İngilizce-Türkçe dil çiftlerinde, gerektiğinde ofisimizde çalışabilecek serbest çalışan çevirmenler aranıyor;

İŞ TANIMI

En az 3 yıl çeviri deneyimine sahip, ana dili Türkçe olan, okuma ve yazmada Türkçe'ye hakim ve tercihen Trados, WordFast ve benzeri çeviri uygulamalarında deneyimi olan ve İngilizce-Türkçe, Almanca-Türkçe dil çiftlerinden biri veya ikisi için çeviri yapabilecek çevirmenler aranıyor.

Başvuru yapacak adayların çeviri geçmişleri olması ve referans göstermeleri gerekmektedir. (Referans gösterdiğiniz kişilerle mutlaka bağlantıya geçilecektir)

Adayın gerektiğinde ofise gelerek çalışabilmesi tercih sebebidir. Başvuru yapan adaylardan uygun olanlara kısa bir deneme metni gönderilecektir.

Çalışma ortamı gereksinimleri:

- En az Pentium IV işlemci, 20 GB HDD + CD ROM sürücüsü, 256 MB RAM
- Microsoft Windows 2000/XP işletim sistemi (İng veya Tr), Microsoft Word ve Excel 2000 veya üstü
- ADSL İnternet bağlantısı ve tercihen iki e-posta hesabı
- Sürekli güncellenen virüs tarama programı

Bizimle çalışmaya başlarsanız:

- Kendinize ait ev-ofis ortamında çalışacaksınız, ofisimizde size çalışma ortamı oluşturulabilir, bu özellikle tercih edilir.
- Proje bazında iş alacak ve teslim edeceksiniz,
- İstenecek teknik alt yapıyı kullanarak, gerektiğinde farklı çeviri araçlarını kullanma konusunda eğitim alacaksınız,
- Size sağlanacak olan stil kılavuzları ve sözlükleri kullanarak, tanımlanmış kalite standartlarında çeviri yapacaksınız,
- Emeklerinizin karşılığını zamanında ve eksiksiz alacaksınız.

ES Bilgisayar Ltd.

Cenap Şahabettin Sk.
No:29 Koşuyolu Kadıköy
34718 İstanbul

Tel : 0216 3268764
Fax: 0216 3254859

hr@estr.com
contact@estr.com
www.estr.com

Semiramis Yağcıoğlu

Sesler, Tatlar ve Kokular: Yerel Bir İmge Evreni Olarak Çeviri Metin

Her dilin çeviri yazınında, kaynak dilde üretilen metinden daha başarılı ve sevilen çeviri ürünler vardır. Nermi Uygur'un bir yazısında okumuştum: Nerval'in Fransızcadaki *Faust*'a yeni bir hava, yeni bir canlılık getirdiğine inanan Goethe, uzun bir süre, *Faust*'un ilk bölümünü Almancasından bir kez bile açıp okumamış; Fransızca çeviriyi, yer yer yanlışlar da olsa, kendi yapıtından üstün görmüş çünkü. Türkçe çeviri yazınında da Sabri Esat Siyavuşgil'in ünlü "İstemem Eksik Olsun" tiradı, neredeyse, böyle bir başarıyı yakalamıştır. *Cyrano de Bergerac* anıldığında Edmond Rostand'ı değil, Sabri Esat Siyavuşgil'i anımsar Türk okuyucusu. Nermi Uygur çeviri sürecinin başarısını "bir dilde görüneni, başka bir dilde göstermeye, ayrılık içinde bir bağdaşma, tıpa tıp olmayan bir uygunluk" yaratma becerisine bağlamaktadır. Bana kalırsa; Can Yücel'in şiir çevirileri de Türkçede okurların olağanüstü tatlar devşirmesine olanak sağlayan çevirilerdir. Gelin değerli şair Can Yücel'in "Alla'sen Söyle Nedir Aşkın Aslı Astarı" başlığı ile W. H. Auden'den çevirdiği "O Tell Me the Truth About Love" adlı şiirine bir bakalım. Her okuyuşta Türkçe çevirisini İngilizce aslına üstün tuttuğum bu çeviri, çeviri uğraşının disiplinlerarası bir alanı ilgilendirdiği savını temellendirmeme olanak sağlıyor.

Şimdi hem Can Yücel çevirisinin bazı bölümlerine hem de W.H. Auden'in bu bölümlere denk düşen

dizelerine eşzamanlı bir göz atalım:
Alla'sen Söyle Nedir Aşkın Aşkın Aslı Astarı!

...

Şıptık terliğe mi benzer yoksa
Yoksa kandil çöreğine mi,
Hacıyağına mı benzer dersin kokusu
Yoksa leylak çiçeğine mi?
Çalı gibi dikenli mi, batar mı eline,
Andırır mı yoksa puflla yastıkları,
Keskin mi kenarı yoksa batar mı eline?
Alla'sen söyle nedir aşkın aslı astarı!

...

Aç kurtlar gibi ulur mu dersin
Bando gibi gümbürder mi yoksa,
Taklit edebilir misin istesen kemeçede,
Ne dersin piyanoda çalınsa;
Çiftetelli gibi coşturur mu herkesi
Yoksa ağır aksak bir hava mı?
İstedığın zaman kesilir mi sesi?
Alla'sen söyle nedir aşkın aslı astarı!

Bir hâl oldum çardakların altında
Onu araya araya,
Küçüksü'ya baktım, orada da yok,
Boşuna çıktım Çamlıca'ya;
Anlamadım gitti bülbülün şarkısını,
Bir acayip gülün lisanı da;
Benim bildiğim o kümeste dēğildi
Ne de yatağın altında.

...

Gelsin ya, nasıl, pat diye gelir mi dersin
Burnumu karıştırırken tatlı tatlı,
Ya tutar yatakta bastırırsa sabahleyin?
Talih bu ya, otobüste nasırıma basmalı!
Gelişi yoksa havalardan anlaşılır mı,
Selâmı efendice mi yoksa gider mi aşırı,
Değiştirir mi dersin bir kalemle hayatımı?
Alla'sen söyle nedir aşkın aslı astarı

Çeviren: Can Yücel

O Tell Me The Truth About Love

...

Does it look like a pair of pyjamas,
Or the ham in a temperance hotel?
Does its odour remind one of llamas,
Or has it a comforting smell?
Is it prickly to touch as a hedge is,
Or soft as eiderdown fluff?
Is it sharp or quite smooth at the edges?
O tell me the truth about love.

...

Does it howl like a hungry Alsatian,
Or boom like a military band?
Could one give a first-rate imitation
On a saw or a Steinway Grand?
Is its singing at parties a riot?
Does it only like Classical stuff?
Will it stop when one wants to be quiet?
O tell me the truth about love.

I looked inside the summer-house;
It wasn't over there;
I tried the Thames at Maidenhead,
And Brighton's bracing air.
I don't know what the blackbird sang,
Or what the tulip said;
But it wasn't in the chicken-run,
Or underneath the bed.

...

When it comes, will it come without warning
Just as I'm picking my nose?
Will it knock on my door in the morning,
Or tread in the bus on my toes?
Will it come like a change in the weather?
Will its greeting be courteous or rough?
Will it alter my life altogether?
O tell me the truth about love.

W.H. Auden

Sizin de hemen gördüğünüz gibi şiirin İngilizce aslında ne “*Alla’sen*” deyimi, ne “*şıpidik terlik*”, ne “*kandil çörekleri*”, ne “*hacıyağı kokusu*” gibi sözcükler ne de “*Küçüksu*” ve “*Çamlıca*” gibi yer adları yer almaktadır. Ya *kemençe* sesine; coşmak deyince hemen aklımıza geliveren *çiftetelli* ile eşdizimsel birliktelik sergileyen seçimlerine ne demeli? Yoksa Can Yücel bu çevirisi ile tam da “çevirmen bir haindir” özdeyişine uygun bir davranış mı sergilemektedir? Ben, pek de öyle düşünmüyorum.

Can Yücel bu seçimleri ile İngilizce karşılıklarına Türk okuyucusunda benzer imgeleri yaratabilmesi açısından denk düşen ama sadece bize özgü imgeleri tetikleyebilmektedir. Bu göstergeler, bizi hiç terk etmeyen anıları, sesleri, kokuları, heyecanları canlandırıyor. Ortak belleğimizde yer alan yürek atışları, yaşama biçimleriyle bütünlenerek, belki de hiç düşünmeden benimsediğimiz gelenek ve değerleri, birer sahne olarak yeniden yaşamamıza neden oluyor. Sadece bununla da kalmıyor, “*bülbül*” ve “*gül*” bizi divan edebiyatı geleneklerine ‘*nasır*’ sözcüğü, hemen “*hiçbir şeyden çekmedi bu dünyada, ayağındaki nasırdan çektiği kadar*” dizesine ‘*güzel havalar*’, “beni bu güzel havalar mahvetti” dizesine, yani Orhan Veli Kanık okumalarından paylaştığımız ortak bir yazın dünyasının kapılarını açmamıza neden oluyor. Sonuç olarak tetiklenen tüm imgeler, Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Türkçe konuşan insan topluluğunun tarih, coğrafya ve yüzlerce yıllık yazınsal birikimlerinden derlediği ve belleğinde depoladığı sahnelerin metinler-arası çağrışımlarla birleşip aşkın bir bütünlüğe ulaşması sonucunda bizi ortak imgeler etrafında birleştiriyor.

Bu çevirinin başarısı bir dilde gösterilene başka bir dilde, yani Türkçede gösterebilmesindedir. İngilizcede dile getirilenlere yabancı kalmamakla birlikte, bize özgü imgeleri tetikleyen dil ortamının göstergelerini seçerek, Can Yücel’in, Auden’in gösterdiklerine tıpatıp uymayan bir uygunluk ya da eşdeğerlik yaratabildiğini görüyoruz. Ancak ben şu ana kadar yaptığım gibi Can Yücel’in bu şiir çevirisinde izlediği yolu izlenimsel bir açıklama düzleminden daha kuramsal bir düzleme taşımak istiyorum. Çünkü Can Yücel’in aldığı çeviri kararlarının, onun ele avuca sığmaz şakacı kimliğine bağlayarak ve belki de şair oluşuna atfederek açıklamak bize çevirinin bir süreç olarak nasıl gerçekleşebildiği konusunda pek de açıklayıcı bir bilgi çıkarmamıza yetmiyor.

Belki de açıklama uğraşına çeviri gibi çetrefilli bir işe girişen herhangi birinin her şeyden önce ilk dilde yazılmış metnin alımlayıcısı olduğu noktasından başlamalıyız. Metin işleme sürecinde okuyucu, üç temel sorunun yanıtını bulma sorunu ile karşı karşıya gelmektedir. 1) Metin ne hakkındadır? 2) Yazarın bu metni üretmekteki *amacı* nedir? 3) Bu metnin kullanımı için geçerli *bağlam* nedir? Özetle söylem çözümlemesi ve metin işleme çalışmalarına göre bir okuyucunun okumakta olan metni anlaması için *sorun çözme* yeteneği ile donatılmış bir dil kullanıcısı olması gerekmektedir. Söz konusu beceri kuşkusuz çevirmenler için de geçerlidir (Bell, 1991).

Bugün, dilbilimin hızla serpilen bir alt alanı olan söylem çözümlemesi ve bilişsel psikolojinin ortaya koyduğu bilgiler, okuyucunun bir metni anlayabilmesi için sadece sözcüksel, sözdizimsel ve anlambilimsel düzlemde dilsel bilgiye sahip olmanın yeterli olmadığını gösteriyor. Okur, okuma sürecinde, hem metnin çıkışı bilgiyi değerlendiriyor, hem de uzun erimli bellekte depolanan ve şema adı verilen dünya bilgisini kullanıyor (Rumelhart, 1975; MacLachlan ve Reid, 1994; Stockwell, 2002). “Çerçeve” (frames), ‘senaryo’ (script), ‘şema’ (schema) (Minsky, 1975; Schank ve Abelson, 1977; Bartlett, 1932; Tannen, 1979) gibi

farklı adlar verilen ve sınırları esnek olduğu için bilgi girişi çıkışına olanak sağlayan bu bilgi adalarının bilginin bellekte düzenlenme biçimi olduğunu ileri süren bilişsel psikologlar (Rumelhart, 1975; 1980), söz gelimi 'reçel', 'çay' ve 'tost' sözcüklerine ait bilgilerin bir sözlükte farklı madde başı olarak yer almasına karşın bellekte 'kahvaltı' şeması altında düzenlendiğini düşünmektedirler. Buna göre, Türk insanının belleğinde depolanan 'kahvaltı' şemasına 'peynir' ve 'simit'i ekleyebiliriz. Terminoloji ne denli farklı olursa olsun bilişsel psikologlar, bize yazılı ve sözlü metinleri anlamlandırırken metinde yer alan göstergelerin bu türlü sahneleri, yani metin dışı bilgiyi, okuyucunun zihninde tetikleyerek bağlam oluşturmayı sağladığını söylüyorlar. Bağlam ise söylem çözümlemesi çalışmalarına göre metin yorumu yapabilmeyi başlıca koşulunu oluşturuyor (MacLachlan ve Reid, 1994; Stockwell, 2002; Johnstone, 2008). Metin okuma sürecinde gerçekleşen bu çift yönlü zihinsel işlemi biraz açıklığa kavuşturabilmek için şu kısacık metne bir göz atmak yararlı olabilir:

Polis elini kaldırdı ve araba durdu.

İlk bakışta, bu tümceyi anlamamanın bizler için hiç bir zorluk içermediğini sanıyoruz ama bu metni anlamlandırabilmek için her metin işleme sürecinde yaptığımız gibi önemli bir dünya bilgisini devreye soktuğumuzu ve bu sıralı tümceyi okurken gözümüzün önüne bir sahnenin geldiğini fark etmiyoruz. Aslında arabanın durması için polisin bir süpermen gibi fiziksel bir güç kullanmadığını; sürücünün (ki bu bilgi metinde yer almıyor), toplumsal düzeni sağlamak için devlet tarafından görevlendirilen kolluk gücüne itaat etmek gibi bir sorumluluk altında olduğunu ve polisin elini kaldırarak dur işareti yapmasının bir emir niteliği taşıdığını dünya bilgimizin bir parçası olarak belleğimizde taşıyoruz. Arabanın kendi kendine durmadığını yine bir sürücünün ancak fren (bu bilgi de metinde yer almıyor) adı verilen bir mekanizmaya bastığı takdirde arabanın durabileceğini de dünyaya ait bilgilerimiz arasında taşıyoruz.

Şimdi tekrar bir okuyucu olarak Can Yücel'in "*O Tell Me The Truth About Love*" adlı metinle karşılaştığında metin işleme sürecinde, metnin işlevi hakkında hangi soruları sormuş olabileceğine bir bakalım: Auden bu şiiri yazarken a) *Ne yapmayı amaçlamıştır b) Aşkı betimlemeyi mi amaçlamıştır c) Okuyucusuna bir şey mi öğretmek istemektedir? d) Aşkı sorunsallaştırmakta mıdır yoksa tam tersi onu hafife mi almaktadır? e) Okuyucusunu aşkı önemsemeye mi yoksa onu hafife alması konusunda ikna etmeye mi çalışmaktadır? f) Yazarın kullandığı dil ciddi mi yoksa şakacı bir ton mu taşımaktadır?* gibi sorulara yanıt aramış olabileceğini kestirebiliyoruz. Daha sonra metinde yer alan *a pair of pyjamas, ilamas, ham in a temperance hotel, Thames at Maidenhead, saw* gibi göstergelerin kaynak metnin okuyucusu olan İngiliz okuyucuların belleğinde hangi sahneleri, kokuları, sesleri ve tatları tetiklemiş olabileceği sorusuna yönelmiş olabileceğini varsayabiliriz. *Pijama sözcüğü yerine gündelik hayatımızda ev ortamının teklifsizliğini sahneye çıkararak 'şıpıdık terlik' daha iyi olmaz mı? Kulağımıza, bir akşamüstü, yeni yıkanmış bir avluda yankılanan terlik sesleri gelmez mi? Peki ya 'ilama' ve 'comforting smell' karşıtlığını Türk okuyucusunun belleğinde yer eden 'hacıyağı' ve 'leylak' kokusuyla karşılasam? Ya İngilizler Thames üzerindeki Maidenhead de ne yaparlar? Bu Boğaz üzerindeki Küçüksu'ya piknik yapmaya giden İstanbullu okurun belleğinde benzer sahnelere denk düşer mi? Genç bir delikanlı ile filiz gibi bir genç kızın Küçüksu çayırında birbirlerini uzaktan görüp yüreklerinin atma olasılığı ne kadardır? Brighton'un taze, temiz havası Çamlıca'nın havası gibi yüzüme serinlik ve rahatlık verir mi? Çamlıca Tepesi aynı zamanda âşıkler tepesi değil midir? Metinde geçen bu göstergelerin baskısına boyun eğip onları olduğu gibi bırakırsam, her bir dizede bir dipnot vermem gerekmez mi? Böyle yaparsam Türk okuyucusun, şiirin şakacı ruhunu duyumsamasını*

engellemez miyim?

Görüyoruz ki Can Yücel yukarıda sözünü ettiğimiz göstergelerin kaynak metin okuyucusunun zihninde yarattığı sahnelerin eşdeğerlerini Türk okuyucusunun belleğinde tetikleyecek yerel göstergelerle değiştirme yolunu seçerek ilk dildeki metinden farklı ama onunla uyum sağlayan bir şiir metni ortaya çıkarabilmiştir. Elbette çevrilen ilk dildeki yazarın niyetinin tıpa tıp aynısı değil, o niyetin, çevirmen tarafından yapılan yorumunun biçimlendirdiği bir metindir ortaya çıkan çeviri ürün. Böyle düşününce de Can Yücel'in çevirisini kaynak metne bir ihanet olarak yorumlama olasılığımız azalmıyor mu?

Sanırım bu noktada hem kaynak dilde hem de erek dilde metnin anlamlandırılmasının neden alıcının kültürel dünya bilgisine bağlı olduğunu kuramsal bilgi ile temellendirebilecek noktaya ulaşmış bulunuyoruz:

- 1) Ereğ metnin metinsel öğeleri okuyucuları üzerinde kaynak metin etkisine benzer etkiyi ancak benzer zihinsel sahneleri tetikleyebilirse yaratabilir.
- 2) Çevirmen metinde bulunan gösteren gösterilen ilişkisinde gösterenlerden çok gösterilenleriyle ilgilenmek zorundadır. Böyle bir kaygı kaynak metinde yer alan özellikle kültürel değer taşıyan göstergelerin ceberut baskısından çevirmeni kurtarabilir. Unutmayalım Saussure'e göre gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki bir töz değildir; bir dili konuşan insan topluluğu tarafından kabul edilmiş ve alışkanlığa dönüşmüş uzlaşım sal bir bağlantıya dayanır. Buna göre yeni gösteren gösterilen ilişkilerinin kurulabilmesi her zaman olanak dahilindedir.

Son söz olarak belki de şunu söyleyebilirim: Söylem çözümlemesi ve bilişsel psikoloji alanlarında yapılan deneysel çalışmalar sonucunda ulaşılan bilgiler, çeviri ile uğraşan insanlara çeviri süreci hakkında daha somut açıklamalar getirerek başarılı çevirileri bireysel başarı olmaktan çıkarıp tekrarlanabilir ve öğrenilebilir ve elbette, biz akademisyenler için öğretilabilir beceriler haline getirmemize katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Bartlett, F. C. 1932/1972. *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, R. T. 1991. *Translation and Translating: Theory and Practice*, London: Longman.
- Johnstone, B. 2008. *Discourse Analysis*, Oxford: Blackwell Publishing.
- MacLachlan, G. ve I. Reid. 1994. *Framing and Interpretation*, Melbourne: Melbourne University Press.
- Minsky, M. 1975. 'A framework for representing knowledge', P.H. Winston (haz. içinde) *The Psychology of Computer Vision*; New York: McGraw-Hill, s. 211-77.
- Rumelhart, D. E. 1975. 'Notes on a schema for stories', Bobrow ve Collins (haz. içinde) *Representation and Understanding*. New York: Academic Press, s. 211-36.
- Rumelhart, D. E. 1980. 'Schemata: The building blocks of cognition' R.J. Spiro, B. Bruce ve W. Brewer (haz. içinde) *Theoretical Issues in Reading Comprehension: Perspectives from Cognitive Psychology, Linguistics, Artificial Intelligence and Education*, Hillsdale: Lawrence Erlbaum, s. 33-58.
- Rosenberg, S.T. 1980. 'Frame-based text-processing', D. Metzger (haz. içinde). *Frame Conceptions and Text Understanding*, Berlin: de Gruyter, s. 96-119.
- Uygur, N. 1962/1989. 'Dil ve Çeviri', *Dilin Gücü*, İst: Ara Yay., s. 38-50.
- Uygur, N. 1962/1989. 'Babil Kulesi' *Dilin Gücü*, İst: Ara Yay., s. 69-81.
- Schank, R.C. ve R.P. Abelson. 1977. *Scripts, Plans, Goals and Understanding*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Stockwell, P. 2002. *Cognitive Poetics*, London: Routledge.
- Tannen, D. 'What's in a frame? Surface evidence for underlying expectations', R. Freedle (haz. içinde), *New Directions in Discourse Processing*, Norwood: Ablex, s. 137-81.

Alev Bulut

Çeviri Gündemde! (mi?)

“Yanlış çeviri”ye “yanlış” dedikten sonrası...

Evet, çevirinin ve çevirmenin hak ettiği değere kavuşamadığını söyleyen bizler için çeviri bir anlamda gündemde, ama ilginç bir biçimde. Bir süredir bir çeviri durumu ile ilgili hiç yoktan türeyen bir tartışmanın yazı ve değerlendirmelerini topluyorum. Çeviri durumu dedim çünkü ortada sorun yok. Bir gazeteci kendi köşesinde bir gazetenin İngilizce sloganını çevirdikten sonra bu çeviride bir yanlışlık olduğu dört koldan söyleniyor ve uzmanlarca teyit ediliyor ama konu kapanmıyor, basını bir süre meşgul ediyor. Neden?

Bir çeviri yanlış/hatalı da olabilir, doğru da. Ortada bir dil ve anlama yanlış varsa, doğrusunu öğrenince düzeltirsiniz, konu kapanır ya da size göre karşı tarafın doğrusunun “yanlış” olduğunu kanıtlarsınız, yine konu kapanır. Dil bilgisi ve doğru dil kullanımı, dolayısıyla çevirirken yanlış anlamayı bir “anlama biçimi” olarak savunmamakta, yani yanlış bir kullanımda ısrar etmemekte fayda var. Ben çeviri ile ilgili popüler söylemi incelemek için bunu bir fırsat ve örnek saydım ve bu haber ve yazılar dizisinde içinden “çeviri” geçen ifadelerin anlamları üzerinde düşündüm.

Sabah gazetesi ile birlikte ücretsiz olarak verilmeye başlanan *New York Times International Weekly (NYTIW)* 1890'dan beri 'All the news that is fit to print' sloganıyla çıkıyormuş. Bu sloganın çevirisi üzerine edilen bir söz, yanlış bir çeviri o kadar çok tepki görüp söz üretti ki buradan çevirinin popüler dildeki karşılıklarına değinecek malzeme de çıkmış oldu. “Basılmaya değer/haber değeri olan bütün haberler” mi, “her haber basılmaya değerdir” mi? İkisi de anlamlı ifadeler ama bir kaynaktan söz ediyorsak yukarıdaki İngilizce ifadenin çevirisi kuşku yok ki birincisi: “Basılmaya değer bütün haberler”. Öhür türlü olsaydı, İngilizce dilbilgisinde “All the news is fit to print” gibi

bir ifadeden söz ediyor olurduk. Ortada kaynak olmasa (*NYTIW*) gerçekten pek bir sorun yok.

Evet, çeviri sürecinde bağlam önemlidir. Tek tek tümce anlamlarına değil ifadelerin bağlam içinde kazandıkları anlama bakarız, ama yol göstericimiz dilbilgisi ve doğru dil kullanımımızdır. Bir ifadenin bir metinde dilbilgisel olarak kasıtlı olarak yanlış kullanımı söz konusuysa, bunun özel bir amacı varsa, çevirmen de ona göre bir karar alabilir. Çevirmenler özel bir durumla karşı karşıya olmadıklarının anladıklarında ise kaynak metnin belirgin bir dilbilgisi yanlışlığı varsa onu düzeltip çevirerek yola devam ederler. Çevirinin bu “düzeltme” işlevi ilginç bir inceleme konusudur.

Elimizdeki örnekte, gazete yazarlarının söz konusu “çeviri” (aslında İngilizce bir ifadenin yanlış anlama ve çözümlemeye dayalı, yanlıştan çok “hatalı” diyebileceğimiz çevirisi) ile ilgili görüş ve ifadelerinden uzman görüşlerine kadar uzanan yazılar okuduk. Bu yazı çokluğunun nedeni çevirinin sahibinin kullandığı ifadeye yanlış denmesini kabul etmemesiydi. İşin bir başka yönü bu yanlış üzerinden başka yayınların (*Yeni Gün, Erkekçe*) sloganlarının da belirlenmiş, dolayısıyla, yanlış anlamının yıllar içinde yinelenmiş olmasıydı. Şimdi, biz yıllarca bu durumu, yani bu sloganın bir kaynaktan çeviri olarak alındığını bilmezken sorun yoktu, ama artık biliyoruz!

Hıncal Uluç'un tercümesi ve zincirleme hatalar:

Hıncal Uluç dünkü yazısında Sabah'la verilecek New York Times'a değinirken bu slogandan bahsetmiş ancak küçük(!) bir çeviri farkıyla... 'All the news that is fit to print'... Bu ne demek mi? Söyleyelim: 'Basılmaya değer tüm haberler' anlamına geliyor. Hıncal Uluç dünkü yazısında Sabah'la verilecek New York Times'a değinirken bu slogandan bahsetmiş ancak küçük(!) bir çeviri farkıyla. Nagehan Alçı'nın gözünden kaçmamış bu hata. Uluç'un bu çeviri hatası zincirleme hataları da beraberinde getirmiş. Nasıl mı?

...Uluç'un işaret ettiği 'yanlış' tercüme yalnızca dünkü yazısını bağlasa iyi... Meğer zamanında Yeni Gün gazetesini bu başlıkla çıkarmış. New York Times'tan alınarak! Gazete her gün bu 'çeviri hatası' mantıkla yapılmış! Durun, henüz bitmedi. Uluç, Yeni Gün'ün 'alıntılama' sloganını yıllar sonra Erkekçe dergisinde de kullanmış! Orada da 'Bütün yazılar okunmaya, bütün resimler bakılmaya layıktır' düsturundan hareket etmiş. Neyin haber olmaya değer olduğu New York Times sloganı dışında tartışılır ama böyle bir 'olmayan zemin' üzerinde yürünen uzun yola ne demeli?

Emre Aköz: "İngilizce bildiği sanılan bir kişinin ya da iddia eden bir kişinin gazeteye taşınmasından kaynaklanıyor bu polemik. Çok açık bir şekilde *New York Times* bu sloganı “basılmaya değer tüm haberler” diye çevrilir... Hâlbuki bizim İngilizce bildiği sanılan yazarımız sloganı “her haber basılmaya değerdir” şeklinde çevirmeye kalkışıyor. Bu yanlış ve saçma sapan bir şey... Hata yapılabilir ama aynı hatada ısrar edilirse, bu çeviride olduğu gibi, o zaman yalancı konumuna düşersiniz ve bunun birinci sayfadan da duyurmak bir skandaldır."

(30.09.2009, www.gazeteciler.com)

Bir İngilizce cümle medyayı karıştırdı:

Sabah gazetesiyle verilmeye başlanan *The New York Times*'ın sloganı Türk basınını karıştırdı. Hıncal

Uluç, gazetenin sloganı "All the news that's fit to print"i "Bütün haberler basılmaya layıktır" diye çevirince, meslektaşları karşı çıktı: "Bu çeviri yanlış."

(11 Ekim 2009)

Hıncal Uluç

"...Bu ülkede meğer ne kadar çok İngilizce bilen varmış. Eline sözlüğü alan yanlışımı yazmış. Kimi bana, kimi sitesine, kimi de gazetesine. Efendim 'All the news that's fit to print' benim yazdığım gibi 'Bütün haberler basılmaya layıktır' diye tercüme edilmezmiş. 'Basılmaya layık tüm haberler' diye çevrilirmiş. Doğrudur. Tercümeysi, sözlükle, gramer kitabı ile yaparsanız öyle. Ama gerçek çevirmenlik bu mudur..."

(04.10.2009)

Uzmanlara Sorduk

Prof. Dr. Murat Belge: "Basılmaya uygun bütün haberler"

Aziz Üstel: "Basılmaya uygun veya layık haberler" ("Hıncal Uluç'un bu cümleyi 'Bütün haberler basılmaya layıktır' diye çevirmesi tamamen yanlış)

Dr. Jonathan Ross: 'Haber değeri olan tüm haberler' (Çeviride verilecek karar çevirinin yayımlanacağı bağlama bağlı. Yani, eğer bu ibare bir haber içinde çıkacak ise o zaman 'Basılmaya uygun tüm haberler' doğru olabilir. 'Haber değeri olan tüm haberler' daha çekici bence. 'Bütün haberler okunmaya layıktır' İngilizcedeki bakış açısını yansıtmıyor)

Sevin Okyay: "Basılmaya uygun olan bütün haberler"

Doç. Dr. Mine Yazıcı: "Basılmaya uygun tüm haberler" (Bu cümlemin aslında tam Türkçe karşılığı 'Haber değeri olan tüm haberler'dir)

(İnci Döndaş, *Star*, 11.10.2009)

Şimdi uzman görüşleri dışında kalan ifadelerden başlayarak, özellikle de "yanlış" (bir kurala, bir ilkeye uymayan, yinelenip yerleşen şey) ve "hata" (istemeyerek, bilmeyerek yapılan yanlış, henüz yerleşmemiş yanlış, yanlışlığı)(1) sözcüklerinin eş anlamlı sözcükler gibi kullanımına da dikkat ederek, bir değerlendirme yapalım.

"X'in tercümesi ve zincirleme hatalar": Bir ifadenin çevirisinin yol açtığı zincirleme hatalar, ardı ardına gelen ve istemeden bu kadar yinelenen durumlar "hata" sözcüğünün anlamına uygun bir niteleme. Farkında olsaydık, zincirleme yinelenmez düzeltilirdi. "Hata" olmazdı. Bu örnekte tek sorun "hata" yapanın "hata yapmışım" dememesi.

"küçük bir çeviri farkı": Bu esprili değerlendirme ile ortada küçük bir fark değil, büyük bir anlama yanlışlığı olduğu ifade ediliyor. Biz de bu yazının amacı doğrultusunda bu espriden yararlanabiliriz.

“yanlış tercüme/çeviri hatası”: Bu çeviride kaynak metin yanlış anlaşıldığı için “çeviri hatası” demek “yanlış” demekten daha uygun. Bildiğimiz gibi “yanlış” dizgeseldir, yinelenir, “hata” bir kerelik hatalı görmekten ya da dışsal etkenlerden de kaynaklanabilir, yinelenemeyebilir.

“bu çeviri yanlış”: Bu çeviri kaynak metnin/ifadenin yanlış anlaşılması ya da çözümlenmesi nedeniyle dilbilgisel/yapısal buna bağlı olarak da anlamsal düzeyde yanlış içeriyor.

Yazılardan yaptığım alıntılarda son kutucukta yer alan uzman görüşlerini incelemeye gerek kalmayabilir. Hepsi aşağı yukarı bir doğruyu aynı biçimde ifade etmiş, hatta birinde, yukarıda da söz ettiğimiz gibi, çevirinin yayınlanacağı bağlama göre anlam kazandığı ama bu “hatalı” (bir kerelik bilinçsiz yapılmış olduğunu düşünürsek) çeviriye mantıksal bağlam da bulunmadığı söylenmiş. Çeviri eğitiminde başvuru ve bir çeviri ürününü yayınlanacağı bağlama ve çeviri sürecine dayandıran akademik bir yaklaşım bu. Hıncal Uluç tepkisini dile getirirken ne demişti? “...Tercüme, sözlükle, gramer kitabı ile yaparsanız öyle. Ama gerçek çevirmenlik bu mudur?": Çevirisi hatalı olsa da bu sözünde doğruluk payı var gazeteci-yazarın!

Uzman görüşlerinde ve akademik yaklaşımla yapılan çeviri eleştirilerinde “dil yanlış” ya da dilbilgisel düzeyde “yanlış çözümlenme” olmadığı sürece bir çeviri için “yanlış” sözcüğünün kullanıldığını duymayabilirsiniz. Bu örneğimizde ise durum yanlış anlamadan ve hatalı çözümlenmeden kaynaklandığı için ortada çeviri süreciyle ilgili bir tartışma bile yok. Dolayısıyla bu kadar çok yazı ile çeviri konu ediliyormuş ve gündemdeymiş gibi görünse de, durum hiç öyle değil...

(1) *Türkçe Sözlük I,II, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988.*

Ralph Waldo Emerson

İngilizceden Çeviren: Volkan Hacıoğlu

Şair ve İmgelem

Buraya kadar ozan özgür sözcüklerini kullanarak bana öğretmenlik yaptı. Ama doğa yeni bireylerin yetişmesi sırasında koruma güdüsünden daha yüksek bir amaca, yani yükseliş ya da ruhun daha yüksek yaşam biçimlerine geçme amacına sahiptir. Gençlik günlerimde, halka açık park bahçesinde duran bir gencin heykelini yapan bir heykeltıraş tanırdım. Anımsadığım kadarıyla, kendisini mutlu ya da mutsuz, yapan şeyin ne olduğunu doğrudan söyleyemezdi, ama dolambaçlı yollardan muhteşem şeyler anlatırdı. Her zaman yaptığı gibi bir gün şafaktan önce kalktı ve içinden çıkıp geldiği sonsuzluk kadar görkemli günün ilk ışıklarını gördü. Seyrettiği bu manzaranın sükûnetini ifade etmek için günlerce çabaladı durdu ve işte! keskiyle yonttuğu mermerden güzel bir gençlik biçiminde, kendisine bakan herkesin nutkunun tutulduğu söylencesi olan Phosphorus(1)'u çıkardı. Şair de aynı haleti ruhiye içerisinde benliğini alt üst eden düşünceyi tamamen yeni bir şey olarak alter idem(2) ifade eder. Anlatım organiktir ya da şeylerin serbest kaldıklarında kendiliklerinden aldıkları yeni bir tarzdır. Güneşte olduğu gibi, nesnelere kendi imgelerini gözün retinasına resmederler, böylelikle, bütün evrenin tutkusunu paylaşarak özlerinden çok daha hassas suretler halinde şairin imgelemine yansır. Daha yüksek organik biçimlere geçen şeylerin başkalaşımaları gibi, bu izdüşümler şairin düşgücüsüyle ezgilere dönüşür. Şairin cini ya da ruhu her şeyin üzerinde durur ve gözün bir şeyin şeklini yansıtmaması gibi, ezgiler de şeylerin ruhunu yansıtır. Deniz, sıra dağlar, Niagara ve çiçek tarhları, gözle görünen veya havada zerrecikler halinde yüzen kokular gibi görünmeyen şeylere, herhangi bir kimse yeterince keskin bir kulakla yaklaşırsa onları duyabilir ve işittiklerini özüne zarar vermeden yazıya geçirebilir. Ve eleştirinin haklı çıktığı nokta buradadır, aklın inancında,

şairler kendisiyle birebir eşleştirilmesi gereken doğa yazılarıyken, onun ancak kötü birer kopyası olurlar. Sonelerimizin herhangi birindeki uyak düzeni, bir deniz kabuğunun üzerindeki çizgilerin yinelenen biçiminden ya da bir demet çiçeğin benzeşen farklılığından daha az güzel olmamalıdır. Kuşların çiftleşmesi bir dildir ve bizim idillerimiz kadar sıkıcı değildir; fırtına, hatasız ve laf kalabalığı yapmayan sert bir oddur; olgunlaşan ekinin biçildiği, tarladan kaldırıldığı ve depolandığı hasat zamanı epik bir şarkı olan yaz mevsimi, çok güzel icra edilen pek çok müzik parçasını geride bırakır. Bütün bunları ayarlayan simetri ve hakikat bizim tinsel varlığımıza neden süzülmesin ve doğanın buluşlarına biz neden katılmayalım?

İmgelem olarak adlandırılan şeyde anlamını bulan bu içgörü, çalışmayla kazanılmayan, bulunduğu yerde ve gördüğü şeyle tanımlanan zekâyla kazanılan, çevredeki nesnelerin şekilleri yoluyla ortaklık kuran ve böylece onları diğerlerinin gözünde de yarısaydam kılan akılla erişilen çok yüksek bir tür görme biçimidir. Bu şeylere giden yol sessizdir. Yüksek sesle konuşan bir kişinin kendilerine eşlik etmesine izin verecekler midir? Uzaktan gözetleyen birine izin vermezler; bir âşık, bir şair, kendi doğalarına âşkındır, onlara göz yumarlar. Gerçek adlandırmanın koşulu, şairin payına, şekiller yoluyla soluyan kutsal auraya kendini adamak ve ona eşlik etmektir.

Kendine hâkim ve bilinçli akıl enerjisinin ötesinde (zekâ gibi, kendi üstüne iki kez katlanan) ve kendini şeylerin doğasına terk ederek sahip olunan yeni bir enerji alanının varlığı, her entelektüel insanın çabucak öğrendiği bir sırdır; öyle ki bir tek kişi olarak sahip olunan gizil gücün yanısıra, tüm tehlikelere karşın, insanlık kapılarının kilitlerinin açılmasıyla serbest bırakılan ve esriten gelgit dalgalılarının insanın içinde dolaşmasına izin veren büyük bir çoğul güç daha vardır: O zaman Evren yaşamıyla bütünleşerek, konuşması fırtına, düşüncesi yasa ve sözcükleri bitkiler ve hayvanlar gibi evrensel olarak anlaşılabilir şeyler haline gelir. Şair ancak bir şekilde çılgınca konuştuğu zaman ya da bir organ olarak kullanılan akılla değil de, "düşüncenin çiçeğiyle" hiçbir akla hizmet etmeyen, göksel yaşamından çıkarak özgür yönünü bulan zekâyla ya da kendilerini sadece akılla değil, fakat tanrıların içkisi nektarla sarhoş olmuş bir akılla ifade etme alışkanlığına sahip antik zaman insanları gibi konuştuğu zaman yeteri kadar konuştuğunu bilir. Yolunu kaybeden bir yolcunun, dizginlerini atının boynuna bırakarak, yolunu bulmak için hayvan içgüdüüne güvenmesi gibi, bizi bu dünyada taşıyan o kutsal hayvana güvenmeliyiz. Eğer herhangi bir yolla bu içgüdüyü uyarabilirsek, bizim için doğanın içine doğru yeni geçitler açılacaktır. Akıl en zor ve en yüksek olan şeyler içinden akacak ve başkalaşım mümkün olacaktır.

Bu nedenle şairler şarabı, otu, uyuşturucu maddeleri, kahveyi, çayı, afyonu, sandal ağacı dumanını ve tütünü veya bedenen keyif sağlayan bütün öteki şeyleri severler. Herkes kendi olağan gücüne olağanüstü bir güç katmak için bu şeylerden olabildiğince yararlanır ve bunun için pek çok kişi sohbeti, müziği, resimleri, heykeli, dansı, tiyatroyu, seyahati, savaşı, çeteleri, yangınları, oyun oynamayı, politikayı, aşkı, bilimi ya da bedensel esrimeli över. Bunlar gerçeğe yaklaşan akli esir alan hakikat nektarının yerine ikame edilen yarı mekanik ve kimi daha kaba, kimi daha ince şeylerdir. Bunlar bir insanın merkezkaç eğilimine uyduğu özgür boşluğa ulaşmasında kullanılan yardımcılarıdır ve kendisinin tutuklanarak kapatıldığı gövdenin gözaltından ve insan ilişkileriyle oluşan hapisaneden kaçmasına yardım ederler. Bu nedenle Güzellik'i ressam, şair, müzisyen ve aktör

olarak ustalıkla anlatan pek çok kimse, herkesten çok haz ve zevk içinde bir yaşam sürme alışkanlığında olmuşlardır; fakat hakikat nektarı bunlardan ancak çok azına nasip olmuştur ve bu zevkler ve hazlar özgürlüğe ulaşmanın sahte bir yolu olduğu için, göklere çıkmak yerine, daha alçak yerlere varma serbestliği verdiklerinden dolayı, sağladıkları üstünlükler, sefahat ve çürümenin cezasına çarptırılırlar. Hile yoluyla doğadan asla bir üstünlük sağlanamaz. Dünyanın ruhu, Yaratıcı'nın yüce huzurlu varlığı, afyonun ya da şarabın büyüyle ortaya çıkmaz. Muhteşem görüş gücü, temiz ve sade bir vücuda sahip saf ve basit ruha vergidir. İlhamın kaynağı kullanılan uyuşturucu maddeler değildir, o maddeler sayesinde ortaya çıkan bir takım sahte heyecanlar ve öfke hissidir. Milton(3) der ki, lirik şair şarap içerek gönlünce yaşayabilir ama tanrıların şarkılarını ve onların insanlar üzerine inişlerini söyleyecek olan epik şair ahşap bir kâseden su içmelidir. Şiir "Şeytan'ın şarabı" değildir, Tanrı'nın şarabıdır. Oyuncaklar için geçerli olan, burada da geçerlidir. Çocuklarımızın ellerini ve odalarını oyuncak bebeklerle, davullarla ve atlarla doldurarak onların gözlerini asıl oyuncakları olması gereken doğanın kendi kendine yeten nesnelere, güneşin ve ayın, hayvanların, suyun ve taşların yalın yüzünden uzaklaştırırız. O nedenle şairin yaşam tarzı öyle sakin bir tempoda seyretmelidir ki genel izlenimler onu etkileyip hoşnut etsin. Neşesi gün ışığının armağanı olsun; hava esin yolunu açmakta yeterli olsun ve suyla esrisin. Huzurlu gönüllere yeterli olan ve çimenli herhangi bir tepeden, herhangi bir çam kütüğünden ve sönükleşmiş Mart güneşinin üzerinde ısıdığı, toprağa yarı yarıya gömülmüş taştan yükselen bu ruh, yoksul ve aç olanlara doğru basit bir tat olarak ulaşır. Eğer kafanızın içini Boston ve New York ile moda ve açgözlülükle doldurursanız, bitkin hislerinizi ise şarap ve Fransız kahvesi ile solgunca uyarırsanız, kıraç çamlıkta hiçbir bilgelik aydınlığı bulamazsınız.

Şairi sarhoş eden imgelem, öteki kişilerde de etkisiz kalmaz. Başkalaşım, yaşayanda mutluluk duygusu uyandırır. Simgelerin kullanımı herkese serbest kalma ve keyif alma gücü verir. Sanki bize dökünen sihirli bir değnek sayesinde dans ederek çocuklar gibi coşkuyla koşarız. Bir mağaradan ya da bir mahzenden açık havaya çıkmış insanlar gibiyizdir. Eğretilmelerin, fablların, söylevlerin ve bütün şiirsel biçimlerin üzerimizdeki etkisidir bu. Böylece şairler özgürleştiren tanrılardır. İnsanlar gerçekten yeni bir anlayışa ulaşırlar ve kendi dünyalarının içinde başka bir dünya veya dünyalar yuvası bulurlar; çünkü, başkalaşım bir kez görüldüğünde, durmadığını sezeriz. Şimdi bunun, Aristo'nun uzam'ı yerinden hareket ettirelemeyen, içi dolu bir gemi olarak tanımlaması gibi ya da Platon'un bir çizgi için akan bir nokta demesi gibi ya da figür'ü bir kütlenin sınırı olarak tanımlaması gibi, benzer her tanımlamada hissedilen ve kendilerine has mecazları olan ceb rin ve matematiğin cazibesi ile ne kadar yakından ilgili olduğu konusuna girmeyeceğim. Anatomi ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmayan hiçbir mimarın, iyi bir konut inşa edemeyeceğini söyleyen Vitruvius (4)'ün o eski düşüncesini duyduğumuzda, nasıl sevinçli bir özgürlük hissi uyanır içimizde. Sokrates, Charmides(5)'de, ruhun birtakım büyü sözlerle hastalıklardan kurtulabileceğini söyler ve güzel fikirler olan bu efsunlama sayesinde ruhlarda ılımlı bir hava yaratılır; Platon dünyayı bir hayvan olarak adlandırdığında ve Timæus(6) bitkilerin de aslında birer hayvan olduklarını söylediğinde veya insanın kökü yukarı doğru büyüyen göksel bir ağaç olduğunu ve bu kökün de insanın aklı olduğunu söylediğinde ve George Chapman(7), onu takiben, şöyle yazarken—

“Demek ki insanlık ağacımızda, en ince kökler

Onun en tepesine çıkar;”

Orfeus, saçta düşen aklar konusunda “beyaz çiçek çok ileri yaşı işaret eder,” dediğinde; Proklus evreni aklın heykeli olarak tanımlarken, Chaucer “Gentilesse,” övgüsünde serinkanlılığı ateşle karşılaştırırken: Caucasus’un tepesinden bir dağ ateşi en karanlık haneye taşınsa bile doğal durumunu koruyarak parlaklığı sanki yirmi bin kişinin elinde taşıdığı meşale gibi fark edilir; Apocalypse’de John dünyanın kötülük yüzünden yıkıma uğradığını ve son meyveleri dökülen incir ağacı gibi, yıldızların gökyüzünden düştüklerini gördüğünde; Ezop her günkü insan ilişkilerinin genel tablosunu kuşlar ve hayvanlar maskesi altında sunarken, —özümüzün ölümsüzlüğünü, çok yönlü alışkanlıklarını ve kaçışlarını bir işaret olarak neşeyle sezinleriz, Çingenelerin kendileri için söyledikleri gibi, “Onları asmak boşunadır, ölmezler.”

Şairler böylece özgürleştirici tanrılarıdır. Eski İngiliz ozanlarının kendi türleri için kullandıkları ad, “Dünyanın her yerinde özgür olanlar,” idi. Onlar özgürdür ve özgür bırakırlar. Hayal gücünü harekete geçiren yaratıcı bir kitabın ilk anda, mecazlarıyla bizi uyararak imgelemimizde bıraktığı etki, sonradan yazarın anlatmak istediğini kesinlikle kavradığımız zamandakinden bize daha fazla hizmet eder. Sanırım kitaplarda olağanüstü ve insanüstü olandan başka herhangi değerli bir şey yoktur. Eğer bir insan yazarları ve halkı unutarak, yalnızca kendisini delilik gibi alıkoyan bir düşünce içinde dikkat kesilecek derecede ateşli bir düşünceyle uzaklara ulaşmışsa, bırakın onun yazdıklarını ben okuyayım ve bütün tartışmalar, tarih ve eleştiriler size kalsın. Pisagor(8)’a, Paraselsus(9)’a, Kornelyus Agrippa(10)’ya, Kardan(11)’a, Kepler(12)’e, Swedenborg(13)’e, Schelling(14)’e, Oken(15)’e ya da kendi evrenbilimine melekler, iblisler, sihir, astroloji, el falı, hipnoz, vb. tartışmalı gerçekleri sunan herhangi birine verilen değer, alışıl gelenden uzaklaşmanın sonucunda elde edilen belgedir ve işte burada yeni bir tanık bulunmaktadır. Aynı zamanda, konuşmada en iyi başarı olan özgürlüğün bu büyü, dünyayı, bir top gibi, ellerimize bırakır. O zaman özgürlüğün kendisi bile ne kadar değersiz görünür; bir duygu, doğayı diriltten ve değiştiren güç olan zihinle birleştiğinde, çalışmak onun yanında ne kadar bayağı kalır: ne kadar büyük bir bakış açısı! uluslar, zamanlar, sistemler, büyük bir halı desenindeki iplikler ve renkler gibi ortaya çıkar ve ortadan kaybolurlar; düş bize düş taşır ve sarhoşluk devam ederken, biz içinde bulunduğumuz bolluk ve zenginlikte evimizi barkımızı, yaşam felsefemizi, dinimizi gözden çıkarırız.

Bu özgürleşmeyi ödüllendirmek için iyi bir nedenimiz var. Kar fırtınasında kör olan ve yolunu kaybeden, kulübesinin birkaç adım ötesinde sürüklenerek perişan bir halde ölen yoksul çobanın kaderi, insanın içinde bulunduğu durumun bir simgesidir. Hayat ve hakikat sularının kıyısında, sefil bir halde ölüyoruz. İçinde olduğumuzdan başka her düşüncenin geçişsizliği ne muhteşem. Peki ya eğer ona yaklaşırsanız, —en yakın olduğunuz zaman, en ırak olduğunuz kadar uzaksınız. Her düşünce aynı zamanda bir hapishanedir; her gökyüzü aynı zamanda bir hapishanedir. Bu nedenle herhangi bir biçimde, bir od, bir eylem ya da bir bakış ve davranış halinde bize yeni bir düşünce bahşeden şairi, o mucidi, aşkla severiz. O zincirlerimizi çözer ve bizi yeni bir görünüme götürür.

Bağlarından bu şekilde kurtuluş her insan için çok değerlidir ve bunu yapabilme gücü, düşüncenin büyük derinliği ve yüksek kavrayışı sayesinde ortaya çıkar, ki o da zekânın ölçüsüdür. Bu nedenle imgelem ürünü olan, hakikat katına çıkan ve yazarın onun altında doğayı gördüğü ve onu yandaşı olarak kullandığı bütün kitaplar kalıcıdır. Her dize ya da tümce, bu erdeme eriştiği sürece, kendi ölümsüzlüğünü sağlayacaktır. Dünya dinleri hayal gücü kuvvetli birkaç kişinin ani söylesel boşalımlarıdır.

Ancak imgelemin niteliği akmaktır, donmak değil. Şair renkte ya da biçimde takılıp kalmaz ama onların anlamlarını okur; bu anlamlarla da yetinmez ve aynı nesnelere yeni görüşünün yandaşı yapar. Şair ile mistik arasındaki ayrım buradadır. Gizemci, aldığı ve o an için doğru görünen, ancak kısa bir süre sonra eskiyen ve yanlış olan bir duyuma bir tek simge mışlar. Bütün simgeler sürekli değişiklik içerisinde oldukları için ve bütün diller taşıtlara ilişkin özelliklere uygun bir geçişliliğe sahip oldukları için, evler ve çiftlikler gibi yerleşik bir düzende değil de, feribotlar ve atlar gibi, araç olarak kullanılmaya yararlar. Gizemcilik rastlantısal ve tekil bir simgeyi evrenselmiş gibi görme yanılgısını içerir. Tan kızılığı, Jacob Behmen(16)'in gözlerine, en güzel akanyıldız gibi görünür ve buna bir gerçekmiş gibi bakar ve aynı gerçekliğin her okuyucu için geçerli olduğuna inanır. Ama ilk okuyucu doğal olarak anne ve çocuk simgesini ya da bahçıvan ile çiçek soğanı simgesini ya da bir mücevheri parlatan bir kuyumcu simgesini benimser. Bunların her biri, ya da çok sayıda herhangi bir tanesi, kendisine önemli gelen kişi için eşit derecede değerlidir. Sadece diğerlerinin kullandığı anlam karşılıklarıyla, titizlikle ele alınmalı ve o dillere cânıgönülden çevrilmelidir. Ve gizemciye sürekli söylenmesi gereken,—Dediğin her şey sadece, kullandığın sıkıcı simgelerle doğru olduğu kadar, onlar olmadan da doğrudur. Bu basmakalıp retorik yerine biraz cebir işaretleri—köylü simgeler yerine, evrensel simgeler—kullanırsak her ikimiz de kazanacağız. Hiyerarşi tarihi, bütün dinsel yanılgıların, simgelerin çok çıplak ve katı kullanımından kaynaklandığını gösterir gibidir ve sonunda, geriye iletişim araçları içinde bir yayın organı olan dilin laf kalabalığından başka bir şey kalmaz. Doğayı düşünceye çeviren kişiler arasında Swedenborg, son zamanların en önemlilerindedir. Tarihte şeylerin kelime karşılıklarını değişmez bir şekilde bu kadar düzenli halde tutan birini daha tanımıyorum. Ondan önce başkalaşım sürekli olarak hareket halindedir. Gözünün takıldığı her şey tinsel doğanın itkilerine boyun eğer. O yerken incirler üzüm olur. Meleklerinden biri bir hakikat bildirdiğinde, ellerinde tuttukları defne ağacının ince dalı çiçek açar. Uzaktan, dış gıcırdatma ve yumruklama sesleri gibi gelen gürültülerin, yaklaştıkça tartışma sesleri oldukları fark edilir. Hayallerinden birinde, göksel ışıpta görünen insanlar, ejderlere benzerken, karanlıkta gibidirler ama, birbirlerine karşı, insan olarak görünürler ve tahta kulübelere gökten bir ışık düştüğünde, karanlıktan şikâyet ederek, görebilecekleri pencereyi kapatmak zorunda kalırlar.Şairi veya kâhini korku ve dehşet nesnesi yapan bu algı gücü onda vardı. Açıkça söyleyecek olursak, aynı insan ya da insan topluluğu, bazı yönlerini kendi ve arkadaşları üzerinde sergilerken, diğer yönlerini daha yüksek zekâlara sergiler. Çok bilgili olarak aralarında sohbet eden bazı rahipler, belirli bir mesafedeki çocukların gözünde ölü atlara benzerler: ve buna benzer pek çok yanlış görüşler vardır. Ve akıl hemen sorar, köprünün altındaki balıklar, çayırdaki öküzler, avludaki köpekler, değişmez bir biçimde kesin olarak balık, öküz ve köpek midirler, yoksa sadece bana mı öyle görünmektedirler ve belki de, birbirlerine, ayakta duran insanlar gibi görünüyordular; ve ben,

bütün gözlerle, bir insan olarak mı görünüyorum. Brahmanlar(17) ve Pisagor aynı soruyu ileri sürmüş ve eğer bir şair dönüşüme tanıklık etmişse, kuşkusuz bunu değişik yaşantılarla uyum içinde bulmuştur. Hepimiz, buğdaydaki ve tırtıldaki değişimleri, önemli şeyler olarak düşünmüşüzdür. Şair odur ki, bizi aşkla ve dehşetle sürükler, uçşan cüppenin altında, sağlam ve değişmez doğayı görür ve onu duyurur.

Tanımladığım şairi boşuna arıyorum. Yeterli sadelikle, ya da yeterli derinlikle, ne hayata kendi nutkumuzu atabiliriz, ne de kendi zamanımızın ve toplumsal koşullarımızın şarkısını söylemeye cesaret edebiliriz. Eğer günü cesaretle doldurmuşşak, onu kutlamaktan kaçınmamalıyız. Zaman ve doğa bize pek çok armağan verir, ama herkesin ve her şeyin beklediği, o tam vaktinde gelen insanı, yeni dini, arabulucuyu henüz veremez. Dante'nin övgüsü şudur, özyaşamöyküsünü, muazzam bir şifre ya da evrensellik içinde yazmaya cesaret etti. Benzersiz maddiyatımızın değerini zorba gözlerle bilen ve tüm zamanların barbarlığında ve materyalizminde, Homer'de tasvir edilen ve bir zaman ortaçağda, bir zaman Kalvinizm (18)'de, hayranlık duyduğu Tanrılar karnavalının başka bir biçiminin tohumlarını atan Amerika'da henüz bir dehaya sahip değiliz. Bankalar ve gümrük vergileri, gazeteler ve parti yönetim kurulları, Metodizm(19) ve Üniteryanizm(20), sıkıcı insanlara sıkıcı gelen tekdüze şeylerdir, ama Truva(21) şehri ve Delfi tapınağı(22) gibi, aynı mucize temeline dayanmaktadır ve aynı hızla yol olmak üzeredir. Politik oyunlarımız, bir yerden bir yere dolaşarak siyasi nutuklar veren hatiplerimiz ve onların politikaları, dalyanlarımız, zencilerimiz ve Hintlilerimiz, gemilerimiz ve yadsımlarımız, haydutların gazabı ve namuslu insanların korkaklığı, kuzey ticareti, güney tarımı, batıdaki takas, Oregon ve Texas, henüz tanınmamıştır. Yine de Amerika bizim gözümüzde bir şiidir; geniş coğrafyası imgelemi kamaştırmaktadır ve söz almak için çok beklemeyecektir. Eğer vatandaşlarımız arasında, aradığım yeteneklerin mükemmel bileşimini bulamamışsam, Chalmers(23)'in günümüzden geriye beş yüz yıllık İngiliz şairler koleksiyonunu ara sıra okuyarak şair idealine ulaşmayı hiç başaramam. Bunlar, aralarında şairler olmasına karşın, şairden çok nüktedandırlar. Fakat ideal şaire sıkı sıkıya sarılacak olursak, Milton ve Homeros'ta bile sorunlar görmeye başlarız. Milton çok fazla edebidir ve Homeros çok fazla yalın, sade, düz anlamlı ve tarihseldir. Ama ben ulusal bir eleştiri için yeterince akıllı değilim ve eskilerin gönlü bol genişliğini, şairin sanatı hakkındaki ayak işi düşüncemi onun esin perisinden kovmak için biraz fazlaca kullanmalıyım.

Sanat yaratıcının eserine giden yoludur. Yollar ya da yöntemler, ideal ve sonsuzdur, ancak pek az kişi onları görür, yıllarca ya da bir ömür boyunca, uygun koşullar oluşmadığı sürece, sanatçının kendisi bile göremez. Ressam, heykeltıraş, kompozitör, epik rapsodi yazarı, hatip, hepsinin bir tek arzusu vardır, o da kendilerini parça parça ve küçük göstererek değil, bol bol ve simetrik olarak ifade etmek arzusu. Onlar, etkileyici insan figürleri karşısındaki ressam ya da heykeltıraş gibi, kendilerini ya belirli koşullar içinde bulurlar ya da belirli koşullar içine koyarlar; hatip, bir topluluk önünde ve diğerleri, her biri kendi zekâsının heyecan verici bulduğu sahnelerde yer alırlar ve her biri kısa bir süre sonra yeni bir arzú duyar. O bir ses duyar, bir el işareti görür. Sonra, cin sürüsünün, onı koyduğu kıvrımın içindeki şeyi hayretle bildirir. Artık rahat edemez; eski bir ressamla der ki, "Tanrıyla, o hende ve benden ileri gitmekte." Önünde uçan, yarı görünür bir güzelliğin izini sürer.

Şairden, her yalnızlıkta, dizeler dökülür. Kuşkusuz, söylediği şeylerin çoğu, gelenekseldir; ama böyle böyle, derken özgün ve güzel bir şey söyler. Bu onu büyüler. Böyle şeyler dışında hiçbir şey söyleyemez. Konuşma dilinde "Şu senin, bu benim," deriz; ama şair onun kendisinin olmadığını bilir; o size olduğu kadar kendisine de garip ve güzel görünür; benzer bir belagati uzaktan zorlukla duyar. Tanrıların damarlarında kan yerine dolaşan eter türünden bu ölümsüz sıvıyı bir kez olsun tadarak susuzluğunu gidermeye çalışır, ama yeterince içemez ve, hayranlık uyandıran yaratıcı güçlerle dolu bu zihinsel faaliyetler sırasında, bu şeylerin dile getirilmiş olması en az öneme sahiptir. Bildiğimiz bütün şeylerin ne kadar azı söylenmiştir! Bütün bilim denizinin kaç damlası göl olmuştur! ve doğada o kadar çok şey uyurken, bunlardan hangisi kazara açığa çıkmıştır! Konuşmak ve şarkı söylemek bu nedenle gereklidir; bu nedenle toplantı odasının kapısında hatibin kalbi küt küt atar ve sonunda, adına düşünce denen şey, Logos ya da Kelime olarak boşaltılabilir. Kuşku duyma, Ey şair, ama ısrar et. De ki "O benim içimde ve çıkacak." Orada dur, engelli ve dilsiz, doğru düzgün konuşamayan, kekeme bir halde, ıslıklanmış ve yuhalanmış, dik dur ve çalış çabala, ta ki sonunda, öfkeyle çıksın senden dışarı o düş-gücü, her gece sana kendi gücünü gösteren; bütün sınırları ve mahremiyeti aşan o gücün erdemi sayesinde insan, bütün elektrik nehrinin iletkeni olur. Onun anlamına yandaş olarak, ondan önce ortaya çıkıp yürümeyen hiçbir şey, ondan sonra da yürümez, sürünmez, büyümez ya da var olmaz. Kendisine bu güç geldiği için, dehası artık tükenmez. Bütün yaratıklar, çifter çifter ve kabileler halinde, insanları yeni bir dünyaya götürecek Nuh'un gemisi gibi, aklına akın eder. Bu, soluk aldığımız hava deposuna ya da ocağın yanmasına benzer, galonlarla ölçülemeyecek kadar büyük, istenilen bütün atmosferdir. Ve bu nedenle Homer, Chaucer, Shakspeare(24) ve Rafael(25) gibi verimli şairlerin, ömürlerinin sonu dışında, eserlerinin belirli bir sınırı yoktur ve yaratılmış olan her şeyin bir imgesini sunmaya hazır bir şekilde, sokakta gezdirilen bir aynaya benzerler. Ey şair! şatolarda ve kılıçların ağızında soyluluk yok artık, ağaçlıklarda ve çayırlarda yeni bir soyluluk verildi sana. Şartlar zor, fakat eşit. Dünyayı terk edeceksin ve sadece esini tanıyacaksın. Artık devirleri, gelenekleri, zarafeti, siyaseti, ya da insanların yargılarını bilmeyeceksin, hepsini esininden alacaksın. Dünyada şehirler için ölüm çanları çaldığı zaman, doğada evrensel saatler art arda gelen hayvan ve bitki topluluklarını ve neşeye neşe katarak genişleyen mutluluğu gösterir. Tanrı aynı zamanda senin birçok katmanlı ve çift yönlü yaşamdan el çekmeni ve başkalarının senin adına konuşmasından hoşnut olmanı ister. Ötekiler senin beyefendin olacaklardır ve dünya hayatının bütün inceliklerini senin yerine temsil edeceklerdir; ötekiler büyük ve ses getirir işler de başaracaklardır. Sen doğaya yakın saklı bir yerde kalacaksın ve Kapitol'e gitmeye ya da Takas yapmaya durumun el vermeyecek. Feragatle ve çıraklıkla dolu dünya senindir; uzun sürecek bir mevsim boyunca bir aptal ve bir hödük sanılacaksın. Bu perdenin arkasında ve bu kında Pan, en sevdiği çiçeğini koruma altına alır ve kendini sadece kendin bileceksin ve onlar seni en sevecen aşkla teselli edecekler. Ve arkadaşlarının adlarını, kutsal idealinden önceki eski bir utanç yüzünden, dizelerinde sayıp dökemeyeceksin. Ve ödül budur: İdeal sana gerçek olacak, ve gerçek dünyanın izlenimleri, yaz yağmuru gibi bol, ama zahmetsiz bir şekilde, zarar görmeyen özüne düşecek. Bütün topraklar senin parkın ve malikânendir, deniz yıkanman ve vergisiz hasetsiz sefere çıkman içindir; ormanlar ve nehirler sana aittir; ötekiler kiracı ya da pansiyoner iken, sen oraların sahibi olacaksın. Sen gerçek toprak sahibisin! deniz sahibisin! hava sahibisin! Her nereye

kar yağarsa, su akarsa ya da kuşlar uçarsa, her nerede gündüz ve gece alacakaranlıkta buluşursa, her nerede mavi gökyüzü bulutlarla asılırsa, ya da yıldızlarla ekilirse, saydam sınırlarla biçimler her neredeyse, göksel uzaya çıkış yeri her neredeyse, tehlike, dehşet, ve aşk, her neredeyse, orada senin için yağın yağmur kadar bereketli Güzellik vardır ve sen, dünyayı baştan sona gezip dolaşsan dahi, uygunsuz ya da onursuz duruma düşeceğin bir yer arasan da bulamazsın.

Dipnotlar:

- (1) Phosphorus: Yunan mitolojisinde, sabah yıldızını ya da gün ışığını simgeleyen tanrı. (Ç.N.)
- (2) alter idem: Latince 'aynı fakat farklı bir şekilde' anlamına gelen ifade. (Ç.N.)
- (3) John Milton (1608-1674): Kayıp Cennet (1667) adlı epik şiiriyle tanınan İngiliz şair. (Ç.N.)
- (4) Vitruvius (İ.Ö. 1. yy): Romalı mimar. (Ç.N.)
- (5) Charmides: Platon'un yazdığı bir diyalog. (Ç.N.)
- (6) Timæus: Platon'un yazdığı diğer bir diyalog. (Ç.N.)
- (7) George Chapman (ö. 1634): Homer'den yaptığı çevirilerle tanınan İngiliz şairi. (Ç.N.)
- (8) Pisagor (İ.Ö. 6. yy): Yunanlı felsefeci. İlk gerçek matematikçi olarak görülmektedir. (Ç.N.)
- (9) Philippus Paraselsus (1493-1541): Alman fizikçi ve kimyacı. Tıbbı 'hastalık' kavramını kazandırdı. (Ç.N.)
- (10) Kornelyus Agrippa (1486-1535): Alman fizikçi. (Ç.N.)
- (11) Girolamo Cardano (1501-1576): İtalyan matematikçi. (Ç.N.)
- (12) Johann Kepler (1571-1630): Güneş merkezli evren kuramını açıklığa kavuşturan Alman gökbilimci. (Ç.N.)
- (13) Emanuel Swedenborg (1688-1772): İsveçli bilgin, mistik ve felsefeci. Öğretileri Yeni Kudüs Kilisesi'nin özünü oluşturdu. (Ç.N.)
- (14) Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling (1775-1854): Alman felsefeci. (Ç.N.)
- (15) Lorenz Oken (1779-1851): Alman natüralist. (Ç.N.)
- (16) Jacob Behmen (1575-1624): Alman mistik. (Ç.N.)
- (17) Brahmanlar: Hindistan'da kültürel ve sosyal elit tabaka üyeleri. (Ç.N.)
- (18) Kalvinizm: Kutsal Kitap'ın son yetkesinin ve kurtuluşun yalnızca Tanrı kayrasıyla olacağını savunan John Calvin'in çalışmalarıyla ilişkili Hıristiyan bir teolojik bakış açısı. (Ç.N.)
- (19) Metodizm: John Wesley (1703-1791), Charles Wesley (1707-1788) ve diğerleri tarafından 1700'lü yılların başında İngiltere'de kurulan ve özgür kayra ile bireysel sorumluluk öğretilerine önem veren Protestan mezhep. (Ç.N.)
- (20) Üniteryanizm: Teslis öğretisinin yerine, Tanrı'nın tek bir kişi, Baba, olduğunu iddia eden bir Hıristiyanlık görüşü. (Ç.N.)
- (21) Truva: Küçük Asya'da yer alan antik kent. Truva Savaşı'nın olduğu yer. (Ç.N.)
- (22) Delfi tapınağı: Delfi kâhinlerinin yaşadıkları yer olan Yunan tapınağı. (Ç.N.)
- (23) Alexander Chalmers (1759-1834): İskoç biyografi yazarı. 32 ciltlik Britanya Biyografi Sözlüğü'nü derlemiştir. (Ç.N.)
- (24) e'siz: 'Shakespeare' adının birkaç yazım şekli olduğu bilinmektedir. Yazarın bu bilinçli seçimini çeviri metinde de koruduk. Herhangi bir yazım yanlışlığı ya da dizgi hatası söz konusu değildir. (Ç.N.)
- (25) Rafael: İtalyan ressam. (Ç.N.)

DOSYA 2: İştirak Dergisi

İlk Osmanlı Sosyalist ve Anarşist Şairleri

Hazırlayan ve Osmanlıcadan Çeviren: Burhan Şaylı

“Sosyalist Hilmi” veya “İştirakçi Hilmi” adıyla da tanınan maktul gazeteci Hüseyin Hilmi, miladi 1910 (mali: 1325-1326) yılında *İştirak* (Sosyalizm) adlı politik bir dergi yayınlamaya başlar. *İştirak* logosunun altında “*Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar*” atasözüyle “*Sosyalizm efkârının mürevvicidir*” [sosyalist düşüncelerin taraftarıdır] alt başlığı yer alır. Bu dergide sosyalizmin yanısıra anarşizmin de tanıtıldığı bir çok yazı yayınlanır. Dergide öyküye olduğu gibi şiire de az da olsa bir yer verilmiştir. Haber ve fikir yazıları gibi, seçilen şiirler de derginin *anarko-sosyalist* çizgisini yansıtmaktadır; her ne kadar Hüseyin Hilmi, dergiye yönelik “*anarşist*” etiketini reddeden bir yazı yazmışsa da derginin sosyalistliğinin yanısıra bir de anarşist bir çizgisinin varlığını yok etmez. Hüseyin Hilmi derginin “sahib-i imtiyaz ve müdir-i mesul”ü olsa da onun esas fikir babalarının başkaları olduğu anlaşılmakta ve görülmektedir.

Bu dosyada “*İştirak*”te yayınlanmış olan bütün şiirleri, her biri özgün Osmanlıca diğeri bilimsel çevriyazı ve nisbeten çevrilmiş olmak üzere üç biçimde aktarıyoruz. “*İştirak*”te yayınlanan ilk şiir, derginin “*Manzum Teselliler*” köşesinde başlıksız olarak ve “*zenginlerimize*” biçimindeki bir ironiyle, 1. sayısında mali 13 Şubat 1325’te [miladi: 1910] Ahmed Rıfki imzasıyla yayınlanır. Derginin mali 20 Şubat 1325 [miladi: 1910] tarihli 2. sayısında ise yine “*Manzum Teselliler*” köşesinde biri dönemin Rus ve Avrupa anarşizminin en önemli simalarından Bakunin’e ithaf edilmiş “*Bakunin*” başlığını taşıyan ve ardından yine aynı köşede, dönemin İspanya Kralı’na yapılan bir suikastten sorumlu tutularak 13 Ekim 1909’da Barselona’da kurşuna dizilerek idam edilen Katalan liberter pedagog Francisco Ferrer için “*Ferrer İçin*” başlığını taşıyan birer ağıt yazılmıştır. “*Bakunin*” ağıtının altında Hayran müstearı ve “*Ferrer İçin*” ağıtının altında ise Abd al-Hakk Hayri imzası yer almaktadır. Derginin 3. sayısı olan 27 Şubat 1325 tarihli nüshasında ise “*Musahabe-i İctimaiyye*” köşesinde, Münir Süleyman Çapanoğlu’nun iddiasına göre Baha Tevfik’e ait olan “*Sosyalistliğin Atisi*” [Sosyalistliğin Geleceği] başlıklı sendikalizm ve anarko-sendikalizmin kıyısından söz konusu edildiği imzasız yazının ardında yine A. Rıfki imzasıyla ondokuzuncu yüzyılın, hayatı r.apuslarda geçmiş ünlü Fransız Komünist ve devrimcisi Louis Auguste Blanqui üzerine yazılmış ama İttihad ve Terakki’nin ünlü kurucusu doktor İbrahim Temo’ya ithafen “*Blanki*” başlıklı bir ağıt yayınlanır. 20 sayı çıkmış olan *İştirak*’te yayınlanan son şiir 5. sayı olan 13 Mart 1326 [1910] tarihli nüshasında Muallim Cevdi imzasıyla çıkan “*İşçi Şarkısı*” [İşçi Şarkısı] başlıklı şiirdir. Kim bilir, belki Osmanlı işçileri arasında marş olarak da terennüm edildi.

- ھزمرلني كنز -

ھلت نحم و رحق ، ھلق لچآ ؛ نوک وب
 ھلت لافس کي ب
 نني دي د ، ناشوق ، ناني پري چ ، ناشارغوا
 نونوس ھدنچيا تايح تاملظ
 ھڪراو بارخ ھقرف کوي ب رب
 ڪاردا ، ڪرف ، ڪلق ع ڪرلنوا
 - ڪم ڪا مري ليد رب ھلوا ڪوروچ رب
 - ڪج ھي ملوا قجنا ، قجنا بونازاق
 ، ھلت شي عم رب ھدرزا ردي
 - ھلت شحو تايح رب صرتحم
 !! ليهس رمع ھت شي اوب ... ڪمشل ھچنپ
 .. ليفس ھليوب ڪس پھو ھليوب ڪس پھ

، دول آفص ، مرش تجم ، نوکوب ڪا
 دوسحم امڪاد ھلي ھوشن و قوذ
 ھدنزان فقس ريز ڪرلوا
 .. !! دوعسم ھرمز : ھرمز ناي اشاي
 ڪنوشود ھڪ رب ھلت فصن و لدع
 - نوکشود ، اون ڪب وب ، رحق وب
 ... ڪنت لذ تشون رس ڪن ھقرف
 - ڪنت داعس ڪس ڪره نوکوب زس
 آظوظحمو نرودلوا ، نديا ب صغ
 ناي اشاي ھن باسح ڪدنڪ اركوص
 زڪس ھميسج تڪرش رب : ھڪ ناص
 ! زس ... ھا ، طقف ، رنوس رالغ رلنوا

ڪق فر ا.

Zenginlerimize –

Bugün açlıkla; kahır ve mihnetle,
yoksulluk ve horlanmayla, bin sefaletle
uğraşan, çırpınan, koşan, didinen,
hayatın karanlıklarında sönen
bir büyük harap fırka var ki:
Onların akli, fikri, idrakı
bir çürük evle bir dilim ekmek –
kazanıp ancak, ancak ölmeyecek –
kadar az radde bir gelikle,
hırs dolu vahşi bir hayat ile
pençeleşmek ... bu işte ömre kolaylık!

Ey bugün muhteşem safaya bulanana,
zevk ve neşeyle daima kıskanılan
evlerin nazlı tavanlarının altında
yaşayan zümre: Zümresi mutluluğuna!
Adalet ve eşitlikle bir kere düşünen
bu aşağılanmış, bu zavallı, düşkün –
fırkanın yazılmış hor kaderini
siz bugün herkesin saadetini –
gasp eden, öldüren ve zevkle
sonra kendi hesabına yaşatan
sanki kocaman bir şirketsiniz.
Onlar ağlar söner, fakat, ah... siz!

A. Rifkı

"نينوقاب"

كراون [ا] هجو مدميشراق مني
 كنيكغ داي وا دم مرطاخ
 كراكفا سمش دمقفا مني
 نيبتي يتقي قح رلي الكب
 كسما مرتحم راكادف يا
 نوسلوا رارق رب مدتللم ببلق

ردك و روج مدتان ئاك قاب مني
 دادبستسا و ردغ مدري ره مني
 دال ج هاي س كيب مدميشراق مني
 رنزا كويوب رب دمقفا مني
 نوسلوا رازم فرط ره رويستسا

هويشم كيب مناملظ كيب مني
 مودعم سسي لدع و قح ... قييرتنا
 تارج يك مدنس وا مدرن، مدرن
 تندق يك مدنس وا هاوي مدرن
 نوسلوا راكزور يازفا تشمد

رشب فونص ئماح يا ها
 تيرخ و لدع راكادف يا
 تشمدرداب درك يا ها
 رشا تقي قح ئهاد كويوب يا
 نوسلوا راشن رل هيشرم الكس

ببيرحت ئنايزات يا ها
 بيديات ند مهتيا وي كوندنس
 يداديپ و ملظ؛ يرادغ ردغ
 يدايبرف و راز يدمش كسحور
 رلي مالس مكحور كويوب وا
 رلي - مارتحا مك مهظن - الكس
 نوسلوا راكداي ملان قوغوب وش

ناريح

"BAKUNİN"

Yine karşımda ışıklardan yüzün
belleğimde o gizli kederli kinin;
yine ufkuşmda düşüncelerden güneşin
bana hakikati gösteren
ey saygıdeğer fedâkâr ismin
ulusun kalbinde bir karar olsun.

Yine bak evrende haksızlık ve keder
yine her yerde hainlik ve istibdad
yine karşımda bin siyah cellad
yine ufkuşmda bin büyük ejder
istiyor her taraf mezar olsun

Yine bin zalimlik bin suçlu
entrika ... hak ve adalet ise küflü
nerde, nerde o sendeki cüret;
nerde eyvah o sendeki kudret
dehşeti artan rüzgâr olsun

Ah ey insan sınıflarının koruyucusu
ey adalet ve özgürlüğün fedâkârı;
ah ey dehşet dolu hortum fırtınası
ey gerçek yapıtın büyük dahisi
sana ağıtlar serpilsin

Ey kamçısı savaşın
söndün eyvah dize getirmeden
gaddarın gadrini; zulmü ve işkenceyi
ruhumun şimdi inilti ve feryadı
o büyük ruhuna selam eyler;
sana –nazmım ki saygı– eyler
şu boğuk inilti yâdigâr olsun

Hayrân

نوچیا ر هر هف

—مرلتس یلایسوس—

هنوعسم تايح نادنخ و رطاش مدنای وا
 ؛بهذ و ميس سومش ريونت يلايل رديا
 هوسرف تايح سويام و تكاس ... مدنای وب
 .... بش رب نش لمن يردش منم و يلريك مدنای
 ؛ملتس يامن يب ي عس مد مملظم لاييل
 كرشب ناشارغوا ملديدمت ين تايح زأ رب
 مليل نايالراپ مليل يفس رمع اعاش
 .... ني علت دياشن تقيقح نامد روقوا
 يدتالكأ سيراو من تقيقح نامد رب وا
 قولخ نالوا حابم قملناچ ين يرمع عاتم
 يدبا امئاد يفسوطعم يتمكح نوي ع
 .... قوح نايالراپ ملتفاطل تارونت
 .تملظ فذوت ملتقيقح رون يدليجا
 مد مملظم لاييل قلك اراق يديبك رتيب
 مألظ و رون يدش يراق .. بصعت هجو يدنوروك
 ماكح نريو مكح ربارب قوح ملر هر هف
 متش ياروب انتو هي تلادع و قح مكوي يد
 .... ش مقح مجيتن رب وب
 .... تغل جا؟ يمحي حص

۲۰ يناث نيرشت ۱۳۲۵

يريح قحل ادبع

FERRER İÇİN

– Sosyalistlere –

O yanda neşeli ve sevinçli mutlu hayat
aydınlatır geceleri sim ve altın güneşler;
bu yanda ... suskun ve ümitsiz yıpranmış hayat
yanında kirli ve müthiş derinleşen bir acı
Karanlık gecelerde sonsuz bir çabayla;
biraz hayatını uzatmakla uğraşan beşerin
sefil bir ömrün ışınlarıyla parlayan geceye
okur gerçeğin ağzı protesto marşlarını
O bir gerçeğin ağzı ne varsa anlattı
Geçici ömrünü çalmak mübah olan halka
bilge gözleri çevrilmişti daima sonsuz
tatlı aydınlıklarda parlayan hakka
Açıldı gerçeğin ışığıyla karanlık yığın
biter gibiydi karanlık uğursuz gecelerde
göründü zorbalığın yüzü .. karıştı ışık va karanlık
Ferrer'le hakkı beraber yargılayan yargıçlar
diyor ki hak ve adalet evet! budur işte
bu hakkın bir sonucuymuş ...

– Doğru mu? Aah lugât ....

– 20 Teşrin-i Sâni 1325

Abd ul-Hak Hayri

يكنالب

— هيومت روتقود مرتحم —

يلن اج وش امد رون مدنرلزوك؛ لم و مزع مدنزوي
 متجرح: يكنالب، ريودت روي ليا ملزوس رب يي هعلق
 رديلكيه دنلب كرشب تبحم الكذ يلن اش وانالوانايش
 نديتلانفس يس ملغشم ملجم، يي عس يس مدهاجم كنوا
 يلناق وب كن امزها تلانفس؛ كرودم و ليذ مورك
 كرويغ لقع وا يدلوا يكلسم ساسا: يس ملئسم
 رويق رورغ ماج تسم مدوسا ورويس رب مدناي وا
 .. فوغشم يالآ رب مدازا ندركف
 رومقم، برطضم ريقف، مك مقرف وا طقف
 ..؟ فونص تالداجم: متشي ردي ظيغ هافر
 نيزح وب كن باتك تشي عم متشي، يكنالب
 ، يكي رشت مولع يدروقا مدن فئاحص
 كمل و ملاظم عفر) يبيسن مرپ كنوا
 (يكي رحت و مايق كقولخ يس مراچ من الكي
 ملتش مل يوا مدرس راپ يدالشاب لادج
 منايفط يدريو يي يلاها، يس ان ماوع
 ملتش مد. مدن فص كليا كنودرا، يكنالب
 .. من اودع مورك يدروي ررود بودي موجه
 ك(هيت) مقبتنم، مدالدمكحت طقف
 رابش تا و تنيحم تامخد يغي دروواص
 كن يركشل، يكنالب؛ يم اوع فوفص بوزوب
 .. راجان، ركنم، يدلوا ريسا مليتميزه
 ناجي مرپ مايق نراقم قوح و لدع وب
 يدتيك، بولوا وحم مل عن اوم و تامكحت
 نامرديب و ليلاع، رساخو بي اخ، يكنالب
 يدتي لوفان دمروك يمما تداعس

يقفر 1.

BLANKİ

–Muhterem doktor Temo'ya–

Yüzünde azim ve emel; gözlerinde deha ışığı şu canlı
kaleyi bir sözle çeviriyor, Blanki: Saygıya
değer olan o şanlı zekâ insan sevgisinin yüce heykelidir.
Onun mücahedesini çabası, tüm meşgâlesi sefillerden
tüm ezilen ve mağdurun; sefalet ah zamanın bu kanlı
meselesi: Esas mesleği oldu o işleyen aklın.
O yanda bir sürü rahat sarhoşa gurur veren kadeh işleyen
fikirden azade bir alay divane ..
fakat o fırka ki, yosullar muzdaribler, kısıtlanmışlar
refaha hınç güderler işte: Mücadeleleri sınıfların?
Blanki, işte yaşama kitabının bu hazin
sayfalarında okurdu ortaklaşacılığın bilimlerini,
onun prensibi (kaldırılışının mezalim ve elemin
yegane yolu halkın ayaklanması ve tahriki)
Kavgâ başladı Paris'te öyle şiddetle
sıradan insanları, ahaliyi verdi tufanlara
Blanki ordunun ilk safında. Dehşetle
Saldırıp deviriyordu tüm düşmanı
fakat tahakküme gönül vermiş, öcalan Tiye'nin
savurduğu kocaman kuşatıcı ateş saçarlar
bozup saflarını avamın; Blanki, Leşkiri'nin
yola çıkışıyla esir oldu, münkir, naçar ..
Bu adalet ve hakka yaklaşmış heyecan dolu isyan
tahakkümler ve engellerle mahv olup gitti
Blanki, yıpranmış ve kaybetmiş, hasta ve çaresiz
görmeden mutluluğunu ulusların kaybıldı.

A. Rıfkı

یس یقرش لمع

ردز مردام و ردپتل افس مادام
ردز مریسر، زمهر ی عاسم نوناق

؟یم ردیا رطاخرد یرلزب انخ باببرا
ردز مرداد رشب دارفا نوتب هذوس

ملا شمیید هبیک، لمع و ی عس
ردز مریسغیه له [للا] اولوا ندیا ریشبت

دحللا یرا یدملا نم مک ی عاسم ریجنز
ردز مروح رنود مدنأ تایح بالود

ی عاسم یدنأ مزه شوغأ یتیرح
ردز مرد و راد چراخ سیا کلن کسم

زیارقف په زکی رللق لمع بر ای
ردز مرتخا کمرون مک مهردنوس

یضرا ندیا رامع ردی [م] ادقا کرللق زب
ردز مرف و بات یتورث کن مرک منمک

وچنیا ندجاوما هلی عس زردیا دیص زب
ردز مروا تسدیخ ناچرم ملسامل

رخسم هی عاسم باببرا رولوا ملع
ردز مریکاچ مزب وا، یرلغوا کملاع زب

ردز مرواد مزب ملا، زلوق نب، نس

توعد یرلزب اکا شمتهیا بروق مرفس رب
ردز مریب توافتم یواستم توعد

لک مل موس ربارب یدمی لک یرکی دکی
ردز مریج یرزا تبجم مک لک لک

زریمخ نی ع رب مد هیام، زرب هتقلخ
ردز مریکی عنام ضرغ وب یرک ات

ردنیک وب، ربک لوا ندیا تداعس میهست
ردز مردزا زمرلت عیبط مک ایوک

لک مل ملوا ناچکی یردزا مل مریدلوا لک
ردز مروای مزب مدصقم وب متشی

مزال یرلرب ناج، یرلرب لد، یرلرب لا
ردز مریسفا، زمهرس تیوخوا ملتدحو

یراقش ملتوادع و ضغب مل مدیا نایسن
ردز مریاقنم دب زمشد زوی وا مک تا کرت

مدوجو نی ع ناج یرکی ایوک یربک شمیری
ردز مریسپناهج مک ات مل ملوا ناچکی

ندنأ راغوط تقفش وا ملتوق وب مسلوا عمج
ردز مریلتداعس مک یوامس دنزرف

ردارب مروح یرا ندشی! یرا نیکنز یرا
"یدوج ملعم"

İŞÇİ ŞARKISI

Madem ki yoksulluk anne-babamızdır
İş kanunu yolumuz, yoldaşımızdır

Varsıllar zümresi bizleri bellekte tutar mı?
Sözde bütün bireyleri insanın kardeşimizdir

Gayret ve işçi gibi ibadet demiş Allah
Müjdeleyen ulu Allah'la peygamberimizdir

Mesai zinciri ki Mehdi'den lahde kadar
Hayat çemberi onda döner eksenimizdir

Özgürlüğü attı kucağımıza mesai
Miskinlik ise haric evimiz yuvamızdır

Ya Rab işçi kullarınız hep fukarayız
Söndürme ki ışık görmek yıldızımızdır

Biz kulların bayındır kılan yeryüzünü
Köhne görenin serveti güç ve nüfuzumuzdur

Biz avlarız emekle dalgalardan inci
Elmasla mercan bile elimizin nasırır

Alem emekçiler sınıfına fetholunur
Biz alemin oğlu o bizim kulumuzdur

Ey zengin ey! Eli işten mahrum birader
Sen, ben kuluz, Allah adil hükümdarımızdır

Bir sofraya kurup etmiş ona bizleri davet
Davet eşit, farklı olan birimizdir

Yekdiğeri gel böyle beraber sevelim gel
Gel gel ki muhabbet ezeli cevherimizdir

Yaratılıştaki biriz, mayada bir aynı hamuruz
Ta ki bu düşmanlık diğerimizi engelleyendir

Mutluluğu zehirleyen ilk kibir, bu kindir
Güya ki doğalarımız uygundur

Gel öldürelim ejderi yekcan olalım gel
İşte bu maksad da bizim yaverimizdir

El birliği, dil birliği, can birliği lâzım
Vahdetle ahret başımız, tacımızdır

Unutalım nefret, düşmanlık ve ihtilafı
Terk et ki o yüz düşmez gagamızdır

Girmiş gibi güya yeni can vücudun özüne
Yekcan olalım ta ki cihan döşegimizdir

Toplansa bu kuvvetle o şefkât doğar ondan
Göklerin oğlu ki mutluluklarımızdır

“ Muallim Cevdi ”

Edgar Allan Poe

ABD'li şair, kısa öykü yazarı, editör ve edebiyat eleştirmeni. Amerikan Romantik Akımının öncülerinden biridir. İngiliz Gotik Edebiyatını, Yeni Dünya'nın kıyılarına taşımış ve eski gelenekten beslenerek Amerikan Gotik Edebiyatının temellerini atmıştır. Modern anlamda korku, gerilim ve polisiye türlerinin de öncüsüdür. Eserlerinde işlediği tema genellikle ölüm, yalnızlık, insanın kendi iç korkuları ve dehşet olmuştur.

Başlıca yapıtları: Kuzgun, Helen'e, Annabel Lee, Usher Evinin Çöküşü, Kızıl Ölümün Maskesi, Gammaz Yürek, Kara Kedi ve Dedektif Auguste Dupin Öyküleri.

İngilizceden Çeviren: Aylin Karagöz

İstanbul Üniversitesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü, 3.sınıf öğrencisi

Alone

From childhood's hour I have not been
As others were; I have not seen
As others saw; I could not bring
My passions from a common spring.
From the same source I have not taken
My sorrow; I could not awaken
My heart to joy at the same tone;
And all I loved, I loved alone.
Then- in my childhood, in the dawn
Of a most stormy life- was drawn
From every depth of good and ill
The mystery which binds me still:
From the torrent, or the fountain,
From the red cliff of the mountain,
From the sun that round me rolled
In its autumn tint of gold,
From the lightning in the sky
As it passed me flying by,
From the thunder and the storm,
And the cloud that took the form
(When the rest of Heaven was blue)
Of a demon in my view.

Tek Başına

Çocukluktan bu yana olmadım
Diğerlerinin olduğu gibi; görmedim
Diğerlerinin gördüğü gibi; çekemedim
Tutkularımı diğerleriyle aynı kökten
Aynı kaynaktan almadım
Kederimi; uyandıramadım
Yüreğimi neşeye aynı hevesle;
Ve sevdim hep, sevdim tek başıma.
O zamanlar- çocukluğumda, şafağında
Fırtınalı bir hayatın- çekildi
İyiliğin ve kötülüğün kuytularından
Beni tutsak eden o gizem
Şiddetli yağmurdan ya da çeşmeden
Dağın kızıl yamacından
Beni kuşatan güneşten
Altın sarısı sonbaharında,
Gökyüzündeki yıldırımın
Yanı başımdan akıp giden
Gök gürültüsü ve fırtınadan
Ve gözümün önünde
(Gökyüzü masmavi iken)
Şeytan şeklini alan buluttan.

Erich Fried

(6 Mayıs 1921 – 22 Kasım 1988)

Siyasi içerikli şiirleriyle tanınan, Avusturya asıllı, İngiltere'de yaşamış şairdir. Şairliğinin yanı sıra radyo yayıncılığı, çevirmenlik ve deneme yazarlığı da yapmıştır. Shakespeare, T. S. Eliot ve Dylan Thomas gibi şairlerden çeviriler yapmıştır. Siyonist hareketi sert bir üslupla eleştirip sol görüşleri destekleyen eserleri tartışma konusu olmuştur.

*Almancadan Çeviren: Çağdaş Acar
Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim 4.sınıf öğrencisi*

Treue

Es heißt:
Ein gebrochenes Versprechen
ist ein gesprochenes
Verbrechen

Aber kann nicht
ein ungebrochenes Versprechen
ein ungesprochenes
Verbrechen sein?

Sadakat

Demek oluyor ki:
Cayılmış bir söz
aslında söz verilmiş
bir suç

Peki ya mümkün değil mi
cayılmamış bir sözün
aslında söz verilmemiş
bir suç olması?

Erim Bikkul

1978 yılında doğdu. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nden mezun oldu. Almanca ve İngilizceden çeviriler yapan Erim Bikkul, Epsilon Yayınevi'nde Çocuk ve Gençlik Kitapları editörü olarak çalıştı. Geo Dergisi için popüler bilim makaleleri çevirdi. Çevirilerinden Bazıları: Cadı Lili Saçma Büyüler Yapıyor (Knister), Cadı Lili Dedektif Oluyor (Knister), Vahşiler Futbol Takımı 4: Dört Kişiyse Bedel Juli (Joachim Masannek), Vahşiler Futbol Takımı 5: Lokomotif Deniz (Joachim Masannek), Yıldızların Altında (Christian Bienek), Okul Gezisi ve Kısa Mesaj (Joachim Friedrich),

Söyleşen: Seda Özdi

Genç Ç.N. ekibi olarak edebiyat çevirisi alanında başarılı çeviri ürünlere imza atmış genç çevirmenlere kulak vermek istiyoruz. Her şeyden önce, geleceğin çevirmenleri olarak edebiyat çevirisi alanındaki deneyim ve birikimlerinizden yararlanmamız gerektiğine inanıyoruz. Genç ve çok yönlü bir çevirmen olarak, çeviri serüveniniz nasıl başladı?

2003 yılında Epsilon Yayınevi'nde Çocuk ve Gençlik Kitapları Editörü olarak çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra elime gelen kötü çevirilerden bıkip bu işe kendim girişmeye karar verdim. Bu yolda ilerlerken takıldığım noktalarda, yayınevinde çalışmakta olan deneyimli meslektaşlarıma danışma şansım oldu. Şimdiye dek Almancadan Türkçeye çocuk ve gençlik kitaplarının yanı sıra Geo dergisi için çeşitli popüler bilim makaleleri çevirdim. Şu sıralar çeviri yapmaya biraz ara verdim ama güzel bir amaca hizmet edecek başarılı bir metne denk gelirim yine işbaşı yapabilirim.

Çevirmen kimliğinizin yanı sıra bir yayınevinin gençlik kitapları dizisinin editörlük görevini de üstlendiniz. Editörlük göreviniz çevirmenliğinizi nasıl etkiledi?

Aslına bakılırsa nasıl çeviri yapmam gerektiği konusunda en büyük yol göstericilerim, elime gelen berbat çevirilerdi. Kötü çevrilmiş 200-300 sayfalık bir kitabı satır satır düzgün bir Türkçeye dönüştürmekten daha eğitici bir işkence olduğunu sanmıyorum. Bu çeviriler yoluyla ilk olarak nasıl çeviri yapmamam gerektiğini öğrendim ve buradan yola çıkarak çeviriyi nasıl yapmam gerektiğini saptadım.

Çocuk ve gençlik edebiyatının ülkemizdeki durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Kendini gerçek anlamda bu işe adanmış birkaç yayınevi dışında, kaydadeğer ürünler yayımlandığını düşünmüyorum. Türkçe yazılmış çocuk ve gençlik kitaplarından bahsedecek olursak; nitelsiz kitaplarla dolu piyasada "yazarların" pek çoğu başarılı işler çıkarmak yerine, okul yönetimleriyle ve eğitim müdürlükleriyle ilişkilerini sıkı tutup toplu satışlar yoluyla kar elde etmeye uğraşiyor. Eğer sektör yeterince büyük olsaydı, satış için koşturacak başka kişiler olabilirdi ve o zaman yazarlar kafalarını daha iyi kitaplar üretmeye kafa yorabilirdi. Bu dediklerimin gerçekleşmesi için elbette daha çok kitap alınıp satılması ve böylece pazarın büyümesi gerek.

Yabancı kitaplarda ise ağırlıklı olarak aksiyona dayalı gençlik ve çocuk kitaplarına ya da tüm dünyada aynı anda oyuncak, film, giyim gibi binlerce yan ürünüyle beraber piyasaya sürülen hikâyelere yer veriliyor. Bunca geniş bir kitleye hitap eden bu hikâyeler ise haliyle her zaman en yüksek kalitede olamayabiliyor.

Büyük ölçekte bakıldığında internetin, bilgisayar oyunlarının, cep telefonlarının ve hepsinden önemlisi televizyonun hayatımızdan sürekli rol çaldığı bir dünya düzeninde kitaba ayrılan vakit ve bütçe giderek azalıyor olmalı diye düşünüyorum.

Çevirmenliğin ve editörlüğün yanında aynı zamanda fotoğrafçılık, ressamlık, gezginlik ve jonglörük gibi edebiyat dışı pek çok renkli uğraşlarınızın da olduğunu öğrendik. Böyle çok yönlü biri olmanın çevirmenliğiniz üzerinde nasıl bir etkisi oldu? Jonglörük bize çevirmenlerin, özellikle de edebiyat çevirmenlerinin kelimelerle yaşadıkları deneyimleri anımsattı. Siz bu anlamda hem objelerle hem de kelimelerle oynayan birisiniz.

Üniversitede resim eğitimi aldım ve resim yapmaya hâlâ devam ediyorum. Resim konusundaki temel bilgilerimin üstüne fotoğraf pratiğini eklemek nispeten kolay oldu. Bu uğraşlara, son olarak, neredeyse tüm ulaşımımı sağladığım bisiklet ve bir anlamda bisikletin su üzerinde yapıları olan deniz kayağı eklendi. Bu durumda herhangi bir bölgeyi bisikletle ya da deniz kayağıyla gezebiliyor –ki bence bir mekanı tanımak için en uygun araçlar bunlar- gezerken fotoğraflar çekebiliyor ve gezi yazılarımı bu fotoğraflarla destekleyebiliyorum. Yine üniversitede okurken ilgilenmeye başladığım jonglörük de belli bir noktaya getirdim ve bir dönem bu alanda çeşitli işler yapıp bazı gösterilerde yer aldım. Jonglörükün faydaları çevirmenlik de dahil olmak üzere tüm hayata yayılır. Bu uğraş, sıradan bir gün içinde karşınıza çıkan pek çok durumun üstesinden gelmenizde yardımcı olur. Hem fiziksel hem de ruhsal anlamda denge, hız, sükunet ve farkındalık kavramlarını günlük hayatınıza taşımanıza yardım eder; ayrıca o an yaptığınız iş her ne ise ondan aldığınız keyfi kaybetmemeniz gerektiğini size hatırlatır. Ayrıca yaptığınız işte seyircinin –ve çevirmenlik söz konusuysa okuyucunun- bakış açısını da hesaplıyorsunuz. Çevirmenliği ve genel olarak yazıyla ilgilenmeyi ise en çok, Lego’larla büyük makineler ya da şatolar yapmaya benzetiyorum. Lego yapıtaşı çeşitleri, dildeki kelimelerle sınırlıdır ve bunları en etkin ve yaratıcı şekilde bir araya getirmek ise bizlere kalmış.

Çeviri serüveninizde çevirmenliğinizi beslediğini düşündüğünüz şeyler nelerdir? Bu konuda bizlere önerileriniz var mıdır?

Çevirmenlik çok geniş bir alan, dolayısıyla besleneceğiniz kaynaklar da o ölçüde geniş olacaktır. Dilimizde ve yabancı dilde yazılmış edebi eserlerin orijinallerinin yanı sıra dilimize yapılan başarılı çevirileri de okumak, tahmin ediyorum yapılacak en eğitici çalışmadır. Bundan başka güzel şarkı sözleri, her alandan yerli-yabancı bilimsel makaleler, mizah dergileri ve televizyon dizisi ya da sinema filmi çevirileri de izlenmeli; çevirilerde yapılan yanlışlar yakalandığında bunlardan ders çıkarılmalı. Hayata karşı algılarımızı genel olarak açık tutmak, her konuda olduğu gibi çevirmenlikte de bize fayda sağlayacaktır.

Lord Dunsany

(24 Temmuz 1878 – 25 Ekim 1957) Özellikle fantezi edebiyatındaki başarısıyla tanınan roman ve drama yazarı Dunsany Baronu Edward John Moreton Drax Plunkett eserlerini Lord Dunsany adıyla yayımlamıştır. Eserleri arasında yüzlerce öykü, roman, tiyatro oyunu, şiir, deneme ve otobiyografi bulunuyor. Rhymes from a Suburb ve The Spirit of the Bog gibi şiir kitapları yayımlandı. Asıl büyük başarısını 1905'te yayın dünyasına katılan The Gods of Pegana adlı beğenilen öykü kitabı ile elde etti.

İngilizceden Çeviren: Çağdaş Acar
Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim, 4.sınıf öğrencisi

The Tomb of the Pan

"Seeing," they said, "that old-time Pan is dead, let us now make a tomb for him and a monument, that the dreadful worship of long ago may be remembered and avoided by all." So said the people of the enlightened lands. And they built a white and mighty tomb of marble. Slowly it rose under the hands of the builders and longer every evening after sunset it gleamed with rays of the departed sun.

And many mourned for Pan while the builders built; many reviled him. Some called the builders to cease and to weep for Pan and others called them to leave no memorial at all of so infamous a god. But the builders built on steadily.

And one day all was finished, and the tomb stood there like a steep sea-cliff. And Pan was carved thereon with humbled head and the feet of angels pressed upon his neck. And when the tomb was finished the sun had already set, but the afterglow was rosy on the huge bulk of Pan.

And presently all the enlightened people came, and saw the tomb and remembered Pan who was dead, and all deplored him and his wicked age. But a few wept apart because of the death of Pan.

But at evening as he stole out of the forest, and slipped like a shadow softly along the hills, Pan saw the tomb and laughed.

Pan'ın Mezarı

"Madem ki..." dediler, "...koca Pan öldü, ona bir mezar hazırlayıp anısına bir abide dikelim ki eski zamanların yalan yanlış tapınışları herkesce hatırlansın, terk edilsin." Böyle dedi münevver toprakların insanları. Görkemli, beyaz bir mezar inşa ettiler mermerden böylelikle. Yapı yavaş yavaş yükseldi inşa edenlerin ellerinde, uzadıkça uzadı, her akşamüstü günbatımından sonra güneşin yitmekte olan ışınlarıyla parladı. İşçiler Pan için anıtı inşa ederken kimi ağıtlar yaktı, kimi sövdü durdu ona. Kimileri işçileri durdurup onları ağıt yakmaya çağırdı, kimileriyse böyle kepaze bir tanrı için anıt dikmemeye ikna etmeye çalıştı. Ancak işçiler istiflerini hiç bozmadı.

Günün birinde inşa tamamlandı, deniz kıyısındaki yalçın bir kayalık gibi dikildi mezar. Pan, boynunda meleklerin ayak izleri, tepesinde mütevazı bir baş ile resmedilmişti. Mezar tamamlandığında güneş çoktan batmıştı. Ama artakalan parıltı, Pan'ın dev cüssesi üzerinde hâlâ gül rengiydi.

Şimdi artık münevver insanlar gelip mezarı görmüş, ölen Pan'ı anmıştı. Hepsisi de ona, onun o günahkâr devrine acımişti. Sadece küçük bir kısmı ağladı ölümüne.

Akşam olduğunda ormandan usulca ayrılırken, tepelerin arasından gölge gibi süzülen Pan anıt mezarı gördü. Güldü.

Ferit Edgü

*İngilizceye Çeviren: Esra Seçil Sevinç
İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, 3.sınıf öğrencisi*

Elma

O, sınıfın en suskun çocuğuydu.
Aradan yıllar geçti.
Bir gün, gazetede fotoğrafını gördüm.
Hiç değişmemişti.
Yazar olmuş. Kitapları yayımlanmış.
Sekreterimden, bana, kitaplarından birini almasını istedim.
Ertesi sabah masamın üzerinde buldum, onun Elma adlı kitabını.
Sekreterim, gece okumaya çalıştığını ama başaramadığını söyledi.

O akşam TV seyretmedim. Elimde çocukluk arkadaşımın kitabı odama çekildim.
Bir saatte tüm kitabı okudum. Ama sabaha değin uyuyamadım. Tüm kitap, bir gün, bir okul arkadaşının, ona, iki ders arasında ekşi bir elma verip boynunu, kulaklarını, dizlerini nasıl okşadığını anlatıyordu.

Elma

He was the quietest kid in class.
The years have passed.
One day, I saw his photo in a newspaper.
He hadn't changed..
He has become a writer. His books have been published.
I told my secretary to buy me one of his books.
The following day, one of his books named "Elma" was on my table.
My secretary said that she tried to read it but failed.

That night I didn't watch TV. I started to read my childhood friend's book in my room.
I read the whole book in an hour. But I couldn't sleep until the morning. The book was about that one day, one of his schoolmates gives him a sour apple, and how he strokes his neck, ears and knees.

Özdemir Asaf

CANBAZ

Bırakıverdi kendini telden
gözleriyle oynamak için seyircilerin.
bakışları delen bir düşüşle, birden
can verdi canbaz.

İngilizceye Çeviren: Burcu Uluçay

Marmara Üniversitesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü, 2.sınıf öğrencisi

TIGHTROPE WALKER

It was only in an instant
Did he relinquish the rope
To play with the eyes of audience
Suddenly, with a fall penetrating into the gaze
The tightrope walker ceased to walk

Ayşe Nihal Akbulut

Yapılmayan Çeviriye Eleştiri

Çeviri bölümlerinde çeviri eleştirisine ilişkin bir yazıda çeviri eleştirisinin doğasının bütünselliğine dikkat çekmeye çalışmıştım.(1) Bu nedenle eleştirmenin çeviri olgusunun tek bir yönüne odaklanarak değerlendirme yapmasının kendisini haksız yargılara ve yüzeysel bir değerlendirme çıkmasına sürükleyeceğini vurgulamıştım.

Örneğin, yalnızca metne, metin içi dil verilerine odaklanmak, çeviriye öncelikle ve yalnızca dilbilim paradigması içinden bakmak bu tür sonuçlara yol açabilir. Oysa, çevirmen kararlarında metin dışı olguların da etkin olduğu bir gerçek. Tıpkı şiir metnini kuran ozan gibi çevirmenin de kullandığı gereç dildir ama yine tıpkı ozan gibi bir de bu hamuru yoğurduğu tekne vardır: Dış dünya. Kendi yaşamından ve birikiminden başlayarak içinde bulunduğu sürem ve uzama değin birçok parametre içinde ve etkisinde çalışır.

Çeviri eleştirisi deyince aklımıza ilk gelen yazın çevirisi oluyor; ele alınacak başlıca yönün de dil verileri olması bekleniyor. Haksız mıyız? Bir büro çevirmenini kim eleştirecek, eleştiri kim yayımlayacak, kim ilgilenip okuyacak? Öte yandan, yazın çevirisini eleştirsek bile iletişim kanallarımız çok az sayıda. ÇN ve bir iki benzeri yazın dergisi ya da kitap eki yer verecek de çeviri eleştirmeni sesini duyuracak. Akademi içinde bile, çalıştay ve meslektaylarda yapılan çalışmalarda çoğunlukla ancak yazın çevirisi eleştirisi akla geliyor. Pek az özel alan çevirisinin, teknik çevirinin, tıp, hukuk, otomotiv çevirisinin eleştirisi yapılmış ya da yapılmaktadır.

Gerçi, çeviri eleştirisi dediğimiz olgunun çeviri süreci içindeki her adımdaki değerlendirmeyi içerdiğini düşünürüz; çünkü bu tür çevirilerin düzeltmeleri, işverenleri, çevirinin kullanıcıları da aldıkları kararlarla (çeviride düzeltmeler, çevirmene yeniden iş verip vermeme gibi) bir tür değerlendirme ya da eleştiri işlemi gerçekleştirilmektedirler.

Çeviri eleştirisi örneği oluşturacak bir yazı yazmam istendiğinde, yukarıda saydığım nedenlerle ilk aklıma gelen hem yazın dışı hem de dil dışı bir eleştiri oldu: Çeviri dizgesine yönelik bir eleştiri.

Daha önce derslerde ve bir başka yazıda ele aldığım *Pippa Bacca* olayı buna bir örnek. 08.11.2008 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde haber olarak yer alan “Duruşmada tercüman skandalı” başlıklı yazı bizi çeviriyi eleştirirken yayılma alanımızın metnin ne denli uzağından başlayabileceğini, çeviri dünyasının tüm oyuncularını, durumlarını ve koşullarını içerebileceğini sergiliyor. Oluşturulan bir çeviri metni yok. Oluşturulamayan metin ya da metnin oluşturulamaması durumu ile onun doğurduğu sıkıntılar değerlendirildiğinde çeviri dünyasının gerçekleriyle yüz yüze geliyoruz. Bu örneğe eleştirel bakıldığında mahkemede sözlü çeviri gereksinmesi gibi, duruşmanın yapılmasını doğrudan etkileyen yaşamsal bir zorunluluğun, bir “insan hakkı”nın karşılanmadığını, mahkemenin bir toplum çevirmeni sağlayamadığını görüyoruz. Bir ucu çeviriyle ilgili herkese dokunan bu durum, çeviri dışından bakanların merceğinden değerlendirildiğinde oluşan söylemde çeviri eleştirilerinde alışageldiğimiz, anlamı çarpıtan kalıp söz ve önyargılar kulağımıza hemen çalınır. “Tercüman skandalı” başlığı bize sanki mahkemede bir çevirmen varmış da bu çevirmen ya yaptığı çeviriyle ya da “ahlaka mugayir” başka bir davranışıyla çevirmenlerin ve çevirmenliğin yüzünü kıztartmış izlenimini verir. Başlığın ve genel söylemin verdiği izlenimin tersine, yanlısın adresi mahkemedeki toplum çevirmeni yerine başka yerdir. Aynı örneği değerlendirdiğim, çeviri eğitiminde çeviri eleştirisinin işlevi konulu yazıda değindiğim birkaç noktayı yinelemek istiyorum.

“Toplum çevirmenini sağlayamayan hukuk dizgesinden başlayarak, çeviri derneği, çevirmenler birliği gibi kurumların var olduğu ülkemizdeki çeviri kurumlarına da bir pay düşmekte, giderek çevirmenlik mesleğini taşıyan herkes kişisel olarak bir sorumluluk yüklenmektedir. Tıpkı hukuk dizgesinde avukat tutma olanağı bulunmayan sanığın savunma hakkını gereğince kullanabilmesi için Baro'dan avukat isteme hakkı gibi bir çeviri birliği ya da meslek odasından çevirmen isteme hakkı neden olmasın? İşte derste bu tür metinler ve tartışmalarla çevirmen adaylarına çeviri eleştirisinin yayılımı açıklanırken bir yandan da fırsat eğitimi ile mesleğin insani ve törel boyutu ile çevirmenlik sorumluluklarına, durumdan kendimize bir görev çıkarma sorumluluğuna ilişkin bilinçlendirme sağlanır. Afette Rehber Çevirmenlik(2) gibi toplumun yine bu türden ortak bir sorununa çözüm getirme amacıyla bu dizge içinde oluşturulmuş bir örgütlenme ve çevirmen ağı örneği ele alınarak çeviri dizgesine gerek bu alanın içinden gerekse dışarıdan getirilen eleştirilerin nasıl yaratıcı sonuçlara varabileceği de sergilenir.”(3)

Bir zamanlar bir buzdolabı reklamının ortaya attığı bir sözle betimleyecek olursak, çeviri, “içi dışından büyük” bir olgu. Çeviriyi eleştirme çabası, ilk adımda tüm dizgeyi, tüm değişkenleri sorgulamaktan yola çıkmaz, karanlıkta kalmış nedenlere ışık tutmaya çabalamazsa, yalnızca metne saplanır kalırsa, bir kör noktada tıkanır; üretmek, geliştirmek yerine, tüketici, dönüt alınmayan, “avara kasnak” dönen bir kısır döngü oluşturur.

Dipnotlar:

1. Akbulut, Ayşe Nihal. 2008. *Çeviri: İnceleme, Araştırma, Eleştiri* (Dokuz Eylül Üniversitesi – Yayına Haz. Doç. Dr. Gülperi Sert) içinde “Eğitimde Çeviri Eleştirisi”.

2. ARÇ bkz. www.ceviridernegi.org

3. Akbulut, a.g.y.

EK. 08.11.2008 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan “Duruşmada Tercüman Skandalı” Başlıklı haber metni:

İtalyan Sanatçı Pippa Bacca'yı Öldüren Karataş'ın Yargılanmasına Başlandı

DURUŞMADA TERCÜMAN SKANDALI

KOCAELİ (Cumhuriyet) – Barış ve güven mesajı vermek için gelinlikle yola çıkan “Pippa Bacca” adıyla tanınan İtalyan sanatçı Giuseppina Pasqualina Di Marinco'yu, tecavüz ettikten sonra boğarak öldüren Murat Karataş'ın yargılanmasına başlandı. Ancak Pippa Bacca'nın annesi, duruşmada yeterli derecede İtalyanca bilen tercüman olmadığı için konuşamadı.

Kocaeli 1. Ağır Ceza mahkemesindeki duruşmaya “ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası” istemiyle yargılanan sanık Murat Karataş (38) ile İtalyan sanatçının annesi Elena Manzoni, avukatları Mehmet Eke katıldı.

Manzoni, duruşma öncesinde avukatı aracılığıyla yaptığı açıklamada, yaşanan olaydan dolayı Türk halkına, Türkiye'ye karşı önyargıları olmadığını yineledi. Manzoni, sanığın ailesini ziyaret edeceği yönündeki haberleri de yalanladı. Ancak duruşmada yeterli derecede İtalyanca bilen tercüman olmadığı için Manzoni ifade veremedi. Sanık Karataş da maddi durumu iyi olmadığı için avukat tayin edilmesini istedi. Mahkeme, sanığa müdafii tayin edilmesi için Kocaeli Baro Başkanlığı'na, yeterli derecede İtalyanca bilen bir tercümanın duruşmada hazır edilmesi amacıyla cumhuriyet savcılığına yazı yazılmasına karar vererek duruşmayı erteledi.

Duruşma sonrası açıklama yapan avukat Mehmet Eke, avukat ve tercüman sorunlarının duruşma öncesinde çözümlenmesi gerektiğini vurguladı. Elena Manzoni ise zanlıyı görünce neler hissettiğinin sorulması üzerine, “Fotoğrafını daha önceden görmüştüm ama kafasını kaldırıp gözlerimin içine bakmaya cesareti olmadı” dedi.

Necdet Neydim

Diliçi Çeviride Tanım Sorunları

ve İki Şiir Çevirisinden Yola Çıkarak Diliçi Çeviriye Eleştirel Bir Yaklaşım

Çeviriyi genel olarak yabancı bir dilden kendi dilimize yapılan eylem olarak kabul ederiz. Bu anlayış çok yanlış değilse de tam bir doğruluk içermez. Şöyle günlük hayatımıza baktığımızda çevirinin onu ne denli kuşattığını görebiliriz. Televizyonlardaki yabancı filmlerden, dizilerden, gazetelerdeki yabancı haberlerden ya da makalelerden söz etmiyorum; aksine kendi dilimizde gerçekleşen her türlü eylemden söz ediyorum.

Sabah uyanırsınız gece gördüğünüz bir rüyanın etkindesinizdir. Rüyanızda bir sürü olay, konuşmalar yaşamışsınızdır. Ama onları hiçbir zaman oldukları gibi, düz anlamıyla anlamazsınız. Görsel ya da sözlü, yazılı metinlerin hepsi başka anlamlar.taşır ya da siz öyle düşünür, bunları anlamaya yani anlayacağınız bir dile çevirmeye kalkarsınız. Evdeki eşiniz, sevgiliniz size ne kadar güzel, sevimli olduğunuzu söyler; ama siz o andaki ruh halinizle metni düz ya da başka anlamlar yükleyerek algıyorsunuz. Sonucu da buna yüklediğiniz anlam belirler. Bir gülümseme ya da bir kavga.

Sözcükler, sizin dilinizden olsa bile her zaman bildiğiniz anlamları taşımazlar. Onlara her zaman yeni anlamlar yüklenebilir ve bu nedenle her sözcük, her tümce her oluşturulan metin yeniden çevrilmeye gereksinme duyar.

Mahkemeye gidersiniz hukuk sizden başka bir dil bekler. Bilmezseniz, hukuğu size çevirecek avukata ihtiyacınız vardır. Hastaneye gidersiniz doktorun söyledikleri size yabancıdır, o zaman ona, "bunu benim anlayacağım bir dille söyler misiniz", dersiniz. Yani beklentiniz çeviridir.

Aslına bakarsanız her uzmanlık alanı başka bir dildir. Siz onu oluşturan sözcükleri bilirsiniz; ama yüklendiği anlamları bilmezseniz anlamazsınız. Hukuk, tıp, felsefe, mimari, ekonomi, fen bilimleri, sosyal bilimler, askeriye, meslek alanları, her birinin dili ayrıdır. Alt kültür dilleri vardır. Gençlik dili, argo, çocuk dili, yasa dışı örgütlerin dilleri, çeşitli kültür gruplarının dilleri v.d. buna örnek gösterilebilir. Yöresel ağızlar vardır. Kendi ülkenizde farklı ağız ve kültürler sözcüklere farklı anlam yüklerler. Bu nedenle ağızlar arası çeviriye gereksinme duyarsınız.

Sözünü ettiğimiz tüm bu alanlar ve gruplar aynı sözcük dağarcığını -özelde bazı yabancı sözcükler içerse de- kullanırlar. Ama yüklenen anlam farklılıkları nedeniyle sürekli çeviriye ihtiyaç duyarsınız. Bunu ya bilen biri sizin için yapar ya da siz bilgi birikiminiz çerçevesinde yapmaya çalışırsınız.

Kendi sözcük dağarcığınızdan -özelde bazı yabancı sözcükler içerse de- oluşan bir dil de olsa; farklı uzmanlık alanları, meslek, kültür çevresi ve yörelerde kullanılan dil eğer çeviriye gereksinme duyuyorsa bu süreçte yapılan eyleme "diliçi çeviri" diyoruz. Küçük bir örnekle yolumuza devam edelim: Hastanede yatan bir hasta ölmüştür. Doktorlar bu durumu "Hasta ex oldu" diye tanımlarlar. Hasta yakınları "onu kaybettik", dostları "aramızdan ayrıldı", çok sevenleri "melek oldu", "göğe yükseldi" derler. Düşmanı varsa "geberdi", "mortu çekti", "cehenneme gitti" dendiğini duyarsınız. Camide imam "hakkın rahmetine kavuştu" der ve onu "merhum" olarak tanımlar. Miras hukuku ona hemen "muris" deyiverir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. En baştaki "öldü" sözcüğü sonraki süreçlerde hiç kullanılmamıştır. Her kültür çevresi her mesleki alan kendi tanımıyla karşılaşmıştır bu sözcüğü. Ve bu karşılaşma, olayı, eylemi, ifadeyi anlaşılır kılmak için yapılmış; kısacası, diliçi çeviri eylemi sözcük bazında olsa da yaşanmıştır.

Şiirde ve düzyazıda diliçi çeviri

Şiirde ve düzyazıda tarihsel süreçte diliçi çeviri çok yapılmıştır. Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Fuzuli gibi şairlerin şiirleri günümüz diline çevrilmeye çalışılmış ve bugünkü kuşaklarca anlaşılması sağlanmak istenmiştir. Nutuk'un ve diğer önemli metinlerini çevrilmesi de diliçi çeviriye örnektir.

Dilin sürekli yenileşme ve gelişme içinde olması, dil devrinleri, ekonomik ve sosyal gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni toplumsal yapılar ve yaşam anlayışları (paradigmatal değişimler), dili etkiler ve bunun sonucunda dil ve onu oluşturan sözcükler yeni anlamlar kazanabilir ya da dile yeni sözcükler ve kavramlar eklenebilir. Bu da dil kullanımında ve anlaşılmasında farklılıklar yaratır. Böyle durumlarda da diliçi çeviri gerekir. Osmanlıca metinlerin günümüz Türkçe'sine çevrilmesi diliçi çeviriye bir örnektir.

Ödemiş ağzına çevrilmiş iki şiir ve diliçi çeviriye eleştirel yaklaşım

Bu aşamada, diliçi çeviriye, şimdiye kadar (belki de) bu şekilde pek fazla denenmemiş bir örnekle yaklaşmak ve bu örnek üzerinden çeviri yaklaşımlarını değerlendirmek istiyorum: Şiiri diliçinde farklı bir ağıza çevirmek.

Özgür Savaşçı benim de memleketim (doğup büyüdüğüm yer) olan Ödemiş'lidir. Şair bir babanın (Fethi Savaşçı) oğludur ve şairdir. Münih Ludwig Maksimilien Üniversitesi'nde Osmanlıca doçentidir ve çevirmendir. Savaşçı, şiirin özgün ve çevrilmiş halleriyle farklı kültürel ve coğrafi çevrelerde nasıl anlaşılabilceği üzerinde düşünmüş ve özelinde ünlü şairlerimizden bazı örnekleri yöresel ağza (Ödemiş Ağzı) çevirmiştir. Benim de çok yakından tanıdığım anneannesini düşünerek yaptığı bu çevirileri aşağıda ele almaya çalışacağım. Savaşçı, çeviriyi yaparken yöresel kültürü, sözcüklere yüklenen anlamı, alımlamayı, ağızların içerdiği feodaliteyi gözden uzak tutmamış ve çeviriyi yaparken bunların yansımalarına özen göstermiştir.

İlk metnimiz Ahmet Muhip Dranas'ın "Fahriye Abla" şiiridir. Şiir ve diliçi çevirisi karşılaştırıldığında ağız çevirisinde fonetik vurguların yansıtılmaya çalışıldığı görülür.

FAHRİYE ABLA

Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar,
Kapanırdı daha gün doğmadan kapılar.
Bu, afyon ruhu gibi baygın mahalleden,
Hayalimde tek çizgi bir sen kalmışsın, sen!
Hülyasındaki geniş aydınlığa gülen
Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanınla
Ne güzel komşumuzdun sen Fahriye abla!

Eviniz kutu gibi küçücük bir evdi,
Sarmaşıklarla balkonu örtük bir evdi;
Güneşin batmasına yakın saatlerde
Yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede.
Yaz, kış yeşil bir saksı ıtır pencerede;
Bahçende akasyalar açardı baharla.
Ne şirin komşumuzdun sen, Fahriye abla!

Önce upuzun, sonra kesik saçın vardı;
Tenin buğdaysı, boyun bir başak kadardı.
İçini gıcıklardı bütün erkeklerin
Altın bileziklerle dolu bileklerin.
Açılırdı rüzgârda kısa eteklerin;
Açık saçık şarkılar söyledin en fazla.
Ne çapkın komşumuzdun sen Fahriye abla!

Gönül verdin derlerdi o delikanlıya,
En sonunda varmışsın bir Erzincanlıya.
Bilmem şimdi hâlâ bu ilk kocanda mısın,
Hâlâ dağları karlı Erzincan'da mısın?
Bırak, geçmiş günleri gönlüm hatırlasın;
Hatırada kalan şey değişmez zamanla.
Ne vefalı komşumdun sen Fahriye abla!

FÂRİYE ABA

*Kömür kokusu aldı mı ortalığa,
Âşam ômudan kapanîdi gapılâ.
İçi geçmiş ilâhna gibi bu ev-arasındana,
Aklımda bi tek sen gâmişin gâri bi tek sen!
Aklıñdaki zinâlıglara gülüb geçiveren
Gözlêñ, dişlêñ bi di gerdanıñnan
Pek dayı gôşumuzduñ sen Fâriye aba.*

*Eviñiz el gadâ güccücüg bi evdi
Balkonunda gayım guyum sâmaşıglâ vâdı
Gün batılag kölgesi de
Sankilem çaylâñ içinde yıkanîdi.
Yaz gış pençiresindeki saksılâda çiçeğlê
Baharın akasyılâ açâdı bahçanda
Pek dadlı gôşumuzduñ sen Fâriye aba.*

*İlk-evlâ tımışgı gibiydi sôra kesdirdiñ saçlâña
Ellêñ ayaglâñ gatmê gibi boyuñ dibbalcanı gadâdı
Dirseglêñe gadâ pileziglere gören adamlara
Şeytan çâpmış gibi olıdu
Bi di örüzgê üfürdü mü oracîñ buracîñ görünüdü
En yakası açılmadıg şarkıları sen çıvirîdiñ
Ne zinâ gôşumuzduñ sen Fâriye abla.*

*Göğnünü gabdırmış dêlêdi o ganâriye
Oldu olceg gırıldı naceg gâşmışıñ Erzincanlı birine
Dağıñ daşıñ arasında bötü böğcünüñ içinde
Bilmiyom gâri hâlâ orlâda mı yaşıyoñ
Yôsulam hâlâ o govaniñ gahrına mı çekiyoyñ
Elleşme gâri bene aklımı geli geliveriyo
Aklı giren goley goley çıgceg mi sanıyoñ
Pek vefâlî gôşumduñ sen Fâriye aba.*

Şiiri ve çevirisini karşılaştırmalı olarak ele alırsak:

Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar,
Kapanırdı daha gün doğmadan kapılar.

*Kömür kokusu aldı mı ortalığa,
Âşam ômudan kapanîdi gapılâ.*

İki dizeye karşılıklı olarak baktığımızda bilinmeyen sözcük olmadığını görürüz. Ancak ağız çevirisinde sözcüklerin sesletimiyle birlikte anlam yükündeki farklılık gözümüze çarpar. Havasını “keskin bir kömür kokusuyla dolması” hem kentli bir yorum hem de soyutluklar içerirken “kömür kokusunun ortalığı alması” yani kaplaması daha somut bir yorumdur. Çevirmen bir başka yorumu “gün doğmadan kapanan kapılar” yerine “akşam olmadan kapanan kapılar” diyerek yapmıştır. Bu, yöresel (feodal yaşam biçiminden yola çıkarak) bakıldığında daha doğru bir karşılamadır.

Bu, afyon ruhu gibi baygın mahalleden,
Hayalimde tek çizgi bir sen kalmışsın, sen!

*İçi geçmiş ilâhna gibi bu ev arasındana,
Aklımda bi tek sen gâmişin gâri bi tek sen!*

Bu iki dizenin karşılaştırmasında da feodal ve kentli bakışı net olarak görmek mümkündür. “Afyon ruhu gibi baygın mahalle” soyut tanımlama olarak özgün şiirde yer alırken “içi geçmiş lahana” doğadan dokunulabilir bir yorum olarak çeviride karşımıza çıkıyor. “Hayalinde kalmak”, “aklında kalmak” olarak karşılanmış Ödemiş ağzına çevrilirken; çünkü çevirmen kültürel olarak olayın somutlanması gerektiğini düşünmüştür.

Hülyasındaki geniş aydınlığa gülen
Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanıyla
Ne güzel komşumuzdun sen Fahriye abla!

*Aklıñdaki zinâlıglara gülüb geçiveren
Gözlêñ, dişlêñ bi di gerdanıñnan
Pek dayı gôşumuzduñ sen Fâriye aba.*

Bu dizelerde özellikle dikkat çeken, “hülya”nın “akıl”; “geniş aydınlık”ın “zinalık” olarak karşılanmasıdır. “Hülya”ya bulunan karşılık onay konusunda sorunsuzken, “geniş aydınlık”ın soru işareti oluşturması mümkündür. Ancak, bu sözcüğe yüklenen anlam sözlük anlamının ötesinde yasak düşlemeleri içerir. Bu da “geniş anlamda düş kurmak” demektir. Üçüncü dizedeki “güzel” çeviride “dayı” sözcüğüyle karşılanmıştır. “Dayı”, “iyi, güzel, hoş, sevimli” anlamlarını içerir.

Eviniz kutu gibi küçücük bir evdi,
Sarmaşıklarla balkonu örtük bir evdi;
Güneşin batmasına yakın saatlerde
Yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede.

*Eviñiz el gadâ güccücüg bi evdi
Balkonunda gayım guyum sâmaşıglâ vâdı
Gün batılag kölgesi de
Sankilem çaylâñ içinde yıkanîdi.*

“Kutu gibi” geometrik bir tanımlamadır. “El kadar” derken tanım elle tutulur bir hale sokulmuştur ve yöresel olarak anlaşılır kılınmıştır. “Sarmaşıklarla örtük” olması “gayım guyum” sözcükleriyle karşılanırken “gayım guyum”un yoğunluk ve kalabalıklık içermesinden yararlanılmıştır. “Gün batmasına yakın”, “gün batılag” denerek karşılanmış ve yöresel ağızların sözcük ve hece tasarruflu ifade şekli özellikle vurgulanmıştır.

Yaz, kış yeşil bir saksı ıtır pencerede;
Bahçende akasyalar açardı baharla.
Ne şirin komşumuzdun sen, Fahriye abla!

*Yaz gış pençiresindeki saksılâda çiçeğlê
Baharın akasyilâ açâdı bahçanda
Pek dadlı gôşumuzduñ sen Fâriye aba.*

Buradaki dizelerde ise özellikle yöresel ve ağza uygun sesletim öne çıkarılmıştır. Tek fark, “şirin” sözcüğü “tatlı” sözcüğüyle karşılanmıştır ki, bu karşılık yöresel olarak en çok kullanılan sözcüktür.

Önce upuzun, sonra kesik saçın vardı;
Tenin buğdaysı, boyun bir başak kadardı

*İlk evlâ tımışgı gibiydi sôra kesdirdiñ saçlâña
Ellêñ ayağlâñ gatmê gibi boyuñ dibbalcanı gadâdı*

“Uzun saç” aynı zamanda “güçlü, yoğun saç” anlamını taşır ve gençlik, güzellik sembolüdür. “Tımışgı gibi” derken çevirmen yöresel olarak bu alımlamayı karşılamış; yoğun, çok, güçlü, uzun anlamlarını bir arada yansıtmıştır. Çevirinin en yöresel tatla yansıdığı dize ise buradaki ikinci dizedir. “Tenin buğdaysı” derken şair bütün bir cildi tanımlarken çevirmen yöre insanının gerçeğinden yola çıkıp vücudun görünen bölgelerini tanımlamış ve “eller, ayaklar” demiştir. “Buğdaysı” benzetmesi yörenin en önemli, en sevilen pidesine yapılan gönderme ile çözülmüştür. Bu karşılığı yöre insanı duyduğunda çok özel bir keyifle tepki gösterir. “Dip patlıcanı” ise, ince uzun ve zarif

bir yapıya sahiptir. Yine yöresel baktığımızda bu karşılık zerafet vurgusunu öne çıkarır.

İçini gıcıklardı bütün erkeklerin
Altın bileziklerle dolu bileklerin.
Açılırdı rüzgârda kısa eteklerin;

*Dirseglêñe gadâ pileziğlere gören adamlara
Şeytan çâpmiş gibi olûdu
Bi di örüzgê üfürdü mü oracîñ buracîñ görünûdü*

Özgün metinde kentli bir erkeğin bilezik dolu bir kola bakışına karşılık çeviride feodal bir erkeğin bakışı olarak karşımıza çıkıyor. Birinin sadece içi gıcıklanırken ki bu, eğitim, sosyal çevrede karşılaşmada yoğunluklara bağlı olarak duyguların dizginlenmesi olarak karşımıza çıkar, diğerinin kadın teni gördüğünde şeytan çarpmış gibi olması onun hem yöresel kültür hem de dinsel kültürün oluştuğu bir kültürel tepkiyle ortaya çıkması doğaldır. “Rüzgâr üfürdü mü oracığın buracığın görünürdü” derken özgün metnin şairinin örtülü söylediği, yöre rüzgârıyla açılıvermiştir.

Açık saçık şarkılar söyledin en fazla.
Ne çapkın komşumuzdun sen Fahriye abla!

*En yakası açılmadı şarkıları sen çivirdiñ
Ne zinâ gôşumuzduñ sen Fâriye abla.*

“Açık saçık”la ayıplık vurgulanmıştır, aynı vurgu çeviride “yakası açılmadı” yani “ayıp içeren” anlamıyla karşılanmıştır. Yine “zinâ” sözcüğü “çapkın”a karşılık verilirken “yasak olanı yapmak” anlamıyla kullanılmıştır.

Gönül verdin derlerdi o delikanlıya,
En sonunda varmışsın bir Erzincanlıya.
Bilmem şimdi hâlâ bu ilk kocanda mısın,
Hâlâ dağları karlı Erzincan'da mısın?

*Göğnünü gabdırmış dëlêdi o ganâriye
Oldu olceg gırıldı naceğ gâşmıñ Erzincanlı birine
Dağîñ daşîñ arasında hôtü böğcünüñ içinde
Bilmiyom gûri hâlâ orlâda mı yaşıyoñ
Yôsulam hâlâ o govaniñ gahrına mı çekiyoñ*

“Gönül vermek”, “gönlünü kaptırmak” anlamıyla karşılanmış; ancak dizede “o delikanlı” derken şairin öteleyen aşağılayan tanımına çevirmenin yörenin de alımlamasını göz önüne alarak “ganari”

demesi ilginçtir. "Ganari" Ödemiş ağzında aşağılama içeren bir sözcüktür. Şairin örtük söylediğine çevirmen açık bir ifadeyle karşılık bulmuştur. En sonunda, yani tüm çareler tükendiğinde, yani "oldu olacak kırıldı nacak" Erzincanlıya varmak. Fahriye Abla evlenmiştir. Feodalitede "kaçılır". Erzincan karlık bir bölgedir, soğuktur, kuraktır. Ama Ödemiş Küçük Menderes ovasının tam ortasındadır ve bereketli topraklara sahiptir. Her ne kadar Ödemiş de etrafı dağlarla çevrili bir çanak ovada ise de karlı ve soğuk havadan uzak bir bölgedir. Sıcaktır, nemlidir. Bu nedenle sıcaklığın sonucu ortaya çıkan "bötü böğcü" kullanılmıştır. Çevirmen bu bölümde daha yoğun açıklama yapma gereksinmesi duymuştur. Bu nedenle dize sayısı artmış ve aynı zamanda çevirmen kaynak metni yorumlayarak aktarmıştır. "Govan" hakaret sözcüğüdür. Şairin iç sesinde var olan öfke, çeviride açık yansıması ve "hâlâ o govanın kahrını mı çekiyorsun" denerek açığa çıkarılmıştır.

Birak, geçmiş günleri gönlüm hatırlasın;
Hatırada kalan şey değişmez zamanla.
Ne vefalı komşumdu sen Fahriye abla!

*Elleşme gâri bene aklımı geli geliveriyo
Aklı giren goley goley çıgceg mi sanıyoñ
Pek vefâli gôşumduñ sen Fâriye aba.*

Aslında bu üç dizenin karşılıklı yansıttığı duygulardaki eşdeğerliği sesletirken bile anlamak mümkündür. Bu şiir bağlamında söylenecek son söz, kentlilik içeren bir şiirin feodalite, yöresellik ve yöreye bağlı bir ağızla söylenmeye kalkıldığında, o yörenin kültürel alımlamalarını da göz önüne alarak çevirmenin hedef kitle dikkate alındığında işlevsel ve başarılı bir çeviri olarak ortaya çıkacağına açık olduğudur. Bu çeviriler Ödemişlilere okunduğunda yöre insanının aldığı keyfi tanımlamak mümkün değildir. Ayrıca bu metni Nâzım Hikmet Kültür Merkezi'nde "Diliçi Çeviri" konusunda yapılan panelde sunduğumda dinleyiciler ve aralarında bulunan yöre insanları çeviri şiire büyük sempatiyle yaklaşmışlardır. Bu da yine çeviri başarısını göstermektedir.

İkinci şiirimiz ikili çeviriyle karşılaşmış bir şiirdir. Fuzulî'nin şiiri önce Türkçeye çevrilmiş ve birinci diliçi çeviri yapılmış, sonrasında ise Ödemiş Ağzı'na çevrilerek ikinci diliçi çeviri yapılmıştır. Fuzulî'nin bu şiirini ve diliçi çevirilerini ilginç kılan, iki çevirmenin, çeviri sürecindeki kararlarıdır aynı zamanda.

LEYLİ VÜ MECNUN

Bu gazel Mecnûn dilindedir (S. 331)

Öyle ser-mestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimim, sâkî olan kimdir, mey û sahbâ nedir

Gerçi cânândan dil-î şeydâ için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-î şeydâ nedir

Vasıdan çün âşıkî müstağni eyler bir visâl
Âşıkâ mâ'şûktan her dem bu istiğnâ nedir

Hikmet-î dünyâ vü mâfihâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeyê dünyâ vü mâfihâ nedir

Âh ü feryâdın Fuzûlî incidipdür âlemi
Ger belâ-yî aşk ile hoşnûd isen gavgâ nedir

LEYLA İLE MECNUN

Öyle sarhoşum ki akıl erdiremem dünya nedir
Ben kimim saki olan kimdir şarap nedir

Gerçi yârdan çılgın gönül için umduğumu isterim
Sorsa yâr bilmem çılgın gönlün umduğu nedir

Kavuşmayı âşığa çünkü dilenmez eyler bir kavuşma
Âşığa sevgiliden her an bu istemezlik nedir

Dünya ve dünyadakilerin nedenini bilen bilgin değil
Bilgin oçur bilmeye dünya ve dünyadakiler nedir

Ah ile çığığın Fuzûlî inletrmektedir âlemi
Eğer aşkın belâsı ile hoşnut isen kavga nedir

Standart Türkçeye aktaran Sadık Deniz (Bugünün Diliyle Dîvân Şiiri, 2. basım, Serhat Yay., İstanbul 1983, s. 58/59.)

LEYLÂ İLEN MECNUN

Bu gazel Mecnun'uañ âzındanadır.

*Öğlü kafeyi bulmuşum ki dünya nedir bilemyom ben
Ben kimim, şarab vâceğ kim, içdigim nedir bilemyom ben*

*Debeg göğnüm için yôğklumdan bişey istediym emme
Bi sorsa bene ne isdiyoñ dêye isdedigime bilemyom ben*

*Sarıp sâmilicem emme bi türlü âzım dilim vâmiyo
Hem isdeddirmiyô gâri bene feddan gız isdiceg hâl mi galdı bilemyom ben*

*Dünye haline bilene bilgin dêlemiş hecöğlü işey mi olû a yorum
Bilgin dedigiñ dünya dedigiñdene bi bok annımaz bunu deyom ben*

*Yırtınıb durma gâri Fuzulî yêle göğlê inneyib durû
Aşkıñ çantaglısı hoşunu giddiyse sesiñe çıkâma gâri bunu deyom ben*

Kaynak odaklı çeviri diliçi çeviride ne kadar işlevsel?

Yukarıda çevirilerini verdiğimiz Fuzulî'nin Leyla ile Mecnun çevirisinde ilk dikkati çeken, metni, günümüz Türkçesine çeviren çevirmenin, çeviride hiçbir yorum yapmaksızın doğrudan simetrik bir çeviri elde etme çabasıdır. Kaynak metnin buna elverişli olması çevirmenin işini kolaylaştırmış görünmektedir. Kültürel göndermeleri doğrudan anlaşılabilen ve içinde tanıdık sözcük ve kavramların yoğun olduğu bir metnin çevirisinde, kaynak metne daha yakın bir çeviri yapılmasının, okur açısından da zorluk yaratacak bir karar olmadığı ve böyle bir durumda kaynak odaklı çevirinin daha işlevsel olacağı bu örnekte karşımıza çıkmaktadır. Kaynak ve erek metnin kendi içlerinde dil bağlamında simetri oluşturması belki de –özellikle şiirde– ritmin de yakalanması sonucunu doğurabilmektedir.

Ödemiş ağzına yapılan çeviride çevirmen kararları ve eşdeğerlilik mi, simetri mi?

Bu bölümde çeviri karşılaştırmasını kaynak metin üzerinden değil de zaten bir diliçi çeviri olan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin üzerinden yapacağız. Böylece üç aşamalı bir çeviri karşılaştırmasını yeniden yapmak zorunda kalmamış oluruz diye düşündük.

*Öyle sarhoşum ki akıl erdiremem dünya nedir
Ben kimim saki olan kimdir şarap nedir*

*Öğlü kafeyi bulmuşum ki dünya nedir bilemyom ben
Ben kimim, şarab vâceg kim, içdigim nedir bilemyom ben*

İlk iki dizeye baktığımızda yorum içeren bir çeviriye rastlamayız. Şarhoşluk, kafayı bulmak; akıl erdirememek, bilememek olarak karşılanırken, ikinci dizede aslında Türkçeye çevrilmeden bırakılmış olan “saki” (şarap dağıtan güzel), “şarap verecek” olarak karşılanmış. Ancak, çevirinin başından itibaren bize eşlik nakarat sözcükler (özgün metindeki “nedir” sorusuna karşılık bulunmuş) ilginç bir ritm oluşturuyor ve yöresel dil tadını ekliyor şiire: “bilemyom ben” (bilemiyorum ben)

Gerçi yârdan çılgın gönül için umduğumu isterim
Sorsa yâr bilmem çılgın gönlün umduğu nedir

*Debeg göğnüm için yöğklumdan bişey istediym emme
Bi sorsa bene ne isdiyoñ dêye isdedigime bilemyon ben*

“Debeg gönlüm”, “çılgın gönlüme”; “yöğklum” (yavuklum), “yar”e, “emme” (ama), “gerçi”ye karşılık gelmiş ve elbette kendi söyleniş şekliyle.

Kavuşmayı âşiğâ çünkü dilenmez eyler bir kavuşma
Âşiğâ sevgiliden her an bu istemezlik nedir

*Sarıp sâmilicem emme bi türlü âzım dilim vâmıyo
Hem isdedirmiyô gâri bene feddan gız isdiceg hâl mi galdı bilemyom ben*

Bir önceki şiir çevirisinde olduğu gibi bu çeviride de sanırım en dikkat çekici nokta, “yöreselliğin feodaliteyi içinde saklaması” ve feodalitenin soyutluktan pek hoşlanması. Kavuştuğunda pişmanlığın başladığını söyleyen şair, sevgilinin ona yaptığı bıkırtıcı cilvelerden yakınıyor. Çevirmen ise bu dizeleri “sarıp sarmalayacağım”; “ama ağzım dilim varmıyor”, derken hem istettirmemesine, hem de “fettan” (cilveli) kızın onu yorduğuna (hal mi kaldı) vurgu yapıyor.

Dünya ve dünyadakilerin nedenini bilen bilgin değil
Bilgin odur bilmeye dünya ve dünyadakiler nedir

*Dünye haline bilene bilgin dêlemiş hecöğlü işey mi olû a yôrum
Bilgin dedigiñ dünye dedigiñdene bi bok annımaz bunu deyonı ben*

Özgün şiirde saptama ve olumsuzlama “bilen bilgin değil” şeklinde oluşturulurken, çeviride saptamanın rivayet şeklinde ortaya konması ilginç. Olumsuzlama bu rivayet üzerinden yapılırken saptamanın sorumluluğu da yüklenilmemiş oluyor. Ayrıca “Hiç öyle şey mi olurmuş” eldeki bilgiden

yola çıkararak yapılan karşılaştırmalı bir reddi de içeriyor. Üstelik bu bilgi öylesine nettir ki bu netliği anlatacak sözcüklerin de o denli net ve sert olması gerekir. “Bilgin dediğin dünya dediğinden bir bok anlamaz” ve saptama öznel yargıyla güçlendirilir: “Bunu diyorum ben”

Ah ile çılgılığın Fuzûlî inletmektedir âlemi
Eğer aşkın belâsı ile hoşnut isen kavga nedir

*Yırtınıb durma gâri Fuzulî yêle göğlê inneyib durû
Aşkıñ çantaglısı hoşunu giddiyse sesiñe çıkâma gâri bunu deyom ben*

Son iki dizede çılgılık atma sese dönük bir betimleme iken çevirmen buna bedensel betimlemeyle karşılık veriyor: Yırtınıp durmak. “Âlem” kendi içinde evreni de içerirken çeviride bu, “yerler gökler” denerek somutlanıyor. “Çantaklı” ağaç dalının bol çıkıntılı olanına denir; tırmanırken inerken çok acı verir. Ama eğer bundan memnunsaydı yaşayan, o zaman sesini çıkarmaması gerekir. Çevirmen, şairin “kavga nedir” diye sorarak yaptığı son saptama ve eleştiriye karşılık düşüncesini açıkça söyleyerek kendi saptamasını yapıyor: “Bunu diyorum ben.”

Sonuç

Metnimize başlarken diliçi çevirinin hangi gereksinmelerden ortaya çıktığını belirtmiştik. Bu anlayıştan yola çıkararak iki şiir çevirisinin diliçi çeviriyle yöresel bir ağza çevrilmesinde hangi kararların neden verildiğini saptamaya çalıştık.

Uzmanlık alanlarında diliçi çeviri o uzmanlık alanının terimcesine özellikle gereksinme duyar. Ancak, ortak dil, farklı ağızlar şeklinde çeviriye baktığımızda yörenin geleneksel anlayışlarının öne çıktığını görürüz. Yöresel ağızda sözcüklere yüklenen anlamların gelenekten, yani feodalitenin dayandığı toprağa bağlı bir yaşam deneyiminden kaynaklandığına da tanık oluruz.

Dilin malzemesi sözcüklerdir. Ama sözü oluşturan sözcükler alanın, kültürün, coğrafyanın hatta bireylerin ona yükledikleriyle anlam ve değer kazanır. İşte bu süreç, bizi, hayatın her aşamasında diliçi çeviriyle karşı karşıya bırakır.

Oktay Eser

Rönesans Düşüncesinin İlk Kurbanı, Bir Çevirmen: Étienne Dolet İdeolojik Çeviri Kararlarına Eleştirel Kuramın Işığında Öneriler

*“3000 yıllık bir geçmişin muhasebesini yapamayan kişi,
günübürlük yaşar.”*

*Johann Wolfgang Von Goethe (1749-1832)
Alman şair ve romancı*

Nasıl ki insanlar için kendini yenilemek çok kolay değilse toplumlar için de böyledir. Değişmek, çoğu zaman büyük bir dirençle karşılaşmak demektir. Çaba ister ve sıkıntılarla mücadele etmeyi gerektirir. Hayatı anlamlandırmak için yapılan bütün çabalar, toplumda kimi değerlerin kazanılması ve korunması uğrunadır. Toplum, bir arada yaşayan insanlar değildir yalnızca. Aynı ilgi ve çıkarlara sahip çeşitli gruplardan oluşmuştur. Farklı grupların farklı istekleri, ihtiyaçları ve de ideolojileri bulunur. Güçlü ideolojiler, benimsedikleri değerleri o toplumun ötekilerine de kabul ettirme eğilimi ve çabası içinde olurlar. İdeolojiler, güç gösterisine girdiğinde ise çatışma kaçınılmazdır. İdeolojileri yöneten güç odakları arasında çeviri eserleri ile fikirlerin topluma yayılması ve kabul görmesinde büyük pay sahibi çevirmenler de vardır. Çatışmanın çok şiddetli yaşandığı iki olaydan biri Cumhuriyet döneminde Türkiye’deki hümanizma hareketi, diğeri ise Avrupa’nın temellerinin atıldığı Rönesans hümanizmasıdır. Bu makalede ideolojik çeviri kararlarının ayak izlerini, Rönesans dönemi ideolojisini benimseyen düşünürlerden 16.yy’ın ilk kurbanı Fransız Étienne Dolet’nin (1509-1546) çevirmen kişiliğinde gözlemleyeceğiz. Ayrıca Frankfurt okulu Eleştirel Kuram düşünürlerinden Jürgen Habermas’ın *İletişimsel Eylem Kuramı* (Theory of Communicative Action) ışığında çevirmenin kendi ideolojisi ile toplumu arasında uzlaşabilmesine yönelik bir değerlendirmede bulunacağız.

İdeoloji Anaforu: Roma Engizisyonunun Pençesinde Rönesans Düşünürleri

Rönesans dönemi, Ortaçağ düşüncesinden uzaklaşmak istenen ve bunun için de Klasik dönem ve öğretilerinin yeniden canlandırılmaya çalışıldığı bir dönemdi. Floransa’da başlayan felsefe 16.yy’a kadar edebiyattan bilime, dinden politikaya bütün Avrupa’yı etkisi altına almıştı. Yazar ve düşünürler, her şeyin merkezinde insan olduğunu belirten, insan aklını öne çıkaran ama buna karşılık dini ve inancı dışlayan bir felsefe olan hümanizme tutunmuşlardı. Bu dönemde Antikçağ metinleri

incelenmiş ve kaybolmaya yüz tutan eserlere yeniden hayat verilmiştir. Bu metinlerin yorumlanmasıyla Ortaçağ Hıristiyanlığının önem verdiği ruhanilik kavramının yerine maddeciliği koymak için çaba sarfedilmiştir. Rönesans, laik ve maddeci dünya görüşünün Antikçağ fikirleri ile yeniden canlanması ile oluşan bir dönemdir.

Hıristiyanlığın 1500 yıl kadar bir süre kiliseyi toplumun üstünde tutması ve halkı ezmesi, artık dine bir son vermek isteyen Rönesans insanlarını iyice bilemişti. Dini karmaşa içinde Akıl Çağı ve Aydınlanmaya kadar bir geçiş dönemi içinde kalacak olan Rönesans düşünürleri karşılarında büyük bir direnç bulacaklardı. Étienne Dolet'nin yaşadığı dönem, kilisede reforma gidilmesi gerektiğini açıkça dile getiren Alman Martin Luther, Hollandalı Erasmus, İngiliz Thomas More ve Fransız Jean Calvin gibi din reformcularının ön hazırlık yaptığı bir dönemdi. 1517 yılında Papa otoritesine karşı çıkılarak Protestanlık ortaya çıkmıştı. Protestan olup olmadığı bilinmese de hümanist Dolet, hıristiyanlık karşıtı olarak yorumlanmış ve ateist olma suçuyla idam edilmişti. Dolet'nin infazında, yapmış olduğu çeviri(ler)in yeri olması kendisini bu yazının ağırlık noktası haline getirmektedir.

Engizisyon, Katolik Kilisesine bağlı mahkeme sistemine verilen isimdir. Roma Engizisyonu ise kurulmuş olan üç büyük engizisyonlardan biridir. Engizisyonlar, genelde iki konuya karşı kurulmuşlardı: Ya farklı dinden olanları kendi dinine zorlamak ya da Kiliseye karşı tutumları nedeniyle bilim insanlarını dışlamak şeklinde olmuştur. Dolet gibi çevirmenler de dahil olmak üzere daha nice bilim insanı Roma Engizisyonunun bu uygulamasına maruz kalmıştır. Hayat boyu hapse mahkûm edilmiş Silvio Dellico, giyotinle başı kesilen Andre Chenier bunlardan sadece bazılarıdır. Bu arada Galileo Galilei'ler fikirlerinden geri adım atmışken Giordano Bruno'lar ise duruşmalarını korumayı tercih etmiş ve diri diri kazığa bağlanıp yakılmışlardı. Galilei'nin yaşadıklarından kendine de bir ders çıkaran Descartes, biraz çekingen davranarak kendisinin yakılmasındansa yazdığı eseri yakmayı tercih etmişti.

Düşünülere gösterilen bu tutumdan eserleri de payına düşeni alıyordu. Sadece Gırnata'da bir milyon cilt kitap Engizisyon Mahkemesi'nin kararıyla yakılmıştı. Ortaçağ ile birlikte gücünü sağlamlaştıran kilise, kabul edilen doktrine karşı tavır alanları toplum düşmanı ilan etmeye başlamıştı. Rönesans düşüncesinin getirdisi Hümanizm akımı dini dışlamaya başlamış, Luther ve Calvin yanlıları dolayısıyla Protestanlık, Katolik Kilisesinin karşısında güçlenmişti. İşte Roma Engizisyonu, bu kitle ile mücadele etmek üzere 1542 yılında Papa III. Paulus tarafından kurulmuştu. Dolet ise bu uygulamaların ilkinin temsil etmekteydi.

İdeoloji nedir?

Günümüzde olsa, yaşanan bu acı tablo Dolet'yi beklemiyor olurdu. İnsanların hayatlarına mal olan bu ideolojileri daha iyi anlamak için ideolojinin tanımını bilmek yararlı olacaktır. İdeoloji ilk defa 18.yy sonlarında A. Destutt de Tracy tarafından "*idealar bilimi*" anlamında kullanılmıştır. Toplumsal bir sınıfı yönlendiren inançlar ve fikirler bütünü olarak günümüzde tanımlanmaktadır. İdeolojinin arkasında yatan asıl amaç, fikirlerle toplumu değiştirmek ve devamını sağlamaktır. İdeolojiler, soyut düşüncenin toplumsal konulara uygulandığı ve sonrasında da o toplumun siyaseti haline gelen sistemlerdir.

Zamana ayak uydurmakta geciken her ideoloji, iletişim süreçlerini sınırlar ve çarpıtılmış iletişim olarak gelişmesiyle etkili bir iletişimin ortaya çıkmasına engel olur. Bireyin toplumla çatıştığı örneklerde ilişkileri koparmaya değil de devam ettirmeye dayalı, iletişimi uzlaşma yoluyla daha kabul edilebilir bir çerçeveye çekmek, durumun gelecekte çözülme gücünü arttırabilecektir.

Étienne Dolet'nin İdeolojik Çeviri Kararları

Dolet'nin ölümüne neden olan çevirmen kararlarına değinerek ideolojik yaklaşımlarına örnekler verelim. Fransız Rönesansı üzerinde büyük etkisi olan Étienne Dolet'nin ölümüne neden, İngiltere'de William Tyndale (1494–1536)'in ve Almanya'da Martin Luther'in (1483–1546) yaptığı Fransa'da yapmış ve İncil'i Fransızcaya çevirmiş olmasıdır. Ancak, İncil çevirisinde Hıristiyan inancına uymayan fikirleri varmış gibi yorumlaması ve ideolojisinin çevirmen kararları üzerinde toplumu yönlendirici bir etki yapması kaçınılmazdır. Dine karşı küfür içeren bir dili ve Erasmus'un eserlerini yayınlaması da bu ideolojik yaklaşımını desteklemiştir.

Introducing Translation Studies – Theories and Applications kitabında Jeremy Munday, 20.yy öncesi çeviri kuramı bölümünde kaynak metine sadakat konusunu işlerken Étienne Dolet'nin bu ideolojik bakış açısını erek metine nasıl aktardığını belirtir. Roma Katolik Kilisesi, Hıristiyan inancına uygun düşmeyen her çeviriyi dindışı görüp ya sansürlüyor ya da yasak getiriyordu. 1546 yılında Sorbonne Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dolet'yi, Plato'nun diyaloglarını çevirirken metnin bir yerinde ölümden sonra ne olduğu sorununa "hiçbir şey yok" [rien du tout] ibaresini kendisi eklediği için kınamıştı. Bu ilave, dine küfür olarak yorumlanmış ve Dolet'nin ölümsüzlüğe inanmadığı iddiası onu yakılarak ölüme götürmüştü.

Eleştirel Kuram ve Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı

Eleştirel kuram, 1930'larda Max Horkheimer ile başlayan Hegel ve Marks'ın diyalektik düşüncesini temel almış kuramsal çalışmalardır. Dört temel özelliğe sahiptir: Disiplinlerarasılık, düşünce, diyalektik ve eleştiri. Frankfurt okulu, din, ahlak, bilim ve akıl gibi konulara farklı açılardan ve alanlardan bakan bir okuldur. Farklı disiplinleri bir arada kullanılarak tek bir disiplin içinde kalınmakla elde edilmesi mümkün olmayan sonuçlara ulaşmanın mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir.

Eleştirel kuram, birkaç nokta açısından eleştireldir. Kuramlar, kuramsal olmalarının yanında pratik de olacaktır. Amacı, sorunu doğru anlamaktan başka var olanlara göre daha iyi olmak üzere toplumsal ve siyasi şartları oluşturmaktır. Görüldüğü gibi kuramın iki tür normatif amacı vardır: Sorunları belirlemek ve çözüm getirmek. Toplumsal yaşantıyı anlayıp toplumsal değişime rehberlik etmek için düşünce üretmek gerekmektedir.

Theodor Adorno, bireyi ideolojiye karşı koruyabilmenin yolu olarak onu bu fikirlere karşı donatmak fikrini savunurken bir diğer eleştirel kuramcı filozof ve sosyolog Jürgen Habermas'a göre bu yol, bireyi kendi gücüne terk etmektense toplumsal ve kurumsal şartları belirlemek ve bu kurumların neler olması gerektiğini eleştirel kuram ile ortaya koymaktan geçiyordu.

Toplum bilimlerine göre eylemin anlamını yorumlamak, bir ideoloji eleştirisi ortaya koymak, ve

toplum düzeninin nasıl oluştuğuna cevap vermek gereklidir. Habermas, 1981 yılında geliştirdiği İletişimsel Eylem Kuramı ile birey ve toplum arasında uzlaşma normları ile çözüm getirici bir yaklaşım öngörüyordu. İdeoloji kavramını ve ideoloji eleştirisini iletişimsel eylem (communicative action) ve araçsal (instrumental) / stratejik (strategic) eylem kavramları ile yeniden oluşturmuştur.

Habermas'a göre bireyin hareketlerini yönlendiren bu iki eylem türünün aralarındaki temel fark ise iletişimsel eylemin, anlayışa ve uzlaşmaya öncelik vermesidir. İletişimsel eylemde insanlar eylemlerini konuşma ve dil kullanımıyla sağlarlar. Kişiler, iyi bir neden göstererek eylemlerini gerekçelendirmek için belli taahhütler (commitments) içine girerler. Bu taahhütlere, geçerlik savları (validity claims) adını verir. Bu taahhütler, diğer bireylere karşı sorumluluktan dolayı ahlaki; iyi bir nedene dayandığı için rasyonel ve eylemlere yön verdiği için işlevseldirler.

Araçsal eylem ile stratejik eylem arasında birbiriyle ilişkilendirilebilen bir bağ vardır. Araçsal eylem, hedeflere odaklanır ve başarıyı belirlenen hedeflere yakınlık ilişkisi ile değerlendirir. Stratejik eylem, bireyleri bu amacı gerçekleştirmek için ikna etmektir. Gerekirse rekabet etmeyi ve çatışmayı normal karşılar. Sorun insanların irrasyonel hareket etmeleri değildir. İnsanların, kimi ekonomik ve idari sistemler altında araçsal akıl davranışlarına yöneltilmeleridir.

Eleştirel Kuram Işığında Değerlendirme

Étienne Dolet'nin içinden geçtiği süreç daha ziyade toplumsal bir durumdu. 16.yy itibariyle yaşanan dönüşümün çözümlenmesi için bugün doğal kabul ettiğimiz düşünce altyapısının olmadığını unutmamak gerekir. 17.yy'da Descartes ile rasyonellik, 18.yy'da Kant ile aklın eleştirisi, 19.yy'da ise Hegel ve Marks ile tarihsellik ve diyalektik düşünce birikimi o günün anlayışının üzerine gelmesi gerekecekti. Rönesans ile gerek Antikite metinlerinin gerekse Kutsal metin çevirileri yoluyla toplum yapısında bir değişim hedeflenmişti. Bu yapısal dönüşümü anlayabilmek ve alınan çeviri kararlarının çevirmenleri ölümden başka yolları da deneyebileceğini görmek için Eleştirel Kuramcı Habermas'ın *iletişimsel eylem kuramını* (Theory of Communicative Action) bilmek önemlidir.

İdeoloji, siyasi ve kültürel açıdan topluma sunulan en iyi yaşam şekli iddiasında olduğundan dolayı toplumda hâkim konuma gelmiş bir ideoloji, karşısında başka fikirlerin gelişmesine doğal olarak izin vermek istemeyecektir. Bu nedenle Rönesans döneminde de kilise, bilimi bile kendi ideolojisi karşısında bir ideoloji olarak yorumlamıştır.

Ortaçağ felsefesine Rönesans düşüncesi ile tepki verilmiştir. Ancak unutmamak gerekir ki M.S. 475 yılında Batı Roma imparatorluğunun yıkılmasıyla başlayan Ortaçağ 15.yy kadar devam etmiş Batı düşüncesi tarihinin en uzun dönemidir. Bu akım, Kilisenin duvarlarında delikler açan hümanizm akımını tek hamlede yok alacak gibi değildi, olmadı da. Rönesans felsefesine bir geçiş felsefesi olarak bakılmalıdır. Akıl çağında Descartes gibi rasyonalistlerin düşünce sistemleri ile gelişip Aydınlanma felsefesi ile toplum düzenine ancak 18.yy ile kavuşulmuştur.

İdeolojik olarak en sıkıntılı süreçlerin yaşandığı dönem, bu kopmanın ilk hissedildiği Rönesans dönemi ve düşünürleri olmuştur. Kurulu Katolik düzen yaşam mücadelesi vermiş ve elindeki imkanları da sonuna kadar kullanmaya kararlı bir tutum içerisinde olmuştur. Étienne Dolet, verdiği kararlarla

içinde bulunduğu bu felsefe akımının düşüncelerini çevirisinde ideolojik kararlar olarak göstermiştir. Metindışı çeviri kararlarının alındığı bu süreç, yalnızca bir çeviri için değil çevirmenin hayat görüşü olarak diğer çalışmalarında da yer alması nedeniyle ideolojisini daha çeviri metin gündemde yokken bile süreci etkileyecek en temel etken konumuna yükseltmiştir.

Dolet'yi Habermas'ın düşüncesiyle eleştirecek olursak, şüphesiz ki yakılarak bir ölüm beklemezdi kendisini. Bireyi hayata bağlayan yol, arcaşal değil, iletişimsel eylemden geçmektedir. Alman şair ve romancı Goethe'nin dikkat çektiği gibi günü birlik yaşayan toplumların çabaları heba olup gitmeye mahkûmdur.

Kaynaklar:

Finlayson, James Gordon. HABERMAS – A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press, 2005.

Habermas, Jürgen. Knowledge and Human Interests. Boston: Beacon Press, 1971.

Habermas, Jürgen. The Theory of Communicative Action. Cilt 1-2. Boston: Beacon Press, 1987.

Meriç, Cemil. Sosyoloji Notları ve Konferansları. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Munday, Jeremy. Introducing Translation Studies – Theories and Applications. Londra: Routledge, 2001.